

Мова і правапіс

Закон «Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» прыняты 23 ліпеня 2008 года.

— Ён завяршае вельмі важны этап усёй папярэдняй дзейнасці ў гэтым кірунку, — глумачыць карэспандэнт «ЛіМ» дырэктар Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы Аляксандр ЛУКАШАНЕЦ. — І таму я ўспрымаю яго вельмі станоўча.

Але перш за ўсё трэба выразна размежаваць

паянці: мова і правапіс. Таму што гэта вельмі розныя рэчы. Правапіс — толькі грамадская дамоўленасць, як аднастайна на пісьме перадаваць вусную мову. Гавару гэта для таго, каб грамадзкі зразумеў: гэты закон не ўносіць ніякіх змен ні ў мову, ні ў сістэму мовы, а толькі ў правілы пісьмовай перадачы мовы. І галоўная задача — ліквідаваць той арфаграфічны разнабой, які існуе сёння на старонках беларускамоўных выданняў.

Актуальнае

Работа над праектам вялася на працягу апошніх 15 гадоў. Справа ў тым, што на пачатку 90-х гадоў у грамадстве дастаткова востра пачала абмяркоўвацца праблема аб унясенні змен у існуючы правапіс выдання 1959 года. Гаварылася аб неабходнасці кардынальнай яго рэформы, у некаторых колах вялася размова аб тым, каб вярнуцца да дарэформеннага правапісу паводле "Граматыкі для школ" Браніслава Тарашкевіча. У сувязі з гэтым у 1993 годзе была створана дзяржаўная камісія, якая падрабязна разгледзела асноўныя праблемы і вынікам работы гэтай камісіі сталі высновы, якія былі апублікаваныя ў газеце "Звязда" ў 1994 годзе. Было пацверджана, што дзеючы правапіс (1959 г.) у цэлым забяспечвае патрэбы пісьмовай беларускай мовы і не патрабуе кардынальных змен, рэфармавання. Але прайшло дастаткова шмат часу, адбыліся змены ў слоўніковым складзе беларускай мовы, таму было рэкамендавана падрыхтаваць новую рэдакцыю правілаў з тым, каб улічыць патрэбы сучаснай моўнай практыкі і зменшыць колькасць выключэнняў.

Асобна і вельмі дэталёва камісія разглядала праблему выкарыстання мяккага знака для абазначэння асіміляцыйнай мяккасці зычных. Гэта правапісанні слоў тыпу *сьнег, зьвер*. У высновах камісіі было пазначана: няма лінгвістычных падстаў для такога вяртання. Гэта немэтазгодна ні з лінгвістычнага, ні з дыдактычнага пунктаў погляду. Таму што правапіс мяккага знака (ь) у такім выпадку стане значна больш складаным, чым ёсць цяпер. Дык вось, пасля работы гэтай камісіі была створана рабочая група на чале з акадэмікам Аляксандрам Падлужным (на жаль, спачылым), у склад якой увайшлі як супрацоўнікі Інстытута мовазнаўства НАН, так і вядучыя прафесары беларускіх універсітэтаў, яны і падрыхтавалі праект новай рэдакцыі.

У прынцыпе, у гісторыі беларускага правапісу, пачынаючы з пачатку XX стагоддзя, заўсёды існавалі праблемы.

— І да іх раз-пораз вярталіся. 20-я, 30-я, 40-я, 50-я гады — фактычна кожнае дзесяцігоддзе пазначылася абмеркаваннем лінгвістычных праблем. Затым цэлае паўстагоддзе — зацішша. Чаму так?

— Менавіта правапіс 1959 года стаўся найбольш поўным і паслядоўным, сістэмным. Што і дазволіла яму стабільна дзейнічаць на працягу паўстагоддзя.

Прыкладам, звод правілаў 1934 года ўтрымліваў 84 правілы. Ён быў значна больш дакладным і паслядоўным, чым правапіс Б.Тарашкевіча, прыняты ў 20-я гады. Ведаю, што ў 1940-м годзе абмяркоўваўся новы праект беларускага правапісу, які быў вельмі моцна зрусіфікаваны. Але далей абмеркавання справа не пайшла. А ў 1957 годзе была прынята пастанова, згодна з якой ліквідавалі шэраг недапрацаваных момантаў, што заставаліся ў

правапісе 1934 года. Былі зняты некаторыя ідэалагічныя ўплывы. Так, з 1934 па 1959 гады пісалі: *соцыялізм, камунізм, піонер, большевік*. У 1959 годзе гэтую недарочнасць знялі. Было ўпарадкавана напісанне пачатковых літар у геаграфічных назвах. Таму што паводле правілаў 1934 года было правільна пісаць *Орол*, або *Влазівасток*.

— Якія ж цяпер найбольш істотныя арфаграфічныя змены ў правілах?

— Напрыклад, пашыраецца прынцып акання на некаторыя словы іншамоўнага паходжання, якія паводле правапісу 1959 года былі выключэннямі, пашыраецца напісанне у нескладовага, што таксама змяняе колькасць выключэнняў. І лічу гэта апраўданым і мэтазгодным: калі ў 50-я гады мінулага стагоддзя, прыкладам, слова *універсітэт* для носьбітаў беларускай мовы было незвычайным, яно ўспрымалася як небеларускае, то і апраўдалася яго спецыфічнае напісанне. Цяпер слова *універсітэт* як і многія іншыя запазычаныя словы настолькі трывала ўвайшлі ў моўную свядомасць беларусаў, што сёння здзіўленне выклікае, чаму яны не падпарадкоўваюцца агульным правілам. Па новай рэдакцыі прапанаўецца пісаць *ва ўніверсітэце* з у нескладовым.

... — І слова *экземплар* пісаць праз э ...

— У некаторых выпадках практыкуюць напісанне э ў словах іншамоўнага паходжання ў адпаведнасці з вымаўленнем, хаця гэта праблема дастаткова складаная і трэба ўлічваць не толькі вымаўленне, але і пісьмовую традыцыю. Пашыраецца напісанне э ў словах іншамоўнага паходжання, асабліва э канцавога: *рэзюмэ, кашнэ і г.д.*

Падпарадкоўваецца адзінаму правілу напісанне складанаскарочаных слоў. Згодна з новымі правіламі будзе пісацца *райкам, прафкам*, таму што асноўнае правіла — у складанаскарочаных словах часткі пішучца так, як яны пішучца ў поўных словах. Але раней было выключэнне: у некаторых словах інтэрнацыянальнага паходжання аднаўлялася этымалагічнае *о*. У новай рэдакцыі выключэнне здымаецца.

— Цяпер выключэння ў правілаў, можа, не будзе?

— Не, выключэнні будуць заўсёды. Іх можа не быць толькі ў штучнай мове тыпу эсперанта. А ў любой натуральнай мове, якая развіваецца на працягу пэўнага гістарычнага перыяду, дзейнічаюць і заканамернасці, і традыцыя, і выключэнні — як на ўзроўні правапісу, так і на ўзроўні граматыкі. Хаця трэба часна прызнаць і тое, што фанетычны прынцып — не самы лепшы для правапісу любой мовы. Але ў правапісе беларускай мовы замацаваліся два асноўныя прынцыпы: фанетычны, які датычыць напісання ў асноўным галосных літар, і марфалагічны, які ў большай ступені датычыць напісання зычных. І ёсць свае нюансы і ў адным, і ў другім выпадку. Яшчэ адна адметнасць правапісу беларускай мовы ў тым, што яна фарміравала свае літаратурныя нормы пад моцным уздзеяннем суседніх блізкароднасных моў.

— Міністра адукацыі Беларусі (як назву дзяржаўнай пасады) цяпер будзем пісаць з вялікай літары...

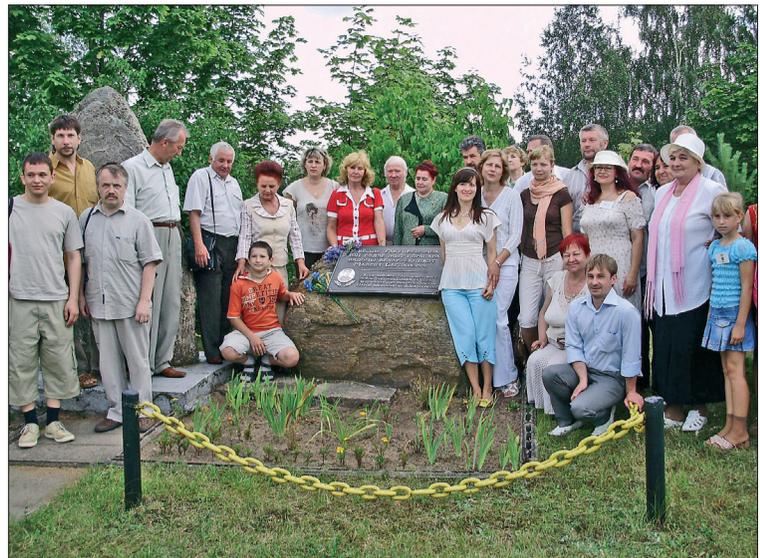
— Тут не так усё проста. Напісанне вялікай літары — традыцыйнае, яно не звязана з асаблівасцямі беларускага вымаўлення. У гэтых правілах мы імкнуліся дзейнічаць максімальна асцярожна, каб не было асаблівых разыходжанняў з напісаннем вялікай літары ў рускай мове. Таму што ў нашых школах паралельна вывучаюцца абедзве мовы і вельмі непажадана, каб былі разыходжання. Рэгламентавана напісанне вялікай літары ў назвах устаноў, назвах вышэйшых дзяржаўных пасадаў і г. д. Дарэчы, у гэтым раздзеле ўведзены новы параграф, які датычыцца напісання вялікай літары ў назвах асоб, звязаных з рэлігіяй, назвах міфалагічных, казачных герояў.

У гэтай рэдакцыі фактычна не закрануты правілы пунктуацыі, яны таксама не звязаны з асаблівасцямі беларускага маўлення, удакладнены толькі ілюстрацыйны матэрыял.

— Між тым, аб прыкладах. Ёсць некалькі ілюстрацый да правілаў, дзе згадваюцца, як узор, газетныя публікацыі "ЛіМ". Некалькі беларускамоўны друк спрыяе замацаванню моўнай практыкі, альбо ўскладняе яе?

— Бясспрэчна, беларускамоўны друк дапамагае. Таму што адлюстроўвае тыя змены і тэндэнцыі, якія адбываюцца ў сістэме беларускай мовы. У гэтым сэнсе я магу прывесці прыклад і газеты "Звязда", якая ўжо некалькі гадоў перайшла на напісанне тыпу *гаркам і райкам*. І пашырыла напісанне у нескладовага, што знайшло адлюстраванне ў новым законе. Але, на жаль, ёсць у кожнага выдання свае традыцыі, якія яны прытрымліваюцца, якія не заўсёды могуць адпавядаць агульнапрынятым устаноўкам. Гэта і напісанне вялікай літары, і пастаноўка знакаў прыпынку ў канцы цытатаў, і пастаноўка двукоссяў. Але, спадзяюся, мы змаглі знайсці прымальныя рашэнні, якія павінны задаволіць усіх, хто карыстаецца пісьмовай беларускай мовай.

Ірына ТУЛУПАВА

У госці да Максіма

У каторы ўжо раз Ракуцёўская зямля прымала гасцей. Вось і сёлета на традыцыйнае свята паэзіі і песні "Ракуцёўскае лета" з Мінска ў бок Краснага выправіўся паўняўкі аўтобус гасцей.

...Загадчыца філіяла «Фальварак Ракуцёўшчына» Галіна Казакевіч і супрацоўніца Літаратурнага музея Максіма Багдановіча Ірына Машкавец правялі зямельную экскурсію па сядзібе. Экспазіцыя, зробленая па эскізах мастака Генадзя Чыстага, вяртаюць у той час, калі без малага сто гадоў таму ў «Дамку араўдатары» пэўны час жыў і натхнёна тварыў Максім Багдановіч. Менавіта тут, у Ракуцёўшчыне, паэт, як вядома, напісаў два вершаваныя цыклы "Старая Беларусь" і "Места" (усяго 17 вершаў) і дзве паэмы — "Вераніка" і "У вёсцы". Іншымі словамі, Ракуцёўскае лета для Максіма Багдановіча — гэтак жа, як і Болдзінскае восень для Пушкіна.

Затым госці «сцэжыкай Максіма» выправіліся да яго крыніцы, якая неаднойчы летнім спякотай тады, у далёкім 1911 годзе, наталыла смагу паэта. На памятным камяні, што ахоўвае «жывую ваду», выбіты радкі яго нага верша.

Дырэктар Літаратурнага музея Максіма Багдановіча Таццяна Шэлягоўч прывітала гасцей і ўдзельнікаў свята. Аксана Спрычан і Зміцер Арцюх з дасціпным гумарам прадставілі сталічных гасцей, вядомых паэтаў і пісьменнікаў: Генадзя Пашкова, Віктара Шніпа, Уладзіміра Мазго, Анатоля Бутэвіча, Станіслава Валодзьку і іншых. Вера Буланда спецыяльна да свята напісала песню «Ракуцёўшчына», якую выканала разам з Таісай Трафімавай. Беларускі барды Наталля Пушкарэва, Серж Мінкевіч і Таццяна Беланогова парадавалі слухачоў спевамі пад гітару. Віктар Кажура з Бажэнай Мацюк прадставілі клуб самадзейных кампазітараў і паэтаў «Жывіца» (кіраўнік Ірына Карнаухава), які нядаўна атрымаў званне народнага. Адзін за адным

на сцэну выходзілі паэты, спевакі і цэлыя калектывы — ансамбль народнай музыкі «Чысцінскія дудары», вакальны ансамбль «Беларусачка»... Пазыўнымі свята сталі радкі знакамітай «Зоркі Венеры».

"Вельмі важна, — адзначыў Генадзь Пашкоў, — што ў Беларусі ёсць Вязынка, Альбуць, Пуцілкавічы і што ёсць Ракуцёўшчына. Гэтыя мясціны значныя не самі па сабе, зоркі нашай духоўнасці зрабілі іх знакамітымі. І хай міне сто гадоў, няхай пройдзе дзвесце, сюды будзе прыязджаць ужо нашы нашчадкі, каб аддаць даніну павагі людзям, якія мелі адносіны да гэтай зямлі, каб аддаць даніну вернасці нацыянальнай культуры, нашай дзяржаве і нашаму народу".

Станіслаў Валодзька — наш суайчыннік, што жыве за мяжой — сказаў, што "беларусы Латвіі таксама шануюць памяць паэта: не так даўно ў цэнтры беларускай культуры Даўтаўпілса праводзіўся вечар памяці Максіма Багдановіча".

Анатоль Бутэвіч пашкадаваў, што, "найбольш таленавітыя паэты сыходзілі з жыцця занадта рана" і выказаў думку: "Можа, іх Бог забіраў да сябе, каб яны сталі Анёламі-Ахоўнікамі. Каб праз іх, Анёлаў-Ахоўнікаў, аберагаць і нашу зямлю".

Адаць даніну памяці паэту прыехалі госці з Прыбалтыкі, Расіі і Украіны. На прыгожа адобранай сцэне — партрэт Максіма Багдановіча, здаецца, ён сам прымае ўдзел у свяце. Душа паэта засталася жыць у вершах, далёка пад ракуцёўскім небам разносіцца рэха радкоў, якія некалі, вось тут, ля крыніцы, ціха нашэптвалі паэтавы вусны...

Анатоль КУДАСЕВІЧ
Фота Вікі Трэнас

Як вяртанне ў дзяцінства

"Вандроўка з божымі кароўкамі" — такую цудоўную кнігу і з выдатнымі ілюстрацыямі, зусім нядаўна выпусціла ў свет выдавецтва "Мастацкая літаратура". Кнігу напісала маладая пісьменніца Алена Масла. Яе казачная аповесць складаецца з чатырох раздзелаў: "Сіла хлеба нябеснага", "Зладзейства чарадзея Куродыма", "У Краіне Павеатраных Замкаў" і "Вызваленне прынцэсы". У пісьменніцы атрымалася заінтрыгаваць юнага чытача, без прымуся павесці яго за сабой. Кніга напісана жывой, сакавітай моваю, і яна, безумоўна, будзе з прыхільнасцю сустрэта ўсімі аматарамі казак.

Янка ГАЛУБОВІЧ

Патрыярх беларускай выцінанкі

Сёння, напэўна, мала хто ведае (асабліва моладзь) пра традыцыю выразання на кожнае свята нажніцамі з белай паперы ўпрыгожванняў на вокны, палічкі, дзверы. Гэты від народнага мастацтва на пачатку 70-х гадоў мінулага стагоддзя амаль знік, але на сённяшні дзень, дзякуючы энтузіястам, ён адрадыўся як мастацкая аўтарская выцінанка.

Першым з такіх энтузіястаў з'яўляецца Вячаслаў Дубінка, які ў творчых колах больш за ўсё вядомы як фотарэпарцёр (з 1964 года). І вось аднойчы ў чарговую службовую камандзіроўку ён ўзяў, акрамя фотаапарата, паперу і кравецкія нажніцы, успомніў, як матуля ўпрыгожвала выразкамі з паперы абразы на покуце, вокны, навагодні ялінкі, і паспрабаваў зрабіць нешта сам... Цяпер нажніцамі майстар выштукуювае ўсё, "чаго душа просіць": карагоды дрэў, кветак, казначных птушак, хатніх жывёл і незвычайных звяроў.

У Вячаслава Дубінкі — яму зараз 67 гадоў — было шмат персанальных выставак. Неаднойчы запрашалі нашага майстра на ВДНГ у Маскву. Зацікавіліся творчасцю Вячаслава Дубінкі і музеі. Экспазіцыя адраджанай выцінанкі ладзілася некалькі год таму ў Музеі сучаснага мастацтва. Быў таксама ўдзел і ў міжнародным конкурсе "Выцінанкі свету" ў Вільнюсе, дзе наш зямляк атрымаў другую прэмію. І вось некалькі дзён таму выстаўка выцінанак Вячаслава Дубінкі адкрылася ў нашым Нацыянальным мастацкім музеі. Сапраўдны майстар сваёй справы таленавіта аб'яднаў "шляхецкія сілуэты" з традыцыйнымі відамі народнага мастацтва — ткацтвам, вышыўкай, роспісам.

Ураджэнец Слуцка, вядомага сваімі непаўторнымі слуцкімі паясамі, аўтар прад-

ставіў на выставе дэкаратыўныя паясы, выкананыя ў чорна-чырвонай каларовай гаме, аздобленыя яркімі арнаментальнымі ўзорамі. Найбольшы каларыт дасягаецца пры ўвядзенні аўтарам у гэты класічны дуэт фарбаў жоўтага, зялёнага і блакітнага колераў. Самы распаўсюджаны колер яго прац — чорна-чырвоны на белым фоне. Але сустракаюцца карціны з жоўтым ці чырвоным фонам.

Аб'ездзіўшы ўсю Беларусь, Вячаслаў Дубінка шмат чаго пабачыў, але Палессе, пэўна, зрабіла на яго найвялікшае ўражанне. Усю прыгажосць і незвычайнасць гэтага краю ён увасобіў у сваіх працах, аб'яднаных у адзіны цыкл "З Палескай серыі", у якой аўтар глыбокую даніну любові і павагі аддаў гораду Пінску (карціны "Пінск у мініяцюры", "З Пінскіх матываў"). Шмат у майстра выяў разнастайных відаў птушак: "Птушкі задуменныя", "У чаканні пеўніка", "На гасцінцах у павы" і інш.

Сёння Вячаслаў Дубінка — заслужаны дзеяч культуры, удзельнік і прызёр выставак і міжнародных конкурсаў выцінанкі, з'яўляецца членам Саюза пісьменнікаў, творчых саюзаў журналістаў, майстроў народнай творчасці, мастакоў.

Вікторыя ПОЛЕВА

На здымку: работы майстра В. Дубінкі.

Фота аўтара

У Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адкрылася новая выстава "Вякоў мінулых успамін..." У экспазіцыі прадстаўлены самыя каштоўныя з 45 000 экспанатаў, што захоўваюцца ў фондах музея.

«Вякоў мінулых успамін»

Гонарам экспазіцыі з'яўляецца калекцыя старадрукаў, сярод якіх большасць рэлігійных. Самае старое выданне "Трыёдзь посная" датуецца 1609 годам. Яго старонкі зроблены на аснове тканіны з вадзянымі знакамі. Кніга пабачыла свет у Віленскай друкарні братаў Мамонічаў (Лука і Кузьма), багатых купцоў і прадпрыемальнікаў, прадаўжальнікаў справы Францыска Скарыны. Заснаваная ў 1575 годзе, яна стала другой друкарняй у сталіцы Вялікага княства Літоўскага пасля Скарынаўскай. Менавіта ў друкарні Мамонічаў у 1588 годзе быў выдадзены знакаміты Статут ВКЛ. "Трыёдзь посная" — гэта зборнік тэкстаў богаслужэнняў, якія пачынаюцца за два тыдні да Вялікага посту. А "Трыёдзь цвятная" складалася з тэкстаў богаслужэнняў, што пачыналіся за тыдзень да Вялікадня і заканчваліся праз тыдзень пасля Сёмухі.

Пераплёты кніг, прадстаўлены на вітрынах, зроблены з дошак, абцягнутых скурай. Кожная мае сваё адметнае ціценне і арнамент. Але скура была не адзіным матэрыялам для вырабу вокладкі. Святоме Евангелле 1858 года з выявамі 4-х евангелістаў мастака Чэшскага мае плюшавы пераплёт, аздоблены металічнымі накладкамі з тымі ж выявамі. З найбольш цікавых выданняў тут прадстаўлены "Пеў-

чыя святы" з уласнай калекцыі Уладзіміра Караткевіча, малітоўнік з бібліятэкі графа Паскевіча, выданні Полацкага іезуіцкага калегіума, рукапісы варыянт катэхізіса Лаўрэнція Зізіяна ды іншыя. Стэнд літаратуры XIX стагоддзя багаты кнігамі Адама Міцкевіча, Янкі Купалы, Алаізы Пашкевіч, Яна Чачота і Уладзіслава Сыракомлі.

У літаратурным музеі захоўваюцца не толькі кнігі, але і мноства мемарыяльных рэчаў: габелены Цёткі, арыгінальныя гравюры Напалеона Орды, кафля з сядзібы Дуніна-Марцінкевіча, нож для паперы, які належаў Янку Брылю, невялікая калекцыя падсвечнікаў і гадзіннікаў, адзін з якіх з калекцыі Уладзіміра Караткевіча — усё гэта і шмат чаго іншага можна ўжывіць пабачыць на выставе. Асабліва цікавае выклікае кабінет Васіля Віткі, які перадала музею дачка пісьменніка — такія сталы і шафы ў сярэдзіне мінулага стагоддзя рабіліся цэнтралізавана для членаў пісьменніцкага Саюза.

Завяршае экспазіцыю калекцыя фотарэпартаў беларускіх пісьменнікаў з іх уласнымі аўтографамі аўтараў здымкаў Уладзіміра Круку (1970—1980-я гады), якія ён стварыў падчас працы фотакарэспандэнтам у тыднёвіку "Літаратура і мастацтва."

Ян АКУЛІН

Пад зоркай Яўгеніі Янішчыц

20 лістапада сёлетняга года, як вядома, спаўняецца 60 гадоў з дня нараджэння выдатнай беларускай паэтэсы, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі Яўгеніі Янішчыц. Зразумела, што такая змянянальная дата не можа прайсці незаўважанай. У прыватнасці, выдавецтва "Мастацкая літаратура" выпусціла кнігу выбраных твораў Я. Янішчыц "Пачынаецца ўсё з любові...", складзеную Віктарам Шніпам. Яна пабачыла свет у прэстыжнай серыі "Беларуская паэзія XX стагоддзя".

тэматычную праграму "Пад зоркай Яўгеніі Янішчыц". А каб яна ажыццяўлялася паспяхова, ёсць спецыяльныя рэкамендацыйна-метадычныя матэрыялы "У дапамогу бібліятэкару", тэматычны пакет афармлення кніжных выставак "Легенда зялёнага Палесся". Ужо першыя мерапрыемствы, якія прайшлі па сутнасці ва ўсіх вядучых бібліятэках Пінскага раёна, засведчылі, што робіцца гэта цікава, з улюбленасцю ў творчасць зямлячкі. Але асноўныя мерапрыемствы запланаваны на лістапад, калі будзе праходзіць месячнік па

прапагандзе творчасці Я. Янішчыц "Янішчыцкі лістапад". Наколькі ён абяцае быць змястоўным, сведчаць ужо назвы асобных літаратурна-музычных вечароў, конкурсаў вершаў, літаратурных чытанняў, праглядаў літаратуры — "Ластаўка Палесся", "Летуценніца на скразняках эпохі", "Слухаю сэрца", "І плыве твой радок, і звініць твая песня", "У шуме жытняга святла", "Я вас люблю, лясы і сенажаць..." і іншыя. Чакаюцца і сустрэчы з вядомымі беларускімі пісьменнікамі.

Юрась ГЕНЬЧЫК

Шанаваць духоўныя каштоўнасці

Ствараецца канцэпцыя новага Нацыянальнага гістарычнага музея Беларусі. Над ёй супольна працуюць навукоўцы Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук і супрацоўнікі Міністэрства культуры Беларусі.

Музей будзе размяшчацца ў будынку існуючага Нацыянальнага музея гісторыі і культуры і ў будынку па вуліцы Фрунзе, 19, які раней належаў Міністэрству абароны краіны. Музей павінен стаць адной з вядучых устаноў культуры рэспублікі, дзе будуць створаны ўмовы для адкрытага прагляду экспанатаў. Як вядома, пераважная частка фондаў цяпер ва ўсіх музеях знаходзіцца ў сховішчах, паколькі не

ўсе вартыя ўвагі наведвальніка музея экспанаты могуць быць выстаўлены ў дзеючай на той ці іншы момант экспазіцыі. Таму навукоўцы, заклапочаныя тым, каб людзі ведалі гісторыю і шанавалі яе матэрыяльныя ды духоўныя каштоўнасці, вымушаны сёння самі вынаходзіць рознага кшталту магчымасці далучэння да іх кожнага, хто завітае ў музей.

Асноўная ж мэта згаданай канцэпцыі — ёмка ды змястоўна падаць гісторыю этнаса. У рабочых групах, у якія ўваходзяць знаныя беларускія навукоўцы, цяпер вядуцца дыскусіі аб тым, як прадстаўляць асобныя перыяды жыцця Беларусі з улікам таго, што маецца ў гістарычных скарбніцах. Да пачатку снежня новая канцэпцыя гістарычнага музея мусіць быць створана. А далей пачнецца праца па ўвасабленні задуманага ў нашым вірлівым жыцці: з выкарыстаннем сучасных сродкаў, аўдыё- і відэатэхнікі, адмысловых камп'ютэрных праграм.

Ярына РЫТАМІНСКАЯ

Будучай маці — кнігі

На Міжнародным бібліятэчным кангрэсе ў нямецкім горадзе Манхайме нашу краіну прадстаўляла супрацоўніца залы замежнай літаратуры Цэнтральнай раённай бібліятэкі імя М. Багдановіча горада Маладзечна Таццяна Летунова.

Бібліятэкараў для работы на гэтым форуме выбрала нямецкае пасольства. Абавязковай умовай было веданне нямецкай мовы і нямецкай культуры.

У бібліятэкараў з'явілася цудоўная магчымасць пазнаёміцца з калегамі з ЗША, Францыі, Швейцарыі, Італіі. Пабытаць у нямецкіх бібліятэках, азнаёміцца з іх працай. Так, рабочы дзень нямецкіх бібліятэкараў доўжыцца 5 гадзін, студэнтам у бібліятэцы можна перакласаць, для дзяцей тут створана вольная абстаноўка, а кожнай будучай маці ў бібліятэцы дораць камплект дзіцячых кніг. Усе фармуляры ў бібліятэках — электронныя, кнігу можна вярнуць установе праз тэрмінал. Бібліятэкары перыядычна мяняюцца месцамі, кніжных даўжнікоў штрафуюць праз банк...

Таццяна БЯГУН

Тут край маіх бацькоў

Падчас святкавання дня горада ў Слуцку на адкрытай зялёнай пляцоўцы адбылася прэзентацыя кнігі вершаў паэта Сяргея Пятрова "Святло ўспамінаў".

Сустрэчу, прысвечаную таленавітым людзям Слуцчыны, правялі супрацоўнікі аддзела краязнаўства Цэнтральнай раённай бібліятэкі.

Краязнаўства — адзін з прыярытэтных напрамкаў дзейнасці кніжнай скарбніцы. Значнае месца ў краязнаўчым фондзе займае літаратура на роднай мове — гэта 20 тысяч кніг. Сярод іх — выданні, прысвечаныя гістарычнаму мінуламу Слуцка, людзям, якімі ганарыцца край, яго культуры і традыцыям.

"Краса і гонар Беларусі — зямная Слуцчына мая" — так называецца краязнаўчы куток у чыгальнай зале бібліятэкі. Тут шмат цікавых матэрыялаў аб паходжанні горада, уладарах краю, аб Сафіі Слуцкай. Тут сабраны найбагацейшы матэрыял пра

случкі паясы. Шырока прадстаўлены літаратура і мастацтва роднага краю.

Добрым дадаткам да краязнаўчага фонду з'яўляюцца папкі газетных матэрыялаў, якія карпатліва збіраюцца не адзін год: "Старонкі гісторыі", "Экалогія горада" ды іншыя. Усе сабраныя матэрыялы адлюстроўвае змястоўная краязнаўчая картачка.

На абанементах дзейнічае выстава "Случчына старажытная і заўсёды юная", якая знаёміць чытачоў з дасягненнямі краю, падзвігамі случан у гады Вялікай Айчыннай вайны, народным мастацтвам мясцовых майстроў.

Штогод у бібліятэцы праводзіцца тыдзень краязнаўства, у ім прадутледжаны краязнаўчыя гадзіны, літаратурныя агляды, творчыя вечары.

Колькасць карыстальнікаў, якія цікавяцца краязнаўчай літаратурай, павялічваецца: за першае паўгоддзе выдадзена 680 экзэмпляраў выданняў краязнаўчай тэматыкі.

Галіна ПЕНЯЗЬ, загадчык аддзела абслугоўвання і інфармацыі Слуцкай цэнтральнай раённай бібліятэкі

Жыццё Тамары Красновай-Гусачэнкі — паэтэсы, аўтара васьмі паэтычных зборнікаў, сярод якіх "На адном дыханні", "Отпусти меня, боль", "Посреди зимы", "И ... слезы первые любви", "Золотая капля", "Осень молодая" і іншых — няпростае. Рана засталася без маці. Потым загінуў муж — ваенны афіцэр. Тыя раны яна нясе праз усё жыццё. А пасля здарылася чарговая непраўная бяда — 23 чэрвеня 1999 года, вяртаючыся з камандзіроўкі ў аўтамабільнай аварыі на адной з сібірскіх аўтамабільных дарог загінуў яе сын Мікалай (пахаваны ў Расіі, у горадзе Чарапаўцы).

Да 100-годдзя з дня нараджэння Юркі Лявоннага (1908—1937)

У віхурах часу

У літаратуру Юрка Лявонны прыйшоў ужо маючы за плячыма добрую школу журналістыкі. У канцы 20-х — пачатку 30-х гг. XX ст. яго імя ўсё часцей і часцей пачынала з'яўляцца ў друку. Вершы, напісаныя на надзённыя тэмы ў лёгкім і рухавым рытме, часам ператвараліся ў прыпеўкі і выконваліся ўдзельнікамі мастацкай самадзейнасці. Адзін за адным убачылі свет зборнікі вершаў "Штурм", "Жалезныя віхуры", "Разбег" і інш. Безумоўна, вартасць гэтых вершаў можна разглядаць толькі ў кантэксце пэўнай эпохі. Аднак былі ў Лявоннага і лірычныя, вельмі рамантычныя вершы, пра якія ён аднойчы трапна заўважыў:

Любоўную лірыку цяжка пісаць, —

Яе не бярэ выдавецтва.

Паэт Юрка Лявонны (Юркевіч Леанід Мікалаевіч) нарадзіўся на Магілёўшчыне, ў гарадскім пасёлку Чавусы, у сям'і настаўніка. У аўтабіяграфічнай характарыстыцы, пададзенай у Магілёўскую філію "Маладняка", ён напісаў: "Дзякуючы таму, што ў бацькі была даволі значная ўласная бібліятэка, чытаць прывыкаў я ў надзвычайна рана — з 6 гадоў. Чытаў, вядома, без сістэмы, што ў свой час і адбілася на ходзе далейшага развіцця. Некаторыя зольнасці да пісьменства вывільзілі ў мяне ўжо ў часы навучання ў Чавускай школе 2-й ступені.

З беларускай творчасцю крыху пазнаёміўся ў студзені 1925 г., слухаючы беларусазнаўства на Магілёўскіх агульнаадукацыйных курсах. Агразу надна зацікавіўся ёю, але наогул аб сучасным стане літаратуры меў вельмі грэзнае прадстаўленне. Першым друкаваным крокам былі селькордзюскія заметкі ў газеце "Саха і молат" (вясной 1925 г.). Там жа надрукаваны былі першыя "паэтычныя вопыты" — верш "В дні скорби" — на расійскай мове...

З кастрычніка 1925 г., з уступленнем у Магілёўскую філію аб'яднання "Маладняк" — пачынаючы грунтоўна і стала займацца вывучэннем тэхнікі вершавання, разборам навішых аўтараў і наогул — самаадукацыяй у гэтым напрамку...

Немагчыма не згадаць пераклад на беларускую мову рамана Ж. Верна "80 000 кіламетраў пад вадою", які ў 1937 годзе зрабілі Юрка Лявонны і Сяргей Грахоўскі. У хуткім часе сябры разам сядзелі ў турме, хадзілі на допыты па адных калідорах. Пра гэта вельмі дакладна і праўдзіва напісаў у артыкуле "Рэквіем па другі" Сяргей Грахоўскі: "У верасні 1937-га мяне перавялі ў гарадскую, кацярынскіх часоў турму і кінулі ў агульную камеру. Якім пад ёю, акно над акном, у сутарэнні сядзеў Юрка Лявонны. Мы агразу пачалі з Юрка перагаворвацца. Яму прыйсалі некалькі страшных артыкулаў. Прыкладна ў канцы верасня Лявонны "не выйшаў у эфір". Праз чатыры дні паведамілі з сутарэння: "Не вярнуўся. Забралі рэчы".

У даведніку "Пісьменнікі Саветскай Беларусі" надрукавана, што Лявонны памёр 13 снежня 1943 года. Не верце! Яго расстралялі ў верасні 1937-га, а палі пасмяротнай рэабілітацыі пісары з таго самага міністэрства ставілі ў даведках любія даты, каб схаваць злачынствы і падтасаваць іх на час вайны".

Гутарыў

Валянцін БАРЫСЭВІЧ

Ірына МАКАРЭВІЧ

Паэтычная прыстань над Дзвіной

Як сведчыць творчасць паэтэсы, з той бясконцай драмы і чэрпаліся ўсе апошнія гады яе творы. У каторы раз яна стварала сябе зноў і зноў. І зусім невыпадкова ў большасці яе вершаў гучыць лейтматыў: "Божа, дзе ж справядлівасць? Сын загінуў, а я — застаўся".

Адным словам, каб па-сапраўднаму зразумець паэта ці празаіка, неабходна пабыць на яго радзіме. Трэба пабачыць месца, дзе ішло нараджэнне творчасці душы. У Тамары Красновай яно адбылося ў Расіі ў вёсцы Шчапаяціна Брасаўскага раёна Бранскай вобласці. А з 1974 года другой сваёй радзімай Тамара Краснова-Гусачэнка лічыць Беларусь, дзе зараз і жыве. Прайшоўшы праз жоран пакут, яна і да клопатаў калег па піры — паэтаў, празаікаў Віцебшчыны, як старшыня абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, ставіцца гэтак жа ўважліва.

— **Як вядома, у кожнага мастака, пісьменніка ёсць нейкі свой духоўны прыстанак, куды ён у думках час ад часу вяртаецца. Звычайна ён з'яўляецца той асновай, які ўтварае жыццёвы вопыт. Наколькі важным быў для вас як паэтэсы папярэдні шлях жыцця і працы?**

— Калі б я стала артысткай, як макрыла ў дзяцінстве, то, пэўна б, вершаў не пісала. Аднак не пашанцавала — у Вышэйшае тэатральнае вучылішча імя Шчукіна не паступіла. Даваліся падаваць дакументы на аддзяленне эксплуатацыі аўтамабільнага транспарту ў Маскоўскі аўтааўтамабільны тэхнікум. Пасля заканчэння яго разам з дыпломам атрымала і вадзіцельскія правы. Гэта было ў далёкім 1971 годзе. У той час я была ў ліку першых жанчын зарулём. Пасля закончыла філалагічны факультэт Бранскага дзяржаўнага ўніверсітэта і факультэт лагапедыі і дэфекталогіі Мінскага дзяржаўнага педагогічнага інстытута. Працавала інжынерам аўтамабільнага транспарту, супрацоўніцай галіновай газеты "Аўтамабіліст", абласной маладзёжнай газеты "Бранскі камсамолец", на віцебскім абласным тэлебачанні, інспектарам аддзела адукацыі Чыгуначнага раёна горада Віцебска. Мне вельмі пашанцавала — воляй лёсу я стала сведкай многіх важных падзей, якія адбыліся, як у Расіі, так і Беларусі. Гэта дало магчымасць знутры зразумець многія складаныя рэчы: як, напрыклад, людзі, якія валодалі абмежаванай інфармацыяй, прымаі іншы раз бяздумныя рашэнні, які дыялог вялі між сабой. Атрымоўваючы яркі малюнак, дзе адкрываліся чалавечыя слабасці і амбіцыі... Працуючы яшчэ на бранскай зямлі, я зразумела, што змагу выкарыстаць свой багаты вопыт для ілюстрацыі больш шырокіх пластоў жыцця. У тым ліку і ў літаратуры.

— **Чытаючы вашы паэтычныя зборнікі складваецца ўражанне, што вам не вельмі падабаецца жыць у горадзе...Ці так гэта на самай справе?**

— Мне падабаюцца і наш прыгожы

горад, і віцябчане. Але, звычайна, вясной і летам, мы з мужам Уладзімірам Васільевічам пасля працы імкнёмся на дачу, на чыстае паветра — там я адчуваю сябе намнога лепш. У нас за горадам ёсць домік, 35 сотак агарода, на якіх вырошчваем 120 найменняў кветак, ёсць клубніцы, маліны, памідоры і іншая гародніна. Працы хапае, але яна мне па душы.

— **Тамара Іванаўна, мяне вельмі парадавала тое, што ў вас на належным узроўні вядзецца дакументацыя аб дзейнасці пісьменніцкай суполкі Віцебшчыны. Вобразна кажучы, папярковы ўчастак адмыслова апрацаваны і можна ставіць у прыклад іншым. З акуртна аформленых дакументаў выразна бачны шматлікія мерапрыемствы, што праводзяцца пісьменнікамі ў горадзе і за яго межамі, ёсць арганізаваныя файлы папкі аб творчасці кожнага паэта, празаіка, фатаграфіі і справаздачы з творчых сустрэч, кніжныя паліцы з творами віцябчан... Але ж, відаць, пісьменніцкае аддзяленне падтрымлівае цесную сувязь не толькі з аматарамі паэзіі і прозы Віцебшчыны, але і з суседзямі?**

— Так, кола нашых сустрэч не абмяжоўваецца берагамі Заходняй Дзвіны. Мы даволі цесна супрацоўнічаем з расійскімі пісьменнікамі. Так, цікавыя сумесныя з расійскімі літаратарамі мерапрыемствы былі праведзены ў вёсцы Аўсуг, дзе жыў Ф. Цютчаў, на радзіме А. Талстога ў пасёлку Чырвоны Рог. Я і Барыс Бележэнка пабывалі таксама на радзіме А. Твардоўскага і А. Пушкіна. А з Вольгай Русілкай наведалься ў Даўгаўпілс на радзіму вядомага паэта Латвіі Я. Райніса. Тыя творчыя сустрэчы ўскалыхнулі полымя літаратурнай блізкасці, якое заўсёды аб'ядноўвае пісьменнікаў, паэтаў, дзе б яны ні жылі. Ва ўсялякім выпадку, я задаволеная, што тыя сяброўскія сустрэчы, першая — на расійскай зямлі, а другая — на зямлі Райніса будучы мець працяг, на будучы новае дыханне, зацікавіць чытачоў з абодвух бакоў.

— **Як сведчыць даўніна і зусім блізкае мінулае, менавіта на Віцебшчыне нарадзіліся сусветна вядомыя асветнікі і пісьменнікі такія як Францыск Скарына, Сімяон Полацкі, Пятрусь Броўка, Васіль Быкаў, Уладзімір Караткевіч і іншыя. Цікава, хто з сённяшніх літаратараў прымае актыўны ўдзел ў культурным жыцці вобласці?**

— Цяпер у складзе нашага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў трыццаць дзевяць чалавек. І кожны па-свойму імкнецца праявіць сябе і ў літаратуры, і ў масавых мерапрыемствах. Напрыклад, актыўны ўдзел у паэтычных вечарынах і імпрэзах прымаюць паэтэсы Тамара Талкачова, Алена Крыклівец, Надзея Салодкая, Барыс Бележэнка, Вольга Русілка і іншыя. Дарэчы, у мінулым годзе многія з іх выдалі свае новыя кнігі. Так у розных выдавецтвах убачылі свет кні-

гі Эдуарда Зубрыцкага "Прычашчэнне" і "Сцяблінка баравая", Барыса Бележэнка "Тайна іволгі", Маіны Бабарыкі "Как заболела і поправилась телепередача", Ніны Давыдзенкі "Через тернии к звездам", Ігара Пракаповіча "Белая панна", "Гута-Голбия", "Калядны ранак", Генадзя Пацыеўкі "В дождь под Рождество", Кацярыны Сосны "На скрыжаванні лёсу" і іншыя.

— **Грэм Грын аднойчы напісаў, што "істочник вдохновения писателя — его детство". Менавіта дзяцінству свае самыя лепшыя творы прысвяцілі выдатныя майстры слова Ясенін, Рубцоў, Клюеў, Брусаў, Цвятаева і іншыя. Ці згодны вы са мною?**

— Уласна для мяне дзяцінства сапраўды з'яўляецца той крыніцай, з якой пастаянна чэрпаю вобразы. А самай лепшай маёй сяброўкай яшчэ з Туршчаўскай васьмігадовай школы, што на Браншчыне, самай блізкай істотай на зямлі, ад якой у мяне няма таямніц, якой давяраю самыя інтымныя пачуцці, стала руская мова. Уласна кажучы, не толькі для мяне, але і для многіх пісьменнікаў Віцебшчыны. У прыватнасці, цудоўныя творы на рускай мове пішуць загадчык аддзела раённай газеты "Веснік Глыбоччыны" Алесь Жыгуноў, інжынер Наваполацкай ЦЭЦ Анатоль Іўчык, выкладчыца Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П. М. Машэрава Алена Крыклівец, Тамара Талкачова, Маіна Бабарыка, Мікола Намеснікаў і іншыя.

— **Душа чалавека не можа існаваць па-за нацыянальнай свядомасцю, нацыянальнай культурай, літаратурай. Як складваецца ў вас, як старшыні Віцебскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, узаемаадносінны з "вертыкаллю"?**

— Па-першае, нас, пісьменнікаў і органы ўлады сапраўды многае аб'ядноўвае, у тым ліку і трывога за будучыню літаратуры, якая, як сведчыць вопыт кожнага і памяць аб літаратурнай сітуацыі ў мінулыя часы, лепш сябе адчувае тады, калі цяжэ шырокай і паўнаводнай плыню, якая ўзбагачаецца, квітнее фарбамі і рознымі адценнямі, але падсілкоўваецца пачуццём падтрымкі. Гэткую падтрымку з боку аблвыканкама мы адчуваем. У сваю чаргу і мы не спім, як кажучы, у шапку. Да ўсіх мерапрыемстваў, якія праводзяцца ў рамках плана, распрацаванага і ўзгодненага з упраўленнем ідэалагічнай работы Віцебскага аблвыканкама, рыхтуемца вельмі адказна.

Па-другое, ёсць упэўненасць у тым, што літаратура з цягам часу набудзе свежае дыханне, ахопіць шырокае кола чытачоў. А пакуль імкнёмся да таго, каб Віцебскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі стала надзейнай прыстанню для выяўлення сапраўдных талентаў.

Мастак, які «рэаніміруе» гісторыю

28 чэрвеня сваё 60-годдзе адзначыў мастак Барыс Цітовіч. Некалі ён рабіў ілюстрацыі да кніг Янкі Купалы на малдаўскай мове "Песня свабоды", Івана Шамякіна "Зеніт", Петруся Броўкі "Марат Казей"... Дыпломная работа Цітовіча ў інстытуце заключалася ў ілюстрацыі кнігі Івана Мележа "Людзі на балоце". І сам пісьменнік свой выбар спыніў на ілюстрацыях Барыса Барысавіча, што было вельмі прыемна маладому мастаку. А сёння Барыс Цітовіч ужо чацвёртае дзесяцігоддзе жыў у маленькай вёсцы Заброддзе Вілейскага раёна. Тут ён пад адкрытым небам стварае музей Першай сусветнай вайны.

тут павінны працаваць людзі са спецыяльнай адукацыяй. Шмат хто з журналістаў памыляецца, прыпісваючы Барысу Цітовічу ўжо нават пасаду дырэктара музея, якога пакуль не існуе. Ёсць асобна створаныя аб'екты. Але праца ў гэтым кірунку вядзецца. І праца даволі плённая. Нездарма, відаць, у 2004 годзе мастак атрымаў прэмію "За духоўнае адраджэнне".

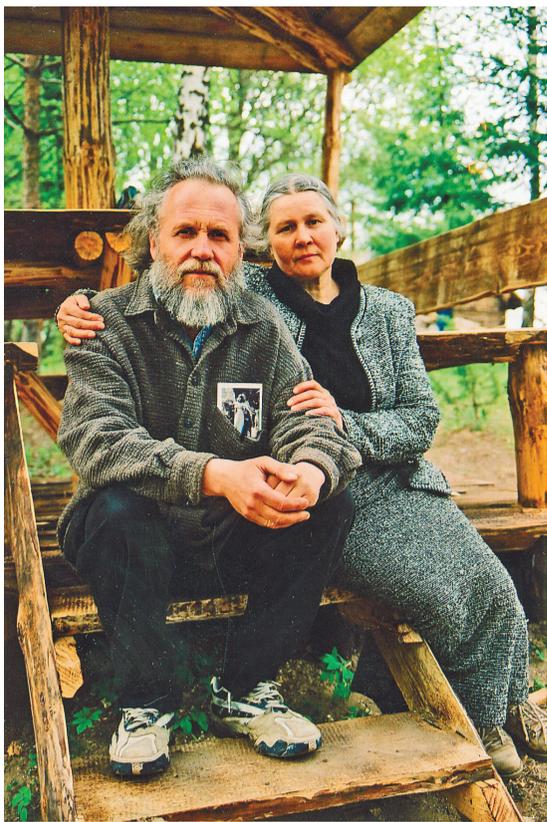
У Заброддзе да сям'і Цітовічаў прыязджае шмат гасцей. Не раз там бывалі Васіль Быкаў і Аляксандр Адамовіч. У 1984 годзе ў Заброддзі быў закладзены парк Перамогі, дзе першыя дубочкі пасаджалі пісьменнікі-франтавікі Быкаў і Адамовіч. Пра гэта сведчаць шыльдачкі з адпаведнымі надпісамі. Праўда, як распавёў мастак, дзесьці за два тыдні да смерці Адамовіча, яго дубок звалілі бабры, нібы нешта прадуваючы. І подпіс прыйшлося паставіць побач з бярозай.

Царкоўнае мастацтва

Акрамя музейнай працы і кніжнай графікі Цітовіч траба адзначыць і ягоныя асобныя графічныя серыі. Яны не пакінулі аб'якавымі людзей да трагедыі вайны. Гэта серыі "Памяць Брэста", "Салдацкім удовам прысвячаецца", "Тыя, хто прынёс вайну" і інш. У 1978 годзе Барыс Цітовіч стаў сябрам Саюза мастакоў СССР. З часам ён адышоў ад свецкага мастацтва. Амаль перастаў выстаўляць свае карціны. Цяпер акрамя працы па стварэнні музея ў Заброддзі яшчэ захапіўся царкоўным мастацтвам. Некалі ў маладосці мастаку творцаў напісаць абразы. А па тым часе ён быў знаёмы з айцом Фёдарам з Вілейшчыны. Апошні маладому творцу даў зразумець, што напісаць абраз — гэта справа, якая адрозніваецца ад напісання звычайнай карціны. Гэты выпадак прымусіў Цітовіча прызадумецца. А праз год 12 прыватнае маскоўскае выдавецтва прапанавала яму праілюстраваць дзіцячую Біблію. Малюнкi былі зроблены. Зрабілі нават макет. Але Барыс Барысавіч адчуў, што яшчэ не гатовы для такой працы, і працу над праектам прыпыніў. А з часам ён пачаў пісаць абразы, рэстаўраваць іх. А ў Вілейцы Барыс Барысавіч распісвае цэлы храм — Святаціханайскую царкву.

Сяргей МАКАРЭВІЧ

На фота: Барыс і Валянціна Цітовічы; Барысаглебская капліца ў Заброддзі; лясныя могілкі ў Заброддзі.

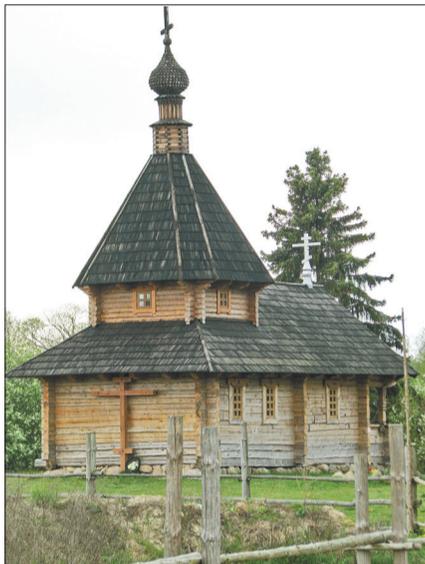
Шлях у творчасць

Барыс Барысавіч нарадзіўся ў 1948 годзе ў горадзе Коркіна Чэлябінскай вобласці. Сам мастак свае расійскія карані называе фармальнымі. Так атрымалася, што ў Расіі ён толькі нарадзіўся. Бацька, Барыс Андрэвіч, быў кадравым ваенным. Пасля вайны ён застаўся ў войску і камандаваў будаўнічым аэрадромным палком, ён ездзіў па ўсім Савецкім Саюзе і будаваў аэрадромы. Так атрымалася, што, калі нарадзіўся Барыс, бацька працаваў пад Чэлябінскам. Затым жылі ў Літве, на Камчатцы... У Беларусь вярнулася сям'я ў 1963 годзе. Пасяліліся ў Мінску.

Барыс Андрэвіч хацеў, каб сын стаў архітэктарам. Але ён абраў куды больш творчую прафесію. Пасля 8 класа малады Барыс пайшоў вучыцца ў мастацкую школу, якая працавала пры мінскай 75-й школе. А з 1966 года працягнуў навучанне ў Тэатральна-мастацкім інстытуце на аддзяленні графікі. Пасля першых трох гадоў навучання адбыўся падзел на станковую і кніжную графіку. Цітовіч абраў апошнюю.

З вялікай павагай сёння Барыс Цітовіч узгадвае пра сваіх выкладчыкаў — школьнага Леаніда Дударэнку і інстытутаўскага Арлена Кашкурэвіча. Апошні некалькі асабліва, па ўспамінах Барыса Барысавіча, адчуваў канструкцыйныя кнігі, яе кампазіцыю. І тое, што ён уклаў у маладых людзей, з'явілася стрыжнем-асновай. Пазней было знаёмства з Георгіем Паплаўскім. Сяброўства паміж мастакамі доўжыцца і па сёння.

Па заканчэнні інстытута Цітовіч служыў у войску. А па вяртанні працаваў у выдавецтвах "Мастацкая літаратура", "Беларусь"... Ілюстраваў кнігі. Але заставацца ў сталіцы не было жадання. Барысу Барысавічу з жонкай Валянцінай Пятроўнай (ажаніліся яшчэ пад час навучання) хацелася нейкай экзотыкі, спакою, які меркавалі атрымаць у сельскай мясцовасці. А з прычыны, што ні ў кога з іх родных на вёсцы не было, пачалі шукаць мясцовасць для жылля. Узнялі карту Беларусі і правялі акружнасць у радыусе 100 кіламетраў вакол Мінска. Пачалі ездзіць. Наведаўшы Заброддзе, тут і вырашылі застацца. Значна пазней Цітовіч па архіўных дакументах адшукаў свае карані менавіта на Вілейшчыне. Прадзед мастака па бабулінай лініі Эрнст Клеафас Берант нарадзіўся ў сям'і немцаў у Вілейскім павеце, тут і служыў, калі падрос. Калі Барыс Цітовіч пераехаў у Заброддзе, спачатку яшчэ займаўся кніжнай графікай. Але з часам ад гэтай працы прыйшлося адысці — цяжка было пастаянна ездзіць у выдавецтвы. Заняўся іканапісам і ўшанаваннем памяці салдат, загінуўшых на вайне 1914—1918 гг. Але да ўсяго гэтага ён ішоў не адзін год.

Цітовіч-музейшчык...

Барыс Цітовіч некалькі гадоў у Маскву, на Мінскім чыгуначным вакзале, сустрэў Яўгена Будзінаса. Ехалі разам. Разгаварыліся. Высветлілася, што пісьменнік набыў 160 гектараў зямлі, каб стварыць на ёй музей. І запрасіў сям'ю Цітовічаў далучыцца да ягонага праекта. Так пачалася праца па стварэнні музея матэрыяльнай культуры ў Дудутках. Пакуль Барыс Барысавіч працаваў непасрэдна на аб'екце, Валянціна Пятроўна працавала са спецыяльнай літаратурай па бібліятэках. Праз тры гады музей быў створаны.

У музеі можна ўбачыць узноўленыя забытыя рамёствы, беларускія народныя промыслы. Тут працуюць сталярны цэх, рэстаўрацыйная майстэрня, ганчарны цэх, кузня, пякарня. Кузня знайшоў Барыс Барысавіч і сам яе рэстаўраваў. Сам і першы цвік выкаваў.

Для сям'і Цітовічаў пабудавалі і хату. Будзінаса прапанаваў застацца там жыць. Але Барыс Барысавіч з'язджаць з Вілейшчыны назаўжды не хацеў. Пасля адкрыцця музея Барыс Цітовіч разам з жонкай вярнуліся ў Заброддзе. Тут яны пачалі працаваць над стварэннем музея пад адкрытым небам, прысвечанага Першай сусветнай вайне. Бо, па словах мастака, ушаноўваючы герояў Другой сусветнай, мы павінны памятаць пра іх бацькоў — воінаў Першай сусветнай. І няхай армія называлася тады рускай, у ёй побач змагаліся беларусы, рускія, украінцы. Людзі ваявалі за сваю зямлю, за дом, за сям'ю. "Мне цікавае царкоўнае мастацтва і памяць воінаў, рэанімацыя гісторыі, на якую забыліся. Прычым цікавіць не гістарычны аспект, а духоўна-маральны — як трагедыя, якая здарылася з людзьмі", — адзначыў мастак.

Побач з вёскай Заброддзе, у лесе, знаходзіцца захаванне

салдат царскай арміі. І за ўпарадкаваннем захавання сочыць сам Барыс Барысавіч. Кожны год на 9 мая тут адбываецца паніхіда.

У 1998 годзе ў вёсцы Бараўцы (непадалёк ад Заброддзі) намаганнямі Цітовіча ў гонар 80-годдзя заканчэння Першай сусветнай вайны была ўзведзена каплічка. Крыху пазней побач з вёскай Рускае Сяло быў пастаўлены помнік на могілках, дзе пахаваны салдаты 20-га армейскага корпуса 2-ой Рускай Арміі. Гэтыя аб'екты з'яўляюцца часткай ствараемага музея.

У 2001 годзе Барыс Цітовіч у Заброддзі заклаў будаўніцтва Барысаглебскай (заступнікаў

усіх вайскоўцаў) капліцы-помніка па палеглых у абедзвюх сусветных войнах. Месца пад яе будаўніцтва асвятлілі мітрапаліт Мінскі і Слуцкі, патрыяршы экзарх усяе Беларусі Філарэт. Капліца складаецца з двух памяшканняў. Першае — прытвор, у якім размешчана музей з экспанатамі і дакументамі. У другім будучы праходзіць паніхіды ў памяць па загінуўшых. Побач з капліцай будуюцца яшчэ і званіца.

Часта сюды прыязджаюць экскурсіі. З 2006 года мастак атрымаў стаўку супрацоўніка Вілейскага краязнаўчага музея. Але аднаму там працаваць складана. Як зазначае сам мастак,

Па слядах Першай сусветнай

Нядаўна каля сарака членаў Мінскага таварыства рускай культуры "Русь" пад кіраўніцтвам Генадзя Уласава выправіліся ў незвычайнае падарожжа. Па слядах Першай сусветнай вайны быў арганізаваны своеасаблівы маршрут "суботніка памяці".

Першая сусветная вайна вельмі мала даследавалася савецкай гістарыяграфіяй. З падачы псеўдагісторыякаў яна ўспрымалася ў першую чаргу, як вайна імперыялістычнага і чужароднага нашаму народу. Таму і стаўленне да ахвяр было адназначным: не "наша" вайна і не трэба лічыць яе ахвяры, тым больш — ушаноўваць памяць.

Але па-іншаму лічылі сапраўдныя патрыёты. Намаганнімі народнага мастака рэспублікі, лаўрэата Прэзідэнцкай прэміі "За духоўнае адраджэнне" (2004г.) Барыса Цітовіча адноўлены многія старонкі "Мікалаеўскай вайны" (народная назва), перазахаваны астанкі салдат, ушанавана памяць.

Каля вёскі Рускае Сяло Вілейскага раёна існавалі салдацкія могілкі № 16, але за савецкім часам на гэтым месцы быў зроблены кар'ер і асфальтавы завод. Па сведчанні тых падзей, мясцовага шафёра: "Страшна было павярнуць галаву і паглядзець у кузаў. Разам з пяском экскаватар часта ссыпаў чалавечыя шкідеты". Намаганнямі Барыса Цітовіча гэтае кашчунства над прахам і здзек над астанкамі воінаў быў спынены. Зараз на месцы былога кар'ера насыпаны курган і пастаўлены помнік у выглядзе крыжа.

У лесе недалёка ад вёскі Заброддзе, ва ўрочышчы Абоз Барыс Цітовіч знайшоў месца першага ваеннага шпітала 29-ай пяхотнай дывізіі 20-га армейскага корпуса другой імператарскай арміі і салдацкія могілкі № 13, а гэта — 99 магіл, з якіх 11 належаць да брацкіх пахаванняў. Зноў жа намаганнямі мастака салдацкія могілкі набылі прыстойны выгляд, на месцы ваеннага шпітала адслужыў малебен настояцель Свята-Ільінскага храма вёскі Нарач айцец Вячаслаў.

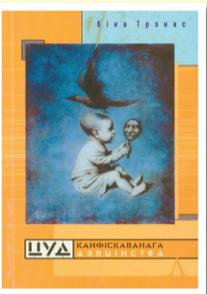
Непадалёку ад шпітала нямецкім мастаком Біт Науманам, продкі якога двойчы прыходзілі вайною на славянскія землі, пакладзены "камень сораму", на якім мастак выбіў пакаяльны надпіс на нямецкай мове.

Гісторыю нельга падзяліць на сваю і "чужую", зыходзячы з палітычных запатрабаванняў сёняшняга часу. А тады ўсю Беларусь ад Дзвінска да Пінска можна было прайсці па вырытых траншэях і акопах. Пад Сморгонню наступленне кайзераўскіх войскаў было спынена. Рускія салдаты паказвалі прыклады мужнасці і героізму. "Хто пад Сморгонню не бываў, той вайны не відаў" — было тагачаснай пагаворкай. Невінаваты салдаты Першай сусветнай, што гісторыя скіравалася ў іншае русла, героям не паспелі аддаць належнай чалавечай памяці. А яны ахвяравалі на той вайне самым дарагім, што ёсць у кожнага — сваім жыццём.

Анатоль КУДАСЕВІЧ

Вымярэнне адлегласці паміж цудам і экзістэнцыяй

Дзённікі паўналецця

Кожны творчы чалавек перакананы, што яго шлях у літаратуру унікальны.

Кожны пачатковец у момант свайго ўваходжання ў бураленную плынь літпрацэсу ўпэўнены ў сваёй адзінацасці і абсалютна шчыра цешыцца сваім уяўным адзіноцтвам як адзнакай выключнасці, абранасці.

Кожны дэбютант гатовы змірыцца з тым, што тхосьці ў літаратурнай вечнасці быў да яго, але з падазронасцю ставіцца да "адкрыцця", што разам з ім святкуе дзень народзінаў сваёй унікальнасці цэлая грамада творчых людзей.

У "момант" нараджэння на свет новага літаратурнага пакалення крытыкі-"павітухі", як правіла, занятыя больш "важнымі" справамі: ушаноўваюць тых, хто нарадзіўся як творца без іх прафесійнага клопату і з задавальненнем жывуць бы без таго клопату далей.

Лімаўскі аддзел крытыкі наважыўся акрэсленае становішча выпраўляць (са спадзевам не столькі на ўласныя сілы, колькі на дзейную спагадлівасць лімаўскага ж чыгача) — весці на старонках твяднёвіка своеасаблівы дзённік сталення таго літаратурнага пакалення, якое нараджаецца тут і цяпер: нясе ў рэдакцыі першыя вершы, раманы і рэцэнзіі, чакае першых кніг — і прычэквае не па адной, традыцыйна змагаецца з традыцыяй і г. д.

"Дзённікі паўналецця" — праект для і пра тых, каго называюць сёння і "апошнімі хвалямі", і пех'амі, і "неафітамі", шчодро прысвойваючы іх пакаленню самыя розныя парадкавыя нумары (ад XXI да XXX). Гэта спроба ўважліва прыгледзецца да тых, каго пакуль многія ўважаюць за "немаўлят" — і не спяшаюцца запамінаць. Між тым, многія з іх прыйшлі на доўга.

леткавы пафігізм" выблытываецца з даспехаў "філалагічнага акадэмізму" — калі карыстацца дэфініцыямі К. Курчанковай, што ўпрыгожваюць вокладку кнігі). Тады "Экзістэнцыйны пейзаж" ускладняецца "канфіскацыйскімі" матывамі (гл. верш "Смерць у снежні") і дэталі, чыё мастацкае прызначэнне вымагае пакутлівых герменэўтычных, а то і феноменалагічных шгудыяў:

— "Крокі ценю майго на сцяне пакадоў плямы // Сляды на маёй душы — каштоўнасць сусветнай крамы" ("Сум");

— "я не гандлярка, каб падводзіць рахункі з жыццём" ("Смак ачаю");

— "вярніся, нас чакае цёплы дождж // забі маю аголеную думку" ("Цёплы дождж");

— "калі жывеш у рэжыме нон-стоп // хвіліны спатыкаюцца адна на адну" ("Спатыканка");

— "Кранаць чужыя замальцаваныя вусны вусцішна" ("Замальцаваныя");

— "я — чакання няўспынае вока" ("У лепшых законах трагедыйнага жанру...");

З іншага боку, прага стварыць што-небудзь "класічна класічнае" можа мець для маладога паэта наступствы не менш катастрафічныя, чым імкненне замацавацца ў "класіцы постмадэрнай". У выпадку з Вікай Трэнас згаданая прага спатолілася адным шырока-глыбокім чатырохрадкоўем: "Радасць бацькі, які трымае // На руках малаго сына — // Шчасце Бога, які трымае // На руках дзіця Сусвету". Памянёнае ж імкненне абмежавалася "Кацячым гарадскім рамансам": з дапамогай спасылкі аўтар сумленна папярэдзіла чыгача, што "ў вершы адмыслова выкарыстаны фрагмент з паэмы Я. Коласа "Новая зямля", відаць, маючы намер ліквідаваць інтэртэкстуальную неадрукаванасць беларускага чыгача: "самотніцай у тле чужой пяшчоты // бо родны кут кату майму няміль // чужыя кішчоры зняславіць цноты // іх іншы звер забыць не мае сілы...".

№ 4. Урэшце, верш як самастойны выбраз-топас перастае ўважацца лірычнай гераіняй "Экзістэнцыйнага пейзажу" выключна за смяротную зброю. Само *вершаванне* становіцца арганічнай часткай паэтычнага пейзажу — і вызначае лірычны "сюжэт" многіх твораў зборніка ("...мой зімовы настрой вымяраецца колькасцю вершаў...", "Налягаюць і вобразнасць", іш.). Больш таго, менавіта гэты лейтматыўны выбраз дае магчымасць вызначыць траекторыю далейшай эвалюцыі аўтара — амагара экзістэнцыйнага цудаў: "спустошваць у пошуку слоў вершаванья соты // быць майстрам самоты" ("майстэрства самоты").

Такім чынам, беручы пад увагу мэтаксываванасць, з якой Віка Трэнас скарачае адлегласць (і часавую, і мастацкую) паміж кнігамі папярэдняй і наступнай, раю па той траекторыі без жаднай патрэбы не бадзіцца — гэтага мастака пакрыўдзіць не кожны можа.

Ірына ШАЎЛЯКОВА

— у частцы "суіцыдальнага авангардызму". Паводле сённяшняй "культурнай" логікі, пры складанні другой кнігі аўтар мусіў бы рабіць стаўку якраз на бяспройгрышнае (з пункта гледжання літпакалення пех'аў) **чорна-чырвоная**: з дзівоснай зацягасцю ў тэкстах "Цуда..." тхосьці/штосьці сплывае/сцякае крывёй — пераважна чырвонай, але, здараецца, і блакітнай. Аднак плён папярэдняй "паэтычнай пяцігодкі" (творы першага зборніка пісаліся ў 1999—2004 гг.) выразна адрозніваецца ад плёну "пяцігодкі" другой, чый план быў выкананы Вікай Трэнас гады за чатыры ("Экзістэнцыйны пейзаж" уключыў тэксты 2003—2007 гг.). І гэта толькі на першы погляд адрозненні настолькі ж істотныя, як, напрыклад, паміж летапісамі і сёлетнімі *дажынкамі*. Найлепш было б аргументаваць агучанае меркаванне на двухстах старонках якой-небудзь віртуозна-бязмэтнай манаграфіі... але фармат лімаўскай публікацыі стварае ці не ідэальныя ўмовы для тых, хто хоча вылучыцца ад марнаслоўя. Таму абмяжуюся трыма-чатырма ўмеркаванымі разгорнутымі аргументамі...

№ 1. "Экзістэнцыйны пейзаж" хоць і ўвабраў усе адценні **самотнага**, аднак у параўнанні з "Цудам канфіскаванага дзясцінства" ў ім істотна паменшала **крывава-чырвоная**. Вобразы-топасы другой кнігі Вікі Трэнас маглі б стацца яскравымі ілюстрацыямі да "Слоўніка-мінімуму найноўшай самотнасці" (вылучэнні ў цытатах зроблены мною. — Ш.):

— "засмяглымі вуснамі п'ю адзіноту" ("...спяваю жыццё, хоць не

знаю ніводнае ноты..."); "гаркавы пах вясны — прадвесце **адзіноты**" ("Сакавіцкая элегія");

— "ад **адчаю** мяне ліхаманіць" ("Рэчышчы самоты");

— "я штгодзень апраналася ў **вусціш**" ("...буду рэчкай, якая цячэ назад...");

— "за валоссем хаваю свой погляд, засмяглы ад **болу**" ("Вольнасць");

— "забіваю самотай **адлегласць**" ("Элегія"); у гэтым і шэрагу іншых вершаў ("Прадчуванне элегіі", "агтаваць") адлегласць ёсць "прасторавым" увабленнем самоты;

— творы ("вусціш"), "насталегія", "Сум" можна прыводзіць цалкам, але самі назвы дазваляюць ашчаджаць на цытатах.

Прынішчовае адрозненне "Цуда..." ад "...пейзажу" палягае ў тым, што ў апошнім самотнасць, як правіла, не выбухае правакацыяй (прыблізна, умоўна мастацкай), але пераплаўляецца ў лірыку натуральнага пакуцця, дзе самота "тужлівая" ("...колькі можна было **вынаходзіць квадратныя колы...**", "Зялёнай смугою **ахутаны голаў старэнькай чаромхі...**", "Час **варнуцца**") чаргуецца з самотай ("сама")іраічнай ("...трэба **выплакаць, пэўна, некалькі літраў слёз...**").

№ 2. Лірычная гераіня "Цуда..." выракалася аўтарам на досыць абмежаванае кола зносінаў — сціплы д'ябал, злосныя анёлы, самагубцы і які-небудзь кульгавы ценю. У новым зборніку з інфернальнага спадаўства спн. Трэнас пакінула колькі анёлкаў — відаць, каб **разнастаіць пейзаж для мяне** і **цябе**, якія бачацца своеасаблівымі полюсамі напружан-

ня эмацыйна-пакуццёвай прасторы кнігі: "да цябе праз мяне вершы мкнуць напрасці" ("...буду рэчкай, якая цячэ назад..."); "мая душа з тваёй не мае **выйсця**" ("...ты **вернешся за мной, ды я ў жалобе...**").

№ 3. "Злосная вынаша", якой на пэўнай **адлегласці** паўстае лірычная гераіня "Цуда...", за тры гады здзірліваецца (этычна, эстэтычна) нацешылася і з мілым дзівочым какецтвам мусіла па нейкіх прычынах развітацца — **амаль**: "адно толькі **зграйкі сняжынак** // у цёплую восень драбноткі белья ітушкі // ці жнівёнскі **дожджык** з гаркавыя чырвоных **слязінак**" ("...чарговія зрады — адно толькі зграйкі сняжынак...").

Уласцівае вершам Вікі Трэнас парадаскальнасць пэўным чынам перамясцілася са сферы *паэтычнага маўлення* (паверхні тэксту, "плана выражэння") — у сферу *паэтычнай мовы* (сімвалічную тканіну тэксту, "план зместу"):

...мне не верыцца ў танныя пафасы, коскі і кропкі ў **церадзь родных вачэй і ў тужліваю менскую слоту**

<...>
ценем ляжа на **цёплым пяску** вечаровая змора
век не **вывучу так як належыць ніводнае мовы**
мне **вядома**. *Старое не можа прыкінуцца новым*
і **ніводнае наша вакно не выходзіць на мора**

"Тутэйшая экзотыка"
Часам "піянерскасць" паэтычнай натуре бунтоўна вымыкаецца з чэпкі абдоймаў філалагічнай абазнанасці аўтара. (А можа, гэта "пад-

смучанае і нічым не абцяжаранае існаванне — не яго стыхія.

І *якое жуды мае вочы не бачылі* —
У *апёках душы,*

у *рубцах міякард.*
Але *варта заснуць* —
сняцца *сны мне юначыя:*

Зноў і *зноў*
бласлаўляе мяне *Гіпакрат.*

Душа ў паэта — відущчая, сэрца — чуйнае. У вершы "Зона" адлюстравана не лакальная бяда, а глабальная, хоць у паэтычным аб'ектыве — вёсачка, чарнобыльска гаротніца:

Сумёты *сцязібаў з пустымі дамамі,*
Ля *студні* — *сцяжынкы палоска*
Сваімі *трыма ледзь жывымі дамамі*
З *сутоннем зліваецца вёска.*
У *мукаў збянтэжаны твар.*

Нават у тых выпадках, калі паэт як бы іранізуе з сябе, ён такі ж цыкавы і мудры:

Я *жыву на гачы мірна* —
Земляроб *заўзяты.*
Муза *носіць мне не ліру* —
Грэблі і *лапату.*
Клапачуся *пра ўраджай,*
У *садку шчырую.*
Дзякуй, *Божа, што не знаю*
Дня, *калі памру я.*

Васіль ЖУКОВІЧ

Душа відущчая, сэрца чуйнае

Выхад кнігі Фелікса Баторына "На вуліцы Багдановіча" (Мінск, 2007) пры ўсім яе драматычна-сціплым накладзе (100 асобнікаў) — з'ява адметная. Больш як на чатырох сотнях старонак размясціліся творы паэта — вершы, паэмы, пераклады — з прадмоваю Леаніда Дранько-Майсюка "Аднаўленне спакою".

Я пазнаёміўся з Феліксам Баторыным 41 год таму. Мы як маладыя літаратары аказаліся тады аднаго — каралішчавіц кага — прызыву: трапілі на семінар, ініцыятарам і арганізатарам якога быў тагачасны сакратар пісьменніцкай суполкі Анатоле Вярыцкі. Цяпер чытаючы пражоужую кнігу, на зялёнай вокладцы якой густоўна, бельмі літарамі выдрукаваны імя паэта, назоў аднатомніка, а яшчэ — "цвяток радзімы васілька", я парадаваўся таму, што ў гэтым томе кожны чыгач абавязкова знойдзе сабе любімыя творы. Тут раскошны выбар ад лірыкі — да іроніі, ад мініячур — да паэмы, можна пацкавіцца і тым, як гучаць па-беларуску, скажам, Хай-

нрых Хайнэ (ці, як павялося называць яго на савецкі лад; Генрых Гейнэ) і Зыгмунт Красінскі, Аўсей Дрыз і Мэндаль Ліфшыц, Барыс Пастэрнак ды Булат Акуджава.

Мяне найперш уразіла лірыка рознага характару: інтымная, грамадзянская, пейзажная і г. д.

Сярод многіх іншых вершаў маю ўвагу прывабіў і гэты, прысвечаны Л. Дранько-Майсюку:

Скразнячок *заблытаўся ў гардзіне.*
Пацалунак *сонца на сцяне.*
Павучок *на ценькай павуціне*
З *поштаю спяшае да мяне.*

Выдумляе *песеньку гардзінік,*
Адбівае *такт. І, нібы ў сне,*
У *рухомым мроіве гардзініным*
Нешта *светла трызініца і мне.*

Сярод *дзён будзённых,*
спраў *руцінных*
Часам *незнарок душу кране*
Павучок *на ценькай павуціне,*
Пацалунак *сонца на сцяне.*

Нічога тут няма ашаламляльнага. Узор сагуканы з вельмі звычайнага, будзённага матэрыялу. Але ідэлічны настрой перададзены настолькі ўдала, што цяжка паверыць: у аўтара гэтага празрыстага малюнка не філалагічная адукацыя, а медыцынская: Фелікс — лекар. Калі не памыляюся — хірург.

Вершы Фелікса Баторына вобразныя. Пачатак аднаго з іх сведчыць, наколькі нязмушаныя ў яго метафары:

Знічкі *росаў радуюцца поўні.*
Кроплі *знічак сеноўца ў траву...*

Ад твораў Ф. Баторына вее-павявае аптымізмам, часта — супакоем. Але нічым не за-

Калі вяртанне — не вырай...

Кніга паэзіі Рышарда Капусцінскага называецца "Вяртанне". Вельмі дакладная назва, бо кніжка, хоць выдадзеная ў Мінску, вяртае нас у Пінск, у якім у 1932 годзе нарадзіўся паэт. Слова яго, такім чынам, вяртаецца на зямлю, якая паэта нарадзіла. Ды адбылося не толькі гэтае вяртанне. Шлях у літаратуру ў Р. Капусцінскага пачынаўся з публікацый у польскім штотыднёвіку "Сёння і заўтра" ягоных вершаў, розгалас якіх прывёў маладога паэта ў журналістыку.

Ён стаў адным з папулярнейшых рэпарцёраў у Польшчы, а сусветную славу прынеслі яму кнігі пра эфіопскага цара Хайле Салас'е "Цар" (1978, была перакладзена на 30 моў свету) і аб СССР у 1989 — 1991 гадах, якая называлася "Імперыя" (больш 60 тысяч кіламетраў праехаў журналіст па СССР, больш 1500 гутарак меў). Увогуле Р. Капусцінскі двойчы вылучаўся на Нобелеўскую прэмію. І гэта толькі ў 2005. У 2006 годзе выйшлі зборнікі яго вершаў "Запісная кніжка" і "Закон прыроды". Так што ў самім жыцці Р. Капусцінскі-рэпарцёр даволі шырока вяртаўся ў лірыку, вяртаўся, каб найперш яна яго як паэта вяртала ў горад яго нараджэння, у нашу Беларусь.

Але на матыў вяртання зірнём і яшчэ больш шырэй. Польскай паэзіі XIX, XX стагоддзяў увогуле без яго не было б, бо куды, напрыклад, усімі сваімі думкамі ў Парыжы ляцеў эмігрант Адам Міцкевіч ("О Litwo ojczyzna moja!"). Ды не толькі думкамі, пачуццямі рваўся, бо і на кані — Пегаса мала было вылікаму паэту, рэвалюцыянеру, дэмакрату. Літвой называў ён сваю радзіму Наваградчыну, з мячом у руцэ з Турцыі, праз Балканы ён імкнуўся вярнуцца на белым кані пераможцам цара на чале батальёна, які рэальна фармаваў у Стамбуле. Вяртанне А. Міцкевіча было трагічным, але менавіта, як вырай, да родных мясцінаў і гнёздаў. Тыпалагічна бліжкім да яго будзе вяртанне Руневіча — галоўнага героя рамана Янкі Брыля "Птушкі і гнёзды", а іншым яно ўжо было ў нашчадкаў паўстанцаў паўстанцаў лістападаўскага 1830 года, студзенскага 1863 года. Самім паўстанцам, сасланым на катаргу ці ў эміграцыю, Беларусь бачылася як Аркадыя — край ідылічны, бо край маленства кожнага з іх, край той далечы, якая чалавеку старшага веку, — такія ўжо законы псіхалогіі! — бачыцца ружовым, аркадычным. Урадзэнцам Беларусі XIX стагоддзя, хлестаным катаргай, эміграцыяй, не толькі аднак міражамі Аркадыі бачылася наша зямля зводдаль, бо па нацыянальнасці палякі, ды так як месцам нараджэння іх духоўнасці была Літва, месцам нараджэння іх ліцвінізму была Беларусь, то янкі, як А. Міцкевіч, лічылі ліцвінізм другім дном свайго патрыятызму. Пра гэта ў XX стагоддзі цудоўна сказаў адзін з яго паэтаў — Павел Гертц, сказаў у сваім слове пра Станіслава Балінскага: "Для Балінскага... першай Айчынай было наваградска-віленскае мінулае яго роду. Гэ-

тая першыя радзімы польскіх паэтаў... становяцца другім дном іх вершаў, гэта яны надаюць ім тое вымярэнне, якое вядзе да таго, што заключаны ў іх свет рэчаў, гукаў, барваў, думкі, кшталтаў значыць не толькі столькі, колькі значыць, але змяшчае ў сабе пекна і мудрасць, што большая ад іх". (Станіслаў Балінскі. "Перыгнацыі", Варшава, 1982, с.247 — 248).

Ці ж у Р. Капусцінскага знаходзім мы праяву такога другога дна, як у С. Балінскага. Ці ўвогуле вобраз Палесся паўстае ў яго як Аркадыя?.. Ні першага няма, ні Аркадыі не паўстае, бо якая можа ўзнікаць Аркадыя, калі васьмігадовага Рыся — будучага паэта, ці ў таварняку ці ў конскім вагоне вывозяць з Пінска ў Архангельск за халодным Палярным кругам, як і дзяцінства пінскіх хлапчукоў Ежы Леслава Ордана (уроджэнец 1934 г.), Ежы С. Сіта (год народжэння — 1934) пад ледзянымі завірухамі гібела. У 1942 годзе ўсім ім пашанцавала, бо з Запалля яны трапілі ў Персію, з Персіі — у Лондан, у Англію, і толькі прафесары, паэты два Ежы — Ордан і Сіта ў Польшчу прыехалі ў 80-я гады — пасля руху Салідарнасці.

Можа, "Вяртанне" Р. Капусцінскага — не вяртанне выраю, таму што гэта вяртанне адзіночкі. А ці ж жураўліныя вырай з Афрыкі на Беларусь — прылет адзіночкі? А калі мы ўжо ведаем, што амаль аднагодкамі з Пінска з Р. Капусцінскім і Ежы Ордан, і Ежы Сіта, то ўжо вострыя жураўлінага крыла нібы ёсць. І тут увогуле вельмі дарчы ўспомніць, што родам з Палесся былі ці яшчэ жывы многія польскія паэты XX стагоддзя: Ян Капроўскі (нар. 1918), Кшышчэ Гажоўскі (год нараджэння 1939), Багдан Драздоўскі (нар. 1931), Ігар Сікірыцкі (1920). І хоць не на Палессі, як і Станіслаў Былінскі, нарадзіўся Пётр Целеш (1958), яго зборнік "Сямейныя іконы" (1984) стаў паляшудзім па тэмах, вобразах. З пералётаў на Палессе ён быў. Палессе як гняздоў'е продкаў уславіў.

І увогуле тут трэба шчыра пажадаць, каб Палессе шырэй ведала, каго для польскай паэзіі ў XX стагоддзі яно дало, каб у нашым перакладчыцкім небе паляшудзім яе вырай бачыўся ў поўні.

Відаць таксама не лішнім будзе мне тут, як аўтару перакладчыку двухтомнай анталогіі польскай паэзіі XX стагоддзя прызнацца: у кожнага з іх я шукаў палескіх матываў, ды, напрыклад, не знайшоў у Ежы С. Сіта, у Багдана Драздоўскага — ураджэнца палес-

кага Косава. Прафесара Е.С. Сіта, маленства якога глынула архангельская тундра, здаецца, разумею, адарванасць ад Радзімы ён перажыў востра, другім дном яго пайшла антычнасць, сярэднявечны жывапіс, а не берагі Піны.

Багдан Драздоўскі падлеткам прайшоў Асвенцім. Чаму ў яго ўвогуле ліцвінізму не чуваць, зразумець цяжка. Вобразы Палесся — сасон яго, дрыгвяных тоней, алешнікавага водару — ёсць і ў Я. Капроўскага, і ў І. Сікірыцкага і асабліва запамінальныя бытавыя вершы часоў Савецкага Саюза ўраджаюць у Пятра Целеша. А ў самога Рышарда Капусцінскага? Паэтызацыі шуму палескіх соснаў і плёскату азёрных і рачных хваляў шукаць у яго не трэба. Але дух паляшудзі ў яго вершах нязчэзлы, як і тое наватарскае, што з ягоных польскіх арыгіналаў перадаюць абодва іх перакладчыкі. На беларускую мову — Анатоль Шушко, на рускую — Валерый Грышкавец.

У вершах Р. Капусцінскага дамінуе чалавечнасць, яго духоўная індывідуальнасць, асоба ў яго перажываннях, у праявах асабістага псіхалагізму. Падкрэслівання паляшудзі ў іх няма. Затое акцэнтацыя яе ў Р. Капусцінскага ў рэпартажах стала, напята. На гэта слухна звярнула ўвагу ў сваім талковым слове аб ім, якое ўключана ў зборнік "Вяртанне", Іна Дзямід з Пінска, прыводзячы вытрымку з аднаго яго інтэрв'ю пра галоўную тэму свайго творчасці: "Я родам з Пінска, з Палесся. Можна сказаць, з правінцыі Еўропы. Можа, таму мне падабаецца быць у краінах "трэцяга свету".

Паміж паездкай у Парыж ці Конга я заўжды выбіраў Конга, Уганду... Яны мне напамінаюць маё дзяцінства. У Афрыцы, Азіі і Лацінскай Амерыцы я заўжды шукаў "сваё Палессе". З Афрыкі звычайна вяртаюцца вырай на Беларусь, покліч не чуочы. Выраевыя пачуцці Р. Капусцінскага — заўсёды не наўзбоч ні ад яго рэпарцёрскай прозы, ні ад ягоных вершаў.

Але пачуццямі лірыка Р. Капусцінскага капітальна багацей эмоцый ягонай публіцыстыкі. І тут дзейнічаў закон канцэнтрацыі сваіх пачуццяў як пачуццёвага свету асобы, індывідуальнасці. У свой час А. Жданнаў крытыкаваў А. Ахматава за будаўніцтва, за капанне ў сваёй мяшчанскай душы. Асуджаўся індывідуалізм як праява безыдэйнасці, дваранскай абмежаванасці, буржуазнага нутра. У атмасферы непрыманна А. Ахматавай Р. Капусцін-

скі — паэт ніяк не змог бы вярнуцца пад пінскае неба. І менавіта ў сваім капанні ў душы сваёй, у паэтызацыі духоўнай шырыні індывідуалісцкай сваёй асобы, якая шукае сябе і не знаходзіць, і таму перажывае за гэта, мучаецца гэтым, Р. Капусцінскі і заходзіць у суседнія палякам паэзіі — у беларускую і рускую. Вершам "Я сышоў ад сябе так далёка..." і адкрываецца вераніца лірычных вобразаў, якімі Р. Капусцінскі выяўляе сябе.

Не грамадзянскія тэмы яго цікавыя, не сацыяльныя і нацыянальныя, пафасна выказаныя, не "мы", а "я" — унутраны свет свайго "я", сферы псіхалагізму, увага да псіхалогіі, як у Фрэйда. І лірыка Р. Капусцінскага найчасцей у сінтэзе з фрэйдызмам. Звычайна падкрэслівае, вельмі цэнніца сінтэз, наватарства сінтэзу паэзіі з музыкай, з жывапісам, з гісторыяй. А ў Р. Капусцінскага ўсталявалася сувязь паэтычнага слова з псіхалогіяй, якая менавіта ў гэтым і ёсць наватарская.

У шэрагу сваіх вершаў Р. Капусцінскі застаецца на ўзроўні наватарскай паэзіі ("Вось цішыня...", "Экалогія", "Хвіліна", "Біблейская прыпавесць", "Салдат 1975 года"). І гэта — не балбатня, хоць як бы паэт называе аб'ектыўна паказаны паэзіій свет у рэчах, прыкметах, нюансах, як у вершы "Гэта там...":

*Гэта там
Данёсся голас
Я аледзеўся
Нічога не бачу
Прызадумайся
Мяркую
ён хацеў давесці —
Услухайся ў сябе
У голас сэрца
Не залушай яго
Балбатнёй.*

"Услухайся ў сябе, у голас сэрца", — вось асноўны дэвіз паэтыкі Р. Капусцінскага, ягонае маніфэстацыянае. І найперш менавіта з гэтага маніфэстацыянага сыходзіць першы верш зборніка, і не толькі. Але зірнём яшчэ пры канцы на верш, якім зборнік "Вяртанне" адкрываецца:

*Магчыма,
Самае мудрае
выказванне
— маўчанне?
Як Космас?*

*Слова гэта пагман?
Спраба апісаць
Ніколі не бачанае?
Калі ж слепа
даверыцца словам
Як фальшывыя маякі
Яны накіруюць
у сляпыя завулки
І завядуць у нікуды.*

Звернем, аднак, увагу на рускі пераклад чатырох апошніх радкоў гэтага верша ў В. Грышкаўца. У яго крыху не так, як у Анатоля Шушко:

*Слепая доверчивость
К словам
Как фальшивые
дорожные знаки
Ведет в тупик
Вводит в искушение.*

"Вводит в искушение" — гэта не "завядуць у нікуды". Бо яны ж, можна сцвярджаць, "уводзяць у спакусу" і самога слова, а ніяк катэгарычна "ў нікуды". Ды спакусай для вырававай птушкі заўжды было і застаецца спакуса вярнуцца ў той іпастасі, у якой ты ёсць, быў, застанешся для зямлі, якая цябе нарадзіла.

Алег ЛОЙКА

Пра вечную вясну

Несумненную цікакасць для шырокага кола чытачоў уяўляе кніга доктара філасофскіх навук, прафесара Юрыя Гусева "Детство — вечная весна" (Мінск, 2007). Яна складаецца з дзвюх частак. У першую ўключаны мастацкія творы аўтара: вершы, паэмы, апавяданні, пераклады на рускую мову шэрага апавяданняў і казак для дзяцей Міхаса Пазнякова. У другой частцы кнігі аўтар глыбока аналізуе стан мастацкай і навуковай творчасці вучнёўства краіны, а таксама апавядае пра клопат педагагічнай грамадскасці і дзяржавы аб юных талентах.

Юрый Гусев — сталы творца. Ён аўтар шматлікіх кніг, сярод якіх — "Судьба юного гения" (1998), "Любовь — начало всех начал" (2001), "Я гимны женщине пою" (2005) ды іншыя. Гэтак жа п'ённа даследаецца ім і дзіцячая творчасць. Дастаткова прыгадаць выдадзеныя ім наступныя грунтоўныя агляды: "Проблемы социальной, нравственной и правовой защиты юных талантов" (1994), "Детская культура Беларуси: состояние и проблемы ее развития" (1999), "Естественно-научные основы дифференцированного обучения одаренных детей" (2001), "Вундеркинды Беларуси" (2004)... У даследаваннях дзіцячай творчасці Юрый Гусев выступае як навуковец, тонкі назіральнік пачуццяў дзіцей, які надзвычай дасканалы ведае дзіцячую псіхалогію. Менавіта таму ў яго працах надзвычай цесна пераплецены ў адзінае цэлае паэтычнае і навуковае. Менавіта гэтыя рысы характэрны і для кнігі "Детство — вечная весна", дзе выразна бачны і педагагічны, і пісьменніцкі вопыт аўтара.

Пётр КАРАКА,
доктар філасофскіх навук

Напісана з Божай іскраю...

У РВУ "Літаратура і Мастацтва" пабачыла свет "Чырвоная кніга ў казках і вершах" для дзяцей сярэдняга школьнага ўзросту. Укладальнікам гэтай цудоўнай кнігі з'яўляецца Раіса Баравікова, а прыгожымі малюнкамі яе аздобілі мастакі Мікола Казлоў і Наталія Сустава.

Пачынаецца "Чырвоная кніга ў казках і вершах" цікавым вершам Уладзіміра Мазго "Дзівак-Сіваграк". Кожны радок у вершы гучыць плаўна, меладычна. Ён просты, але ў той жа час — мудры і крышку з гумарам. Распавядае ў ім аўтар пра птушку сіваграка, які сабраўся жаніцца з сіваваронкай і папрасіў, каб яму да яе выслала пашылкі новай пінжак.

Пахвальна і тое, што на кожную расліну ці кветку, птушку альбо жывёліну, што занесены ў Чырвоную кнігу, побач з казкай ці вершам даецца іх кароткае апісанне.

Асабліва ярка прадстаўлены ў кнізе такі вядомы паэт, як Віктар Гардзей. Для кожнай жывой істоты ён уме знайсці дакладнае, ёмкае слоўка, кожны радок паэта напоўнены вобразнасцю і свежасцю эпітэтаў.

Акрамя гэтага, у "Чырвонай кнізе ў казках і вершах" надрукаваны тры казкі Анатоля Зэкава: "Як чарнушка ў вырай злёгала", "Чаму засмуціўся сіваграк" і "Як чмелік паслухмяным стаў". Хораша напісаны казкі "Малы пагоніч", "Белая курапатка" і "Паўночны кажанок". Іх прадставіў на суд чытача пісьменнік Віктар Шніп.

Таксама вельмі цікавыя казкі з гербарыя Раісы Баравіковай. Усе яе казкі вучаюцца своеасаблівай каларытнай мовай, яны прасякнуты цеплынёй і спагадаю да ўсяго жывога на Зямлі.

Казак у кнізе, якія вучаць нас любіць сваю Бацькаўшчыну, берагчы нашу прыроду і непаўторную прыроду, казак займальных і даволі цікавых, напісаных таленавіта, з божай іскраю, шмат. Сюды можна аднесці казкі пісьменнікаў Алеся Бадака, Алены Масла, Міхаса Пазнякова, Людмілы Рублеўскай, Генадзя Аўласенкі, Віктара Праўдзіна.

Хоць адзначаць, што гэтая кніга вельмі патрэбная для нашых дзетак, таму што заклікана абудзіць не толькі пачуццё любові да раслін і кветак, жывёл і птушак, аднак і пачуццё адказнасці за іх далейшы лёс.

Янка ГАЛУБОВІЧ

Рэгіна
БАГАМОЛАВА

Рэгіна Багамолава нарадзілася на Ашмяншчыне, закончыла Беларускі ўніверсітэт культуры і мастацтваў. Працуе загадчыцай Мінскай гарадской бібліятэкі № 15 імя Алаізы Пашкевіч (Цёткі), дзе арганізоўвае цікавыя літаратурныя вечарыны ў рамках паэтычнага тэатра "АРТ-С". У "ЛіМе" друкуецца ўпершыню.

На зямлю прыходзіць чалавек.
Ён такі бездапаможна кволы,
Але мае ён свайго анёла,
Разам быць цяпер ім цэлы век.

На зямлі з'яўляецца паэт
З трапяткай аголенай душою,
І яму не будзе супакою
Ён павінен свой ствараць Сусвет.

Ён павінен весці да святла,
Аж пакуль не разамкнеца кола,
Пад крылом нябеснага анёла
Па дарозе праўды і добра...

Цяжкая праца свой узводзіць храм:
Спакусаў шмат і цяжасцей таксама,
Ды Бог зайсёды дапаможа нам,
Нашчадкам грэшным Евы і Адама.

Хрыстос жывы. Ён побач.
Любіць нас.
Мы к Госпаду прыходзім недарэмна,
Бо храм душы ўзводзіць самы час,
І хутка сьвідзе час збіраць каменне.

На гулкім бруку старадаўніх вуліц
Нібыта чую крокі ваяроў,
Іржанне коней, песні гусляроў
На гулкім бруку старадаўніх вуліц.

Сакральную далучанасць адчую
Да тых людзей, да гэтых камянёў,
Заб'еца сэрца, завіруе кроў...
Сакральную далучанасць адчую.

Я спадкаемца тых падзей і лёсаў,
Бо памяць генетычная не спіць,
А думкаю свідруе і карціць:
Я спадкаемца тых падзей і лёсаў.

Белая панна

Іду па сцяжынцы.
Тут недзе хадзіла яна...
Дуплістыя ліпы,
Як сведкі кахання Ядвігі,
Таёмна гамоняць,
Як быццам,
з відна да відна
Яны расплятаюць
Чароўныя сеткі-інтрыгі...

Вось рэшткі капліцы —
Апошні прытулак жыцця
Любімае жонкі
І яснавельможнае пані.
О, як невыносны
Быў цяжар яе пачуцця, —
Ніякага сэнсу
Не мела жыццё без кахання!

І, Кажуць, апоўначы
Белая Панна, адна,
У Лошыцкім парку
Ідзе па знаёмых мясцінах.
На Свіслач глядзіць —
Быццам човен чакае яна,
А з поўняй знікае
Той прывід няясны, хвілінны...

У Лошыцкім парку
Такі рамантычны настрой,
Старая легенда
Нібыта дзівосная казка,

Як быццам бы вабіць
Ізноў дакрануцца да той
Трагічнай любові
Чароўнай Ядвігі Любанскай.

Пляту карункі лёсу.
Уплятаю
Мінулыя сустрэчы і расстанні.
Ізноўку ўсё балюча ўспамінаю,
Відаць, такое ўжо наканаванне.

Пляту карункі лёсу.
Замяняю
На белы колер чарнату і шэрасць.
Змагаюся з сабой.
Перамагаю.
Бо трэба жыць
і ў справядлівасць верыць...

Мастаку М.Бушчыку

Шаленства фарбаў,
вытанчанасць думак,
Нібыта жыццядайны пацалунак,
Што неба дорыць матухне-зямлі,
І, як гаючы дождж сухой раллі, —
Душу здранцвелую
спасцігне абуджэнне,
І прарасце цудоўнае насенне...

Юрась
НЕРАТОК

Чорная муза

Ньюць лайдацкія коці,
Смуткуе душа аб папрузе.
Трапіў на цупкія восці
Помслівай Чорнай Музе.

Што ж, давядзецца скарыцца —
Якснай будзе аблога!
З Д'яблам паспеў пасварыцца
І не спазнаў шлях да Бога.

Зноў — як на мінным полі
З завязанымі вачыма!
І да гаючай спатолі
Вырацца немагчыма.

Скрозь аптымізм падробны
Бы ў камарыным дзыне
Чуецца плач жалобны
Аб несусветнай Радзіме.

Фатум цячэ монафазна,
Рух — як пяшак без хлеба.
Хто да мяне — прыязна,
Тыя мне — без патрэбы.

З кім бы хацеў сустрэцца —
Сам, як шаблон, нецікавы.
Бухае молатам сэрца...
Выпіць, хіба што, кавы?

На пасту

Зноўку грозіць навальніца
З чорна-хмарнага крыла.
Я павінен быў змяніцца,
Толькі змена не прыйшла.

Калыхне сумнеў парою:
Можна, я стаю дарма?
Можна, тых, хто даў мне зброю,
І ў жывых дайно няма?

Ціха плешчацца крыніца
У палыновай лебядзе.
Я павінен быў змяніцца —
Толькі змена не ідзе.

Падпалю сухое веце,
Распаўзецца горкі дым.
Можна, я адзіны ў свеце?
...А на гэтым? Ці на тым?

Хутка лета схлыне ліўнем,
Будуць восень і зіма...
Я змяніцца быў павінен,
Толькі змены ўсё няма.

Кіну марныя папрокі
У бок адчаю і тугі.
Мерна складваюцца крокі
У бессэнсоўныя кругі...

Дзядзька памёр

Сённа спыніцца змрочная хмара,
І прыціхне засмучаны бор,
І патухне ў рэфлектары фара...
Сённа сумна, бо дзядзька памёр.

Дзед стагодні прымесціцца зрання,
Каб на прызбе смаліць "Беламор"
І ківаць у адказ на пытанне:
"Чулі, дзеду? То ж дзядзька памёр!"

Торгне маці малога гарэзу:
"Забрытай свой бязглузды гумор!
Наламай лепш духмянага бэзу...
Трэба плакаць, бо дзядзька памёр!"

Не наладжвалі сённа пахмелля
Ні шафёр, ні электрамандэр.
Бо якое быць можа вяселле?!
Дзень жалобны, бо дзядзька памёр.

Гральшчык дзэгцем
шарніры прамажа
І настроіць баян на мінор
Пад матыў пахавальнага марша.
Трэба музыка — дзядзька памёр!

Хутка час рыхтаваць на хаўтуры
Самагон і вяндрліну з камор...
Але ўвогуле дзень сённа хмуры
І турботны, бо дзядзька памёр.

Лялька-вуду

Я быў і ёсць. Аднак ці доўга буду?
Находзіць часта: згіну ў адзін міг.
Сабе дайно здаюся лялькай-вуду
У руках спрактыкаваных і чужых,
Што патыхаюць спіртам
і карболкай,

Не выпускаюць суткі напалёт
І працінаюць востраю іголкай
То галаву, то грудзі, то живот.

Ні болю, ні жуды —
я толькі лялька.

Мае пачуцці —
між дабром і злом.

Я — чучала, муляж,
адбітак, калька,
Што створана нямым
пачварным сном.

Я — суржык, трафарэт,
эрзац, падробка.
Няшчыры, як усё, што ад людзей.
Я — копія, пустая абалонка,
Якую коле хмуры чарадзей.

...Сваю калісцьці выканаю ролю
І скончу шлях у сметніцы-труне.
І зразумець не здолею ніколі,
Каго ахвяравалі праз мяне.

Калі

Калі супакой, і травінкі ў расе,
І хутка надыйдзе світанне,
Хай жар маіх рук да цябе данясе
Нястрыманы імпульс кахання.

Калі ўсё няспешна ідзе, пакрысе,
І гаснуць, бы свечкі, жаданні,
Хай струн перабор да цябе данясе
Натхнёны мой спеў пра кахання.

Калі неспакой, а самота грызе
І нішчыць спадзевы дазвання,
Хай голас вясёлы табе данясе
Дасціпны мой жарт пра кахання.

Калі будзе ноч не такой, як усе,
І зайтра завершыцца з рання,
Хай восеньскі вецер табе данясе
З нябёсаў мой плач пра кахання.

Хірург

Як супаставіць
будзённасць з паэзіяй?
Як параўнаць кіламетр і ампер?
Як растлумачыць
блізкасць адгезіяй?

Рознасць субстанцый, складу і мер:
Як іерогліфы ў сплаве с лацінаю,
Як на адмоцы разьбяны канёк...

Аркуш паперы — белай прасцінаю,
Вострым лязом —
самапіскі шпанёк.

— Дзе там анамнез,
дыягназ, аналізы?
Ёсць? І нармальна, глядзець не хачу.
Зноўку запозна? Нічога, управімся:
Я аперырую, а не лячу.

Сто каньяку — я хірург,
а не п'яніца.

— Эй, асістэнтка,
прыцішыце фальцэт!
— Болей святла!
(зрок з узростам зніжаецца)
— Скальпель!
— Нажніцы!
— Тампоны!
— Пінцэт!

...Зняў рэспіратар,
пульс прывідны мацаю.
Думка банальная: "Дзе барышы?"
Я не пісаў — я рабіў аперацыю
Па выдаленні верша з душы.

Фота Кастуся Дробава

Паміж кубкамі і вуснамі

Казімір КАМЕЙША

На лепшчы нельга без працы. Трэба нешта рабіць ці хоць прыгварцаць, што нешта робіш. Інакш суседзі і папракнуты, і абгавораць. І тут ніякім творчым натхненнем ці працай над паэмай ці нават раманам не апраўдаешся. Ды і работа там заўсёды знойдзецца. То нейкі цвік забіць, то нейкую дошку пагабляваць. А дзе ж адпачынаць, спытаецеся вы? А гэта ўсё, разам узятая (тут не выключаемца нейкая чарка пад грушаю і вечаровы шашлык, ды і лазня), і называецца адпачынкам. Паўтаруся, работы шукаць не даводзіцца, бо яна сама цябе шукае. Мне яе, скажам, ажно на некалькі гадоў падкінула мая садовая алыча.

Відаць, ужо гадоў з дзесятак будзе, як пасадзіў яе маленькім кволым дрэўцам, прывезшы з Мар'інай Горкі. Прыжылася яна хутка ды так пайшла ў рост, што проста дзіву даешся: за некалькі гадоў вышэй страхі вымахала, ствол таксама ледзь не на абхват цягне. Адчуў я, што даканае яна ўвесь мой маленькі гарод, і тады з'явіўся сямейны прысуд — карчавец! Але дрэва дужае, амаль непрыступнае, упарцілася, агрызлася і кусалася калючкамі. Словам, дзікая да немагчымага. Я паступова адпільваў яе па галіне, да крыві колочы рукі. Потым сек і складуў у кучкі тры галіны, бо і гэта нейкія дровы для беднага дачніка. Потым, калі галін засталася мала, пачаў карчавец. На гэта пайшло тры дні, а можа, і больш. Раскапаў я, напэўна, паўагарода, як ні падкопваў, як ні сек карані, а дрэва трымалася за зямлю мёртвай хваткай. Кідаў я той цяжкі занятак, а потым зноў браўся за яго. Дубасіў ломам, падважваў бервяном. І нарэшце я перамог.

Алыча ўжо даўно спалена, грэла яна мой хатні стаячок, парыла ў лазні, дыхала вугольлем у мангале. А вось пень... З ім яшчэ змагаюся і сёння. Здаецца, ён акасінеў. У кожны свой прыезд танцюю толькі вакол яго. Бяру пару сякер і пачынаю змагацца з тым панам Карчавцам. Не падаецца. Адно маю сякеру ён ужо даканаў — раскалолася па абуху. Але ёсць забавка, не горшая за тую паэзію, ды і работа царская, як жартую я (Мікалай II любіў калоць дровы). Гэты пень мне тым і дарагі, што дужа ўпарты. Люблю ўпартых. Можа, таму, што сам па натуре мяккаваты. Сумна будзе, калі я ўсё ж яго ўрэшце адужаю.

Даўно хацелася спытаць у сваіх калег, празаікаў, хто парадаваў ці засмуціў чытача не толькі дзесяткамі сваіх апавяданняў, але і апавесцямі, раманами, ці памятаюць яны імяны ўсіх сваіх герояў. Бо гэта ж, як кажуць, дзедзі іхняй работы. І нядаўна зразумеў — не памятаюць.

Выступалі мы некалькі адным маім знаёмым у дзіцячай аўдыторыі. Ён падрабязна пачаў распавядаць пра сваю аповесць, якая ўжо нават нашумела сярод школьных чытачоў. І раптам, дайшоўшы да сваёй галоўнай гераіні, анімае. Забыўся яе імя. Пачаў напружваць памяць. Выручыў адзін чытач, які тут жа выгукнуў тое імя і вывёў аўтара са стану анімацыі. У зале доўга смяяліся.

Зацікавіла ўнука слова "трасянка". Тлумачу яму, што гэта сена, змешанае з саломай, даведзенае да стану трухі. І калі яе нехта трасе сахаром, то трэба заплішчаваць вочы, а то яны плакаць будуць.

Так і з мовай нашай. Не ведаю, што тут упадобленае можа быць да сахара. А вось трасунамі часта выступаюць і час, і самі мы.

Ва ўсім павінна быць яснасць і зразумеласць. Турэмны повар-мусульманін з тэлесяжэта на кожным з бачкоў чырванаю фарбаю пазначыў: "Первы бляд", "Второй бляд". Смешна, але ўсё зразумела. Ды і пішацца чалавеку часцей за ўсё так, як і чуецца.

Конь быў не распрэжаны, стаў нецярпліва ў зарослым двары, прывязаны лейцамі да старой яблыні, з падзілежым перадаком. Конь хрумстка скуб роснуў

траву, час ад часу пудка ўстрэсваючы грывай, каб абганць назойлівых аваднёў. Ён па-ранейшаму пачуваў сябе і першым і апошнім словам тэхнікі.

У другім двары добрай паўгадзіны пыхкаў трубою і тросся старэнкі трактар. Гэты таксама пасвіўся, але не травой, а дармавой сальяркай. І таго і гэтага каня даўно прывучылі да найноўшай слянскай цяраплівацы. Ну а пра гаспадароў я не кажу. Хай яны застаюцца паміж радкамі.

Нечакана яго запрасілі на нейкую святочную ўрачыстасць, ведаючы наперад, што ён не прыме тое запрашэнне. Ён цярапец не мог усяго нечаканага.

— Што вы!.. — замахаў ён рукамі. — Я не рыхтаваўся, я і не апрануты пад святая, хіба што крыху выпіты пад яго.

Бабулі на лаўцы нешта згадалі пра Пілсудскага, вялікага "дзядка" іх маладосці.

— Цікавы быў чалавек, маршалак, — паўтарала ўсё адна.

І тут падышоў ён, вясковы "абэлтус" на падшпітку.

— Я — Пілсудскі! — зарагатаў ён на ўсё жоўтыя пракураваныя зубы.

— Ідзі ты!.. Дурніска!..

— Я піў сукі, кажу, — зноў зарагатаў ён.

— О, тады праўда — Піўсудскі пан ест!..

траву, час ад часу пудка ўстрэсваючы грывай, каб абганць назойлівых аваднёў. Ён па-ранейшаму пачуваў сябе і першым і апошнім словам тэхнікі.

У другім двары добрай паўгадзіны пыхкаў трубою і тросся старэнкі трактар. Гэты таксама пасвіўся, але не травой, а дармавой сальяркай. І таго і гэтага каня даўно прывучылі да найноўшай слянскай цяраплівацы. Ну а пра гаспадароў я не кажу. Хай яны застаюцца паміж радкамі.

Нечакана яго запрасілі на нейкую святочную ўрачыстасць, ведаючы наперад, што ён не прыме тое запрашэнне. Ён цярапец не мог усяго нечаканага.

— Што вы!.. — замахаў ён рукамі. — Я не рыхтаваўся, я і не апрануты пад святая, хіба што крыху выпіты пад яго.

Бабулі на лаўцы нешта згадалі пра Пілсудскага, вялікага "дзядка" іх маладосці.

— Цікавы быў чалавек, маршалак, — паўтарала ўсё адна.

І тут падышоў ён, вясковы "абэлтус" на падшпітку.

— Я — Пілсудскі! — зарагатаў ён на ўсё жоўтыя пракураваныя зубы.

— Ідзі ты!.. Дурніска!..

— Я піў сукі, кажу, — зноў зарагатаў ён.

— О, тады праўда — Піўсудскі пан ест!..

Паціху вызвалілі сваю хатнюю бібліятэку ад лішніх кніг, што не ўмяшчаюцца ўжо на паліцах. Сётое вязу ў вёску, у бацькоўскі дом. Чарговыя пакункі не паспеў папаарадкаваць, спышаўся, так і пакінуў іх нераспакаванымі сярод хаты. Некалькі забег да маці адзін не вельмі паважаны вясковец, і кінуўшы вокам на тры кнігі, тут жа бліснуў вачыма:

— А гэтыя кнігі вам патрэбны? — Дык гэта ж не мае — сынавы, — адказала маці. — А што табе патрэбны? Ты ж не чытаеш.

— Дык я здаў бы іх на макулатуру. Кажуць, няблага плаціць. І вам бы нейкую капейку даў.

І такім, на жаль, бывае ён, сённяшні наш чытач.

Некалі ўразлілі могілкі ў вёсцы Замошша на Любаньшчыне, радзіме Уладзіміра Паўлава. У даўнейшай, дрымотнай частцы кладоў, у разгалах кронаў старых соснаў, цягнуецца калоды старых борцяў, нібыта даўно ўраслі ў іх. Відаць, даўно забыліся на іх пчолы, абмінаюць маладзенькія раі.

Кажуць, падчас апошняй вайны пчолы тут вяліся. І партызаны часта ратаваліся тым горкім мёдам. Якая ўжо тут салодкасць, калі навакол вайна, ды... яшчэ могілкі.

Асацыятыўна згадалася і бяспхатная бабулька на Камароўцы, якая між іншым прызналася суседцы па прылаўку:

— Гэта шчаўе я збіраю на могілках. Там яго процьма.

З таго часу і цураюся купленага шчаўя.

"Вушы мне не баяць — баяць завушніцы", — сумнавата прамовіла жанчына ў аўтобусе. "Але ж

гэта, магчыма, і яе прыгажосць, — падумалася мне. — Вунь колькі дзікаватай зайздасці скіравана на яе брыльянтавыя бліскаўкі". А на супраць яе маладуха ў добра прагрэтым сядзенні і зусім патанула ў раскошы металічнага бляску. У яе асляпляльна блішчэла не толькі ў вушах, але і ў носе, і на ніжняй губе. Гэта ж колькі цела было ў тых самых балочных праколах. Нездарма пра такіх кажуць: "Прыкольная!" А яшчэ ж на кожным пальцы па блішчастым абручцыку. Дзіўна, але гэтак жа дзяўчыняцца сёння і хлопцы. Вось і думаеш часам, які ён усё ж магутны той заканадаўца, назва якому — мода!

У лясным Доме адпачынку ў Чонках разгаваніўся з адным маладога веку вясковцам.

— Ну як тут адпачываецца? — пытаюся ў яго.

— Добра ўсё. Адпачываць — не рабіць. І кормяць нармальна, і вясляць пакрыху, — адказаў ён. І памаўчаўшы, дадаў:

— Аднаго толькі цярапец не магу — уборнай гэтай... Гэта ж дадумацца, каб па патрэбе хадзіць туды, дзе ядуць, жывуць і спяць. Я не магу так.

— Але ж прывыкаеце некалькі, — кажу.

— Ды не, што вы. Я бегам ў лес.

У старога свая рацыя і ён яе не хавае.

Жахліваю гісторыю расказаў мне маці ў чарговы мой прыезд у вёску. Перад самай вербніцай малады тутэйшы мужчына пайшоў на Нёман, каб нарэзаць вярбовых прудкаў. Жонка збіралася раніцай панесці іх у касцёл і пасвяніць. Вялікая букецістая вярба схілілася над самай высокай вадой. А лепшыя, самыя гнуткія і зеленкавыя дубчыкі яе былі недзе пры самым версе. І ён пачаў узбірацца па галінах туды, да верху. Крохкая галіна нечакана зламалася, і ён, апавіты ёю, нібыта павучынай, рухнуў уніз. Глыбіня была немалая. Мужчыну не адратавалі. І зноў знаёмая, колькі разоў чулае: "На бяду многа не трэба". І сапраўды. Гэта, відаць, толькі на шчасце многа трэба.

Злосная суседка па дачных гарадах, з якой мала хто вітаецца, Пасля яе буркліваці пачынаеш павяжаць нават пустазелле на ўласных градах.

"Себя не видят синие просторы" (С. Шчыпачоў). А і праўда... Ды і чалавек сам сябе не бачыць толкам. Бальшыню яго цела Бог пакінуў сляпым для самога сябе, але не схваць ад вачэй іншых. Але чалавек істота хітрая, ён прыдумаў самыя дасканалыя лустэркі, якія ўсё адно, як бы ты не хацеў таго, а тваю самую патаемную заднюю блячку ніколі не пакажуць.

Прырода таксама шукае спрад-веку сваіх лустэркаў: то ў выгледзе возера, то рэчкі, то ручая. У пушчы нашай лустэркі такія таксама існуюць. Іх, праўда, не так і многа. Гэта не так і дрэнна — менш самалюбавання. Дзеля чаго ж глядзяцца ў лустэрка? Каб самалюбавацца.

І задоўга да з'яўлення радыё, а потым і тэлебачання, чалавек шукаў спосабаў перадачы інфармацыі. А перадавалася яна часцей за ўсё з вуснаў у вусны. І паспее мела, трэба сказаць відавочны. Узнікне недзе ў адным канцы краю нейкая вершаванка, а яе ўжо ведаюць у іншым кутку, зусім далёкім і процілеглым. Перадача інфармацыі праз вусны — тое ж самае пераадаценне адгласці. Так сябе ўвекавечвала і вусная народная творчасць. Праўда, маецца тут адна асаблівасць.

Кожныя вусны мелі звычайку дабаўляць у пачутае, дадумляць і не

шта сваё, часам зусім непадобнае. А гэта ўжо было як своеасаблівае рэдагаванне праз гады і адгласці, нават нейкая шліфоўка. Як усё ў свеце ўдасканальвалася, так і ўдасканальвалася сама песня.

І далёка ж да гэтай жыццёваці тым жа сённяшнім шлягерам, дзе і сэнсу таго часам няма. А жыццё ў іх адназдэннае.

У гарадскім аўтобусе маладыя раскошліва сядзяць, нібыта прывінчаныя да тых крэслаў, падрыгваюць целама у такт музыцы, час ад часу папраўляючы чорныя коркі слухавак у вушах. А старыя стаяць побач, прыгнутыя не толькі гадамі, але і цяжарам пенсійных торбаў.

— Уступіце месца бабулі, — кажа хтосьці падфарбаванай маладзіцы.

— Ды хай пасядзяць, у старасці яшчэ настаяцца, — мудра адказвае бабуля.

Колькі падлескаў, маленькіх кудзерак і нават лясоў выстрыг час сваімі няўмольнымі нажніцамі на маіх вачах і памяці. Выйдзеш на горку за роднай хатай — і якая святлістая далеч адкрываецца вачам. Ужо і вежы Рубяжэвіцкага касцёла, якіх раней не было відаць, лёгка высвечваюцца праз лысаватую раўніну, хутка і Мінск, калі яму прышпіляць тых вышынных хмаршкрэбаў, можна будзе ўбачыць як на далёкім экране.

Зямля лязьць перад намі, як адзіная далонь, якой і так і карціць сціснутца ў кулак і грозна грывнуць: "Годзе!" Вельмі ж многа знічана і зруйнавана. Калі далёка відаць толькі ў адзін момант, многае па-за табой застаецца цямным і нябачным.

Не памятаю, ад каго пачуў гэта аспярожлівае: "Дай, Божа, у добры час сказаць, а ў ліхі прамаўчаць". Але падчпіла і кранула яно балочна нейкім маім досведам і нават згадкамі пра былое, балочнае і набалеала. І падумалася вось яшчэ што: а часу ж добрага, нагоды, каб сказаць тое добрае, яшчэ ўсё, здаецца, не было.

Усё, што трэба было сказаць у малітве, сёння ён сказаў у сваім тосце. На гэта, на жаль, ніхто не звярнуў увагі, многія нават не пачулі за гулам галасоў і званам сталавога начыння. Але чалавек выказаўся і, відаць, яму зараз лёгка.

Нявыказанасць — гэта таксама вялікі цяжар для чалавека.

Гумар нараджаецца і так. Раніцай у двары сустрэў суседа, якога даўнавата не бачыў. За гэты час адрасціў ён бараду — поўны судадзеднік барады Карла Маркса. Жартую:

— Ты ўжо пад Маркса працуеш!

— Як бачыш, — адказвае. — Вось толькі свайго "Капіталу" не маю. Дарэчы, не пазычыш пару тысяччаў? З пенсіі аддам. Разумееш, так галава трашчыць пасля ўчарашняга.

Ну, вядома, разумею, а таму і пазычаю. І мала спадзяюся, што адрасці. Шчаслівы, ён кіруецца да крамы. Азірнуўшыся, жартуе яшчэ раз:

— Цяпер у мяне будзе поўная "сердечная дастаточнасць".

Характар відаць і далёку: яшчэ пад стол ходзіць і гаварыць не навучыўся, а кулаком ужо трасе добра.

Сімпатычная чарнявая пянерважатая, ад усмешкі якой, здавалася, усё навокал святлее, даволі-такі настойліва, з прыстрашшым змушала нас, "малых заходнікаў", уступаць у камсамол, якога баяліся, як чорт ладана. І ўступалі, нават не па адным, а ўсім класам. Прыгажуня прыглынула многім пу-

шчанскім кавалерам. Заглядаліся на яе і мы, дзесяцікласнікі. І вось яе сустракаю на сваім факультэце сярод студэнтаў. Я першакурснік, а яна — другакурсніца. А тут студэнцкая вечарына сабрала ўсё ў адзін гурт, проста ў вестыбюлі інтэрната — танцы пад гармонік ды трубу. Я стаю як прыклеены лясцяны сцяро тых, нерашучых, якіх толькі самая смелая ды здагадлівая танцорка, калі пашануе, можа ўважыць. І вось падыходзіць яна і "адклеівае" мяне ад той сцяны на тана. Ах, як цяжка быць з прыгажуняй ды яшчэ на роўных. Во дзе хмель ды галавакружжа. Заміраючы, а то і кружачыся, мы нешта гаварылі. І хоць бы адно слова адклалася ў памяці.

Украў прыгажуню нейкі спрытнейшы. Такіх на факультэце было нямаля.

Калі пішаць альбо згадваеш нешта з адгласці часу, ёсць небяспека дзесьці схібіць і прыхлуціць у дэталях, калі яны не велькі яркія. Хведар Гурыновіч, пахваліўшы маю "зацёмку" пра юшку ягонага імя, папракнуў нечакана за свайго "Масквіча". Ён у яго, аказваецца, не чырвоны, як гэта пісаў я, а сіні. Наконт колеру машын бльтаніна бывае не толькі ў мяне. Нехта з сяброў доўга пераконваў мяне, што стары мой "Жыгуль" не беле, якім ён ёсць на самай справе, а чырвоны. Ды так настойліва пераконваў, што я ўрэшце пагадзіўся: "Ну, няхай сабе будзе чырвоны, калі так табе хочацца". А ён у мяне ў вясковым гуме і саржавеў бельям.

Праглядаў нядаўна старыя фотаздымкі. І спыніўся раптам на гэтым, дзе мы гуртам — маладзейшыя ля старэйшых, — у Гародні, на юбілей Дануты Бічэль. А на першым плане ён, з вясёлым узмахам рук, з падкрэсленай махнатацыю броў, з толькі уласцівай яму ўсмешкай, — Аляксей Карпок. Не памятаю ўжо, што такое вясёлае раскаваў ён тады раніцай ля ганка Гарадзенскага гатэля. Але нашы ўзаемныя ўсмешкі, нават рогат, які добра чытаецца на вуснах, асабліва ў Петруся Макаля, падказваюць, што гаворка ішла пра нешта і нада вясёлае і нечаканае, на што быў здатны Аляксей Нічшпаравіч.

Усе, хто наведаваў абласное аддзяленне СП, якім кіраваў А. Карпок, пэўна ж, з парогу заўважалі лозунг, які сустракаў вас, калі вы адчынялі дзверы у той пакой па вуліцы Ажэшкі. Гэта былі радкі І. Кобзева: "Вышлі мы все из народа. Как нам вернуться в него?" Ну а чаго варты надпіс пад адной рэліквіяй В. Быкава, кітталу: "У гэтых лапцях Васіль Быкаў напісаў сваю аповесць "Сотнікаў".

Смех Аляксея Карпка быў своеасаблівы, не разлічаны на прасцячоў, ён часта меў нейкі падтэкст, дасціпны намёк. Хто ведаў гэта, смяяўся аспярожна.

Сярод паэтаў бываюць таленавітыя пераймальнікі, імітатары чужога голасу. Ёсць і сярод мастакоў умельцы капіроўшчыкі чужых задум. Ім нават удаецца кагосьці зачараваць і ўсхваляваць. Тут варта памятаць, што кожная птушка пая на свой лад, Той жа Верабей ніколі не будзе спяваць пад салаўя. Гэта ўмеюць лоўка рабіць хіба толькі чорныя дразды.

Якія постаці паэтаў прамільгнулі на маіх вачах! Памятаю, імянамі некаторых з іх называлі караблі. Яны, сапраўды, пачуваліся магутнымі караблямі ў вялікім акіяне паэзіі, былі адзіным вялікім флотам. І вось флот нібыта затаваў. Без іх стала невыносна сумна і ціха. "Караблі" тапіла наша няўвага, няпамятлівасць і раўнадушша. Будзем спадзявацца, што яны вернуцца ўсё ж у родную гавань, калі гэтаму дапамогуць увага, памятливаць ды пакаянне.

Арт-пацеркі

Музыканты святкуюць

Гэтым летам сталічная філармонія прымала ў сваіх залах шматлікіх прыхільнікаў і сяброў выдатнага выканальніцкага калектыву, вядомага далёка за межамі нашай краіны, — Дзяржаўнага камернага аркестра Беларусі. У асяроддзі калег і слухачоў ён адзначаў 40-годдзе з часу свайго стварэння.

Усё адбывалася на працягу аднаго дня. Спачатку — юбілейная імпрэза, з афіцыйнымі і сяброўскімі віншаваннямі, якая прайшла ў Малай зале імя Рыгора Шырмы. А ўвечары ў Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі аркестр-юбіляр даў шыкоўны вечаровы канцэрт. Перад кожным аддзяленнем праграмы дэманстравалася дакументальная стужка, і гэтыя кадры нагадалі гісторыю калектыву, імёны яго заснавальнікаў і салістаў, гастрольныя маршруты і рэпертуар.

За чатыры дзесяцігоддзі змяніўся творчы склад аркестра, мяняліся яго дырыжоры. Але ў летапісе айчызнага мастацтва назавжды засталіся яркія старонкі жыцця колішняга Мінскага камернага, які нарадзіўся дзякуючы энтузіязму Алега Янчанкі, тады маладога маэстра, арганіста, кампазітара, і дзякуючы энтузіязму яго спадзвіжнікаў... Першым часам новая суполка музыкантаў існавала таксама на энтузіязме: масквіч, учарашні студэнт Янчанка прывёз у Мінск ноты старадаўняга майстроў, якія самааддана пачалі асвойваць яго беларускія равеснікі. Выступленні ладзіліся на грамадскіх асновах.

І вось — імклівы ўзлёт, прызнанне, новы афіцыйны статус: Дзяржаўны камерны аркестр БССР.

Сапраўдны росквіт і славу зведаў калектыв у час, калі яго мастацкім кіраўніком і галоўным дырыжорам стаў Юрый Цырук — выдатны віяланчэліст, якому давялося працаваць у легендарным аркестры Яўгена Мравінскага. Беларускі камерны аб'ездзіў з гастрольямі ўвесь Савецкі Саюз. Сусветна вядомыя салісты

лічылі за гонар выступаць разам з нашымі музыкантамі. А геній XX стагоддзя Святаслаў Рыхтэр нават запрасіў Дзяржаўны камерны аркестр адкрыць "Снежаньскія вечары" — цыкл канцэртаў, арганізаваны гэтым вялікім піяністам у Музеі выяўленчых мастацтваў імя А. Пушкіна ў Маскве...

Мінула "эпоха Цырука". Новыя галоўныя і проста чарговыя ці запрошаныя на адну праграму дырыжоры саступалі месца іншым, і кожны пакідаў у гісторыю калектыву свой след — непаўторны, як адбітак далоні: Аляксей Вінаградзеў, Віталь Катаеў, Ігар Галаўчын, Аляксандр Палянічка, Валеры Палаянскі, Віктар Собалеў, Інга Райль, Міша Кац, Дзмітрый Зубаў... Нейкі час быў за гэтым дырыжорскім пультам Уладзімір Байдаў — колішні музы-

кант аркестра, стваральнік і мастацкі кіраўнік занага Ансамбля салістаў "Класік-Авангард". Ансамбль у літаральным сэнсе вырас з асяроддзя маладых аркестрантаў, пэўны час існаваў на грамадскіх асновах, а сёння ўваходзіць у музычную эліту Беларусі.

Дарэчы, і цяпер маладыя музыканты, якія любяць у вольны ад працы ў аркестры час пайграць вытанчаную старасвецкую ці авангардную камерную музыку, ствараюць малыя выканальніцкія ансамблі і выступаюць самастойна і нават выязджаюць з гастрольямі за мяжу. А што да гастрольнага жыцця самога аркестра... На карце Еўропы засталіся, здаецца, толькі дзве краіны, дзе яму пакуль не даводзілася выступаць.

Калектыву, які сёння ўзначальвае маэстра Пётр Ван-

дзілоўскі, трапятліва ставіцца да нашай музычнай будучыні — маладых талентаў, якія з юнага ўзросту асвойваюць філарманічную сцэну, вылучаюцца на міжнародных конкурсах і — гэта не пустыя словы — спрыяюць сусветнай вядомасці нашай краіны. Многія лаўрэаты і дыпламанты прэстыжных конкурсаў, цяпер ужо самастойныя выканаўцы, набылі досвед канцэртных выступленняў менавіта ў творчым суладдзі з гэтым калектывам. І асабліва адметна, што сёлета ўтварыўся новы, незвычайны і, як паказала практыка, — аншлагавы праект: з аркестрам у якасці салістаў выступілі даравітыя дзеці саміх музыкантаў!

Чатыры дзесяцігоддзі плённай творчасці... Колькі ж трэба часу, каб успомніць хаця б самае-самае! Многае пра гісторыю Дзяржаўнага камернага і пра яго сённяшні творчы стан распавяла сама юбілейная праграма, якую падрыхтавалі галоўны дырыжор Пётр Вандзілоўскі ды яго калега з Германіі, даўні сябра калектыву Інга Райль. Гучала самая розная, самая вытанчаная класіка, што складае рэпертуарную аснову гэтага аркестра: Бах, Моцарт, Гайдн, Стравінскі... А яшчэ выконвалася музыка незабыўнага Алега Янчанкі — дырыжора, кампазітара, арганіста, якому Дзяржаўны камерны аркестр Беларусі абавязаны сваім нараджэннем...

Шкада, што ні радка не прагучала з музыкі айчынных кампазітараў, з якімі (калі пералічыць, атрымаецца не адно творчае пакаленне!) аркестр ад першых сезонаў ладзіў плённыя стасункі ды актыўна супрацоўнічае да нашых дзён.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: Дзяржаўны камерны аркестр Беларусі пад кіраўніцтвам Пятра Вандзілоўскага, саліст Канстанцін Зяленін.

Фота аўтара

Яшчэ адзін музей пад адкрытым небам з'явіцца ў нашай краіне. Гэты гісторыка-культурны аб'ект, які, безумоўна, прыцягне ўвагу і айчынных аматараў-краязнаўцаў, і замежных турыстаў, атрымаў афіцыйную назву "Музей пад адкрытым небам — стаянка першабытнага чалавека ў населеным пункце Юравічы Калінкавіцкага раёна Гомельскай вобласці". Вучоныя мяркуюць, што стаянка гэтая з'явілася прыкладна 26,5 тысяч гадоў таму. На яе месцы праведзеныя раскопкі пад кіраўніцтвам доктара гістарычных навук Алены Калечыц. Вялікая колькасць археалагічных, часам сенсацыйных знаходак (у тым ліку цалкам захаваная галава маманта з біўнямі) пацвярджае старажытнасць палеалітычнага паселішча. Тэрыторыя будучага музея ўпарадкаўваецца. Аглядная пляцоўка размешчана на ўзгорку, а экспазіцыя жыгла першабытнага чалавека — у яго разрэзе, дзе вяліся раскопкі. Спецыялісты падрыхтавалі канцэпцыйны музей і тэматыка-экспазіцыйны план. Падняўшыся на ўзгорак па адмысловай лесвіцы (яна, дарэчы, ужо зробленая), можна будзе аглядаць рэканструкцыю асяроддзя, у якім жылі нашы прадцы: майстэрню па апрацоўцы крэмію і майстэрню першабытнага мастака. Экспазіцыю плануецца "ажывіць" фігурамі паляўнічага, жанчыны, якая апрацоўвае шкуру, і дзіцяці ля сямейнага агменя.

На чарговых Міжнародных "Шагалаўскіх чытаннях", праведзеных у Віцебску і прысвечаных пераважна М. Шагалау ды яго асяроддзю, прагучалі даклады, у якіх разглядалася творчасць іншага занага мастака XX стагоддзя, амерыканца, таксама звязанага з Беларуссю,

— Марка Роткі. Між іншым, не так даўно высветліўся лёс палатна, якое М. Ротка назваў "Белы цэнтр". Год таму яно было прададзена на аукцыёне "Sotheby's" за суму, якую знаўцы лічаць рэкорднай для сучаснага мастацтва: 72,8 млн. долараў. Пакупнік дагэтуль не называўся, цяпер яго імя расказана: твор папоўніў прыватны збор Хамада бін Халіфы аль-Тані — эміра дзяржавы Катар.

Падчас сёлетняга фестывалю мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску" мы паведамлялі, што Гран-пры VI Міжнароднага дзіцячага музычнага конкурсу "Віцебск-2008" атрымала расіянка Лара (Луара Айрапеціян з Астрахані). Але як у лік пераможцаў выйшла і прадстаўніца Беларусі Аліна Молаш: юная салістка Нацыянальнага цэнтра музычнага мастацтва імя У. Мулявіна заваявала I прэмію. Аліна жыве ў Івацэвічах, і кожны тыдзень, а то і не адзін раз (!), наведваецца ў Мінск на заняткі да свайго знакамітага педагога Святыяны Стацэнкі. Да віцебскага спеўнага спаборніцтва Аліна Молаш прыйшла "загартаваная": два гады таму яна стала лаўрэатам I прэміі на фестывалі "Зямля пад белымі крыламі". А вось "загартаваны" спаборніцтвам на "Славянскім базары" ўладальнік Гран-пры Міжнароднага конкурсу выканаўцаў эстраднай песні "Віцебск-2004" Пётр Ялфімаў мяркую паўдзельнічаць у нацыянальным адборачным туры "Еўрабачання".

С. ВЕТКА

Колькі ў нас таленавітых маладых музыкантаў — адразу і не пералічыць: сапраўднае сузор'е! І яно штогод папаўняецца новымі імёнамі. Прычым, выпадковасяў тут не бывае: аднойчы вызначыўшыся, малады выканаўца дасягае ўсё новых творчых перамог. Менавіта гэтак складваецца і лёс Ігара Дзедусенкі.

Здавалася б, яшчэ нядаўна гэта быў зусім юны гітарыст, ростам ледзь вышэй за свой мілагучны інструмент. Але як не па-дзіцячы ўдумліва і эмацыянальна раскрываў ён вобразны змест

Пад зоркаю Агінскага

У гісторыю Маладзечанскага музычнага вучылішча імя Міхала Клеафаса Агінскага, якое адзначае сваё 50-годдзе, упісаны новы залаты радок. Яго выхаванец Ігар Дзедусенка заваяваў сёлета дыплом 1-й ступені і званне лаўрэата V Міжнароднага конкурсу класічнай гітары імя легендарнага Андрэаса Сеговіі.

музычных твораў! Упершыню "ЛіМ" напісаў пра Ігара Дзедусенку аkurat 10 гадоў таму, пры канцы 1990-х, калі юны талент здзівіў сталых удзельнікаў і гасцей Міжнароднага фестывалю "Рэнсанс гітары" ў Гомелі. Сёння ён — 18-гадовы юнак, які мае для свайго ўзросту даўні вопыт удзелу ў міжнародных конкурсах, дзе неаднойчы станавіўся лаўрэатам. Летас, напрыклад, заняў 1-е месца на Міжнародным конкурсе юных гітарыстаў у германскім горадзе Веймар, а на год раней атрымаў Гран-пры Міжнароднага конкурсу гітарыстаў "Сегед-2006" у Венгрыі. Ну, а сёлета Ігар Дзедусенка стаў лідэрам прэстыжнага Міжнароднага конкурсу імя А. Сеговіі. Конкурс праходзіў у Германіі, яго ўдзельнікамі былі прадстаўнікі ва-семнаццаці краін, у тым ліку Аўстрыі, Бельгіі, Венгрыі, Грэцыі, Партугаліі, Расіі, Сербіі, Турцыі ды іншых. Беларускі музыкант, прызнаны лепшым ва ўзроставай катэгорыі да 20 гадоў, быў узнагароджаны таксама спецыяльным

прызам — гітарай работы румынскага майстра. Паспех шчаслівага лаўрэата па праве падзяляе і яго педагог — выдатны беларускі гітарыст, дацэнт нашай Акадэміі музыкі Яўген Грыдзюшка. Дарэчы, Ігар Дзедусенка, які атрымаў сваю першую конкурсную ўзнагароду ў васьмігадовым узросце, неаднаразова станавіўся стыпендыятам і лаўрэатам спецыяльнага фонду Прэзідэнта Беларусі па падтрымцы таленавітай моладзі.

Якія планы пасля такога напружанага конкурснага турніра? Удзел у новых конкурсах: у Аўстрыі, Грэцыі, Польшчы. А яшчэ — канцэрт у Вільнюсе, дзе малады беларускі гітарыст ужо заваяваў сімпатыі публікі.

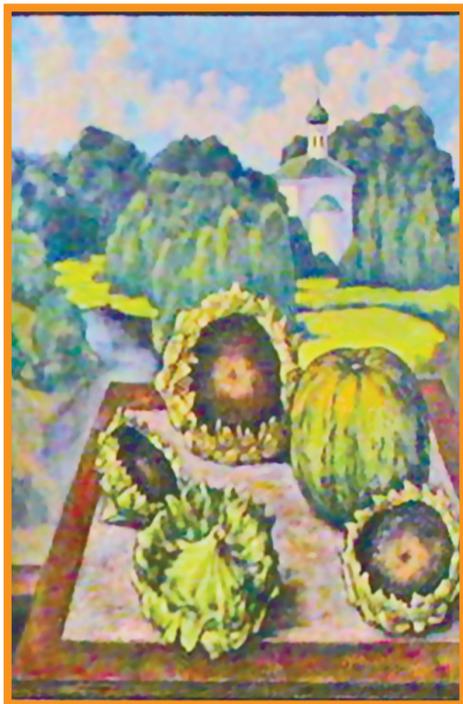
С. Б.

На здымку: помнік М. Кл. Агінскаму ля Маладзечанскага музычнага вучылішча, якому нагадзена яго імя і якое адкрыла дарогу ў вялікі свет прафесійнага мастацтва многім беларускім талентам.

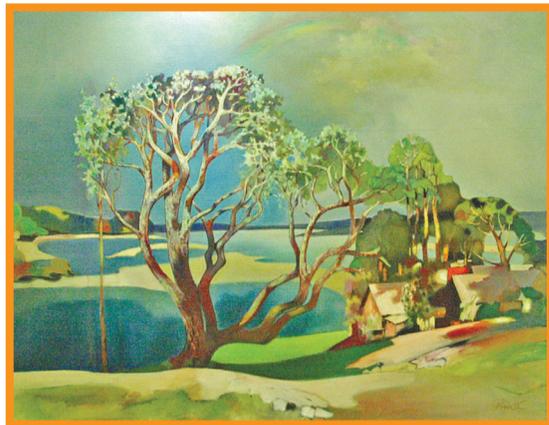
Фота аўтара

Як таленту жывецца?

Сапраўдны мастак, як і хлеббароб, устае рана, сонейка сустракае пры поўнай экіпіроўцы, з гатовымі да работы фарбамі. Пленэр — гэта не толькі магчымаць перадачы тонкіх нюансаў прыроды, гэта, фігуральна кажучы, самая даступная для жывапісца майстэрня. Пад адкрытым небам, на свежым паветры. Творца мае магчымаць не толькі на поўныя грудзі дыхаць ім, а і па-свойму сузіраць яго, здатны ў самых неверагодных спалучэннях і колерах перадаваць свае пачуцці на кавалку палатна ці звычайнага кардону. Каб потым войкнула сэрца ў гледача, якому такое можа хіба што прыроіцца. Але нават самы таленавіты, божай ласкаю мастак не лунае ў эмпірыях. Ён — жывы чалавек, і яму могуць быць уласцівыя ўсё тыя патрэбы і надзённыя клопаты, якімі жыве, скажам, звычайны абывацель. У перапынках паміж пленэрнымі экспедыцыямі мы гутарылі з вядомымі жывапісцамі — заслужаным дзеячам мастацтваў Беларусі Леанідам Дударэнкам і прафесарам БДУ культуры і мастацтва, уладальнікам медаля Францыска Скарыны Уладзімірам Гардзіенкам.

Стаў набыткам гісторыі чарговы, XIII Міжнародны пленэр па жывапісе. Яго тэма: "Вобраз Радзімы ў выяўленчым мастацтве". 27 славутых мастакоў з Расіі, Беларусі і Украіны, Сербіі, Славеніі і Малдовы, Арменіі, Літвы і Польшчы на працягу двух тыдняў працавалі на акадэмічнай дачы Ільі Рэпіна ў Цвярской губерні, затым пераехалі ў Беларусь, на Магілёўшчыну і два тыдні атакавалі маляўнічыя краявіды Горацкага і Мсціслаўскага раёнаў.

Праўда, жыццё і час змяніліся, змяніўся і накірунак мастацкай дзейнасці: мастакі масава пайшлі ў сферу дызайну, балазе, на іх ёсць попыт... Ды не ўсё гэтак кепска. Пры ўсіх недахопах, у нас захавалася вышэйшая школа рэалістычнага мастацтва. Прыхільнікі яе яскрава сабраліся на гэтым пленэры. Праўда, праблем хапае.

Л. Д. Галоўная з іх — майстэрня. Скажам, пісьменнік можа і на кухні працаваць. Мастаку патрэбная прастора. А яму часам і павярнуцца няма дзе. У мяне майстэрня ёсць, і нядрэнная. Саюз мастакоў забяспечыў. Але ж я вымушаны плаціць за яе арэнду вялікія грошы, зімой — больш як 400 тысяч рублёў. Пенсіі ледзь хапае. А фарбы купіць трэба, пэндзлі, палатно, многія дробязі — усё гэта непамерна дорага і не кожнаму па кішэні. Пакуль ні дзяржава, ні спонсары гэтую нашу праблему не заўважаюць.

У. Г. Мастакоў прырода надзяліла талентам, а кагосьці яшчэ — і балячкамі. Скажам, я плачу не толькі за майстэрню. Амаль уся пенсія ідзе на лекі. Значыць, трэба недзе працаваць, нягледзячы на пенсійны ўзрост. А маладому таленту і куды горш жывецца. Асабліва калі ён яшчэ і беспрацоўны. Хацелася б, каб дзяржаўная падтрымка творчых таленавітых людзей была больш адчувальнай. Урэшце, культура вызначае і менталітэт народа, і яго дабрабыт, палітычную і сацыяльную сталасць. І вельмі важна, каб мастак сам быў крыштална чыстым, каб ён сваім прыкладам — чалавечым і творчым — вызначаў для людзей духоўную вышыню.

Гутарыў
Міхаіл УЛАСЕНКА
г. Горкі

На здымках: пейзажы Л. Дударэнкі ды У. Гардзіенкі.

Фота Віктара Кавалёва і Кастуся Дробава.

Леанід Дударэнка. Першым чынам выкажу ўдзячнасць кіраўніцтву Магілёўскай вобласці і Горацкага раёна за дадзеную нам магчымаць для плённай творчай працы. Мы ўладкаваліся ў адным з лепшых інтэрнатаў Беларускай сельгасакадэміі, на поўным забеспячэнні, з прадастаўленнем транспарту. Давялося і выкраціць час, каб сустрэцца з мясцовымі людзьмі, з мастакамі, у якіх праблем і ў творчым плане, і ў побытавым не меней, як у сталічных.

Уладзімір Гардзіенка. Сёння мастак, дзе ён ні жыў — у сталіцы ці ў правінцыі — знаходзіцца ў аднолькава складаных умовах. Яго праца часта грамадствам незапатрабаваная, ён пакінуты на выжыванне. Творы, з якіх ён, шчыра кажучы, існуе, утрымлівае сямя, выходзіць і вучыць дзяцей, сёння амаль не купляюцца. Нават у дзяржаўных музеяў і карцінных галерэй няма сродкаў на набыццё яго карцін. Вось я працую выкладчыкам у ВНУ, пенсію атрымліваю — добрая дапамога, а іншыя і таго не маюць.

Карэспандэнт. Масцітаму, напэўна, крыху лягчэй — родны творчы саюз дапамагае, ды і Міністэрства культуры...

У. Г. На жаль, сёння ні Саюз мастакоў, ні Міністэрства культуры нам асабліва не дапамагаюць. Праўда, невялікай групе папшасціла: ужо колькі гадоў мы забяспечаны заказам. Пішам карціны "на зададзеную тэму", надзённую для грамадства і карысную для дзяржавы.

К. Але ж не кожнаму мастаку можна даручыць заказ.

У. Г. Безумоўна, бо гэта вымагае пэўных ведаў, вопыту, разумення праблемы. Не кожны здольны і не кожны з поўнай сур'эзнасцю адносіцца да даручанай справы. Нават з-пад пэндзля сталага мастака нярэдка выходзяць творы-скараспелкі. Ды і ў нас, хто жыццё пражыў і многа зведаў, не заўсёды ўсё ўдаецца. Вось і на гэтым пленэры адзін да аднаго прыглядаемся, вучымся. Вучымся бачыць рэаліі жыцця, насалоджвацца ім, мовай мастацтва гаварыць праўду, прапускаячы праз свой розум і свае пачуцці ўспрынятую рэчаіснасць.

Л. Д. Задача мастака — гаварыць мовай карціны. Чалавек, далёкі ад рэаліі жыцця, выдае абстрактныя, якія вымагаюць спецыяльных каментарыяў.

К. І пэўна, толькі геній можа дазволіць сабе напісаць "Чорны квадрат", якім многія не на жарт захапляюцца і даюць красамоўныя каментары.

У. Г. У мастацтве многае пастаўлена з ног на галаву. Існуе мноства розных напрамкаў. І не адным "Чорным квадратам" эпоха прадстаўлена, шмат у жывапісе рэвалюцыйных хатоў... Але ж ёсць яшчэ "Купанне чырвонага каня", ёсць Твардоўскі, ёсць Цвятаева... У паэтэсы просты штрышок, звычайнае слова нібы чапляюцца адно за адно і атрымліваецца звышпаэзія. І калі мне штосьці не даецца, я хапаю томік Цвятаевай, знаходжу для сябе нейкую падказку — і душа ўжо ачысцілася, быццам увесь абмыўся гаючай вадою са святой крыніцы...

Л. Д. Карціна павінна гаварыць мовай рэалізму. І без усялякіх каментарыяў. Калі яна не гаворыць сама за сябе — гэта няўдача. У нас, я б сказаў, згубіўся крытэрыі ацэнкі мастацкага твора. Не хапае смеласці сказаць праўду — што ёсць што. Бо мастацтва і падробка пад яго — зусім розныя рэчы. І гэты кантраст, на жаль, мы бачым нават на нашых пленэрах, дзе, здавалася б, сабраліся самыя таленавітыя.

К. Між іншым, у Магілёве, ды і ў стольным Мінску можна бачыць людзей, якія свабодна прадаюць карціны. Купляюць, праўда, рэдка, бо дарагавата.

У. Г. І гэты вулічны гандаль да мастацтва ніякіх адносін не мае. Гэта свайго роду прастытуцыя. Мастак, які сябе паважэ, на рагу не будзе. Хаця сёння нават салоны поўняцца ўсемагчымай пасрэднасцю. За мяжой сотні галерэй, у якіх выстаўляюцца і працуюць прафесіяналы, — звязкавае звяно паміж мастаком і пакупнікамі. Тут растлумачаць чалавеку, дзе мастацтва, а дзе падробкі пад яго.

К. Аднак у нас творы сапраўдных мастакоў можна ўбачыць толькі ў сталічных выставачных залах, радзей — у абласных гарадах. Вось Уладзімір Цітавіч наведваў Горацкую галерэю. Яго карцін я ў ёй не бачыў. Тут пераважна выстаўляюцца мясцовыя таленты.

У. Г. Так, у нас не прызвычаліся ацэньваць мастацтва паводле выставак і карцінных галерэй. Асоба — на першым

плане. Яе ведаюць, дзякуючы прапагандзе ў СМІ. Заўважце: Леанарда, Мікеланжэла былі асобамі. У нас — Міхаіл Савіцкі — Герой Беларусі ў сферы мастацтва. Яго ведаюць як асобу, а ці многія знаёмыя з яго творами? Вось праблема, якая ад мастака мала залежыць. Таму і ў раённых галерэях больш выстаўляюць свае творы мясцовыя мастакі: іх тут больш ведаюць.

Л. Д. Вялікая, на мой погляд, памылка, што ў нас настваралі мноства розных школ і школак, інстытутаў і факультэтаў, адкуль занадта многа выпускаецца мастакоў, якія па сваім творчым узроўні мусяць заставацца на перыферыі жыцця. Працай усіх не забяспечваюць. Вось ён, з дыпламам у кішэні, у лепшым выпадку ідзе ў камерцыю, у горшым — штосьці пакрысе малое, тым і перабіваецца з хлеба на квас, а найчасцей проста співаецца, падрываючы тым самым прэстыж прафесіі. Тут варта паставіць пытанне рубам: а ці трэба нам столькі мастацкіх інстытутаў? Больш было б сапраўды таленавітых студэнтаў, а ў дзяржавы — больш сродкаў на падрыхтоўку сапраўдных мастакоў, якія б мелі і працу, і прыстойны заробак, і маглі б плённа працаваць на карысць грамадства. Да рэвалюцыі была адна акадэмія, з якой выходзілі адзінкі таленавітых.

Новыя выдавецкія праекты...

"Лаўрэаты прэміі Саюзнай дзяржавы" — новае выданне, ажыццёленае Беларускай тэлеграфнай агенствам па замове Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы. Прэзентацыя кнігі адбылася падчас XVII Міжнароднага фестывалю мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску".

Самаму шырокаму колу чытачоў адрасаваны гэты літаратурна-мастацкі праект. Пад агульнай вокладкай змешчаны рознажанравыя апаведы пра лаўрэатаў саюзнай прэміі ў галіне літаратуры і мастацтва. І такіх герояў — 12: першымі з іх сталі ў 2002 годзе народны пісьменнік Беларусі Іван Шамякін, заслужаны дзеяч мастацтваў нашай краіны Аляксей Дударэў і народны артыст РСФСР Аляксей Пятрэнка. Затым кагорту тых, чый унёсак у культуру дзвюх дзяржаў адзначаны высокай прэміяй, папоўнілі такія знаныя дзеячы музычнага і

тэатральнага мастацтва ды літаратурнай творчасці, як кампазітар Аляксандра Пахмутава, акцёры Расціслаў Янкоўскі і Аляксандр Калягін, мастакі Міхаіл Савіцкі і Валянцін Сідараў, пісьменнік Станіслаў Куняеў. А не так даўно, падчас цырымоніі ўрачыстага адкрыцця "Славянскага базару ў Віцебску-2008", прэміі Саюзнай дзяржавы атрымалі народныя артысты Беларусі дырыжор Міхаіл Фінберг ды акцёр Уладзімір Гасцюхін і народны артыст Расійскай Федэрацыі рэжысёр Сяргей Арцыбашаў. Кнігу "Лаўрэаты прэміі Саюзнай дзяржавы" склалі артыкулы, нарысы вядомых беларускіх і расійскіх аўтараў Таццяны Арловай, Алеся Бельскага, Барыса Крэпака, Льва Анінскага ды іншых, а цікавы ілюстрацыйны матэрыял узяты з сямейных архіваў і з фотатэкі БЕЛТА.

Між іншым, ужо ажыццёлены без малага дзесятак выдавецкіх праектаў Беларускага тэлеграфнага агенства і Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы. "Беларусы, якія праславілі Расію. Расіяне, якія праславілі Беларусь", "На зямлі Беларусі. Пярэдадзень і пачатак вайны", фотальбом "Славянскі базар у Віцебску", экалагічны атлас "Стан навакольнага асяроддзя на трансгранічных тэрыторыях Саюзнай дзяржавы" — у ліку гэтых супольных выданняў.

Лана ІВАНОВА

Вуліца Мікалая Агарова

Вуліца Аляксандра Адоеўскага

У цені МАЗа
Рускі рэвалюцыйны публіцыст і паэт Мікалай Агароў нарадзіўся ў Пецяргбургу, а вуліца ў яго гонар з'явілася ў Паўночным сельгаспасёлку ў Мінску.

Вуліцы з рэвалюцыйным духам

Сярод назваў вуліц і завулкаў Мінска сустракаюцца імёны рускіх грамадска-рэвалюцыйных дзеячаў і асоб "вялікай палітыкі". Адшукаць тут можна і літаратараў: Аляксандра Радзішчава і Кандрата Рылеева, Аляксандра Адоеўскага ды Мікалая Агарова.

Гэтыя вядомыя асобы дзекабрыстаў, рэвалюцыянераў, бунтароў да Мінска не маюць амаль ніякага дачынення. Тым не менш, у другой палове 1940-х — пачатку 50-х гадоў іх імёны з'явіліся на карце беларускай сталіцы.

Нарадзіўся Мікалай Платонавіч дваранінам у 1813 годзе. Але ў юнацкім узросце адчуў маленькі Агароў моц дзекабрысцкага паўстання 1825 года. Тады ён, разам з сябрам Герцэнам, пакляўся працягваць справу дзекабрыстаў і выступіць супраць царскага самаўладдзя. Так ён зрабіў студэнцкі рэвалюцыйны гурток, пасля вучобы — выдаваў альманах "Полярная звезда" і газету "Колокол". Яго сувязь з беларускімі землямі праглядаецца толькі ў тым, што быў Мікалай Агароў заснавальнікам таемнага рэвалюцыйнага аб'яднання "Зямля і воля". "Філіялы" гэтай арганізацыі працавалі ў Беларусі і падтрымлівалі паўстанне 1863—1864 гадоў. За гэтыя антыдзяржаўныя дзеянні імя Агарова ў расійскай імперыі было забаронена, і рэабілітавалі яго пасля рэвалюцыйных пераваротаў 1905—1907 гадоў.

Вуліца Аляксандра Радзішчава

Вуліца Кандрата Рылеева

Мінула сорак год і памяць аб ім ушанавалі нават у Мінску — назвай вуліцы. Гэтая ўрачыстасць прыпала на пасляваенныя гады, калі адбывалася бурлівае аднаўленне нашага горада і папулярнымі ў комплекснай забудове лічыліся "сельгаспасёлкі" побач з вялікімі прадпрыемствамі. Так, у 1948 годзе з'явілася і вуліца Агарова. У тая гады якраз разрастаўся Паўночны пасёлак пры Мінскім аўтазаводзе (МАЗе) і невялікую вуліцу, даўжынёй метраў 200, "адалі" былому рускаму рэвалюцыйнаму пісьменніку. Сёння на ёй некалькі дамоў, а побач — стадыён "Тарпеда" ды ДК МАЗа.

"П". Існаваў на карце Мінска і праезд Адоеўскага, але ў 1985 годзе яго перайменавалі ў вуліцу імя Берута.

На мяжы 1960-х — 1980-х гадоў Мінск пашырыўся, узніклі новыя мікрараёны Харкаўскі, Запад ды іншыя. Так вуліца паэта-дзекабрыста падоўжылася. Сёння яна складаецца з дзвюх частак. Першая і старэйшая — даўжынёй каля 300 метраў (паміж вуліцамі Гусоўскага і Верашчагіна). Гэта раён прыватнага сектара з сядзібнай забудовай. А большая частка — працягласцю ў 2 кіламетры (ад вуліцы Верашчагіна да Адзінцова), забудавана так званымі "хрушчоўкамі".

рускай педагогікі, этыкі і эстэтыкі, ды і першы твор рускай рэвалюцыйнай паэзіі — ода "Вольнасць" — таксама належыць яму. Філасофска-рэвалюцыйныя погляды на царскае самадзяржаўе адлюстраваліся і ў іншых творах Радзішчава, у яго "Вандроўцы з Пецяргбурга ў Маскву". Менавіта за такое нестандартнае стаўленне да рэчаіснасці ў 49 год Аляксандр Мікалаевіч, па распараджэнні імператрыцы Кацярыны II быў асуджаны і, спачатку, заключаны ў Петрапаўлаўскую крэпасць, а затым сасланы ў Сібір на 10 год.

Даравалі яму праз 6 год і, нават, прызначылі на новую дзяржаўную пасаду ў Камісіі па складанні законаў. Толькі Радзішчаў зноўку пачаў выступаць наперакор самадзяржаўным поглядам Кацярыны, за што атрымаў "папярэджанне". Адчуўшы надыход чарговых новых рэпрэсій, Радзішчаў атруціўся. Яго асноўныя творы былі забаронены да 1905 года і распаўсюджваліся толькі ў рукапісным выглядзе. Захапляўся імі і Уладзімір Ленін, назваўшы Радзішчава першым рэвалюцыянерам, які выклікаў у рускага народа адчуванне нацыянальнай годнасці.

нулася праз мінскае прадмесце Сенажаны, сярод аднапавярковай сядзібнай забудовы. Сёння вулачка Радзішчава — гэта 500 метраў па прыватным сектары, што размешчаны між вуліцамі Аэрадромнай і Варанянскага. Пранумараваны на ёй 33 дамы. Колькі яшчэ праіснуе гэты "астравок" прыватнай забудовы — невядома, бо займае ён стратэгічна важны кавалак гарадской зямлі ля вуліцы Аэрадромнай, дзе плянуецца ўзвесці "Мінск-сіці".

Паміж Пецяргбургам і Навагрудкам

Гістарычнай сувязі Кандрата Рылеева з Мінскам няма, але Навагрудскі павет, заходнія землі Расійскай імперыі, паэт-дзекабрыст наведваў... Таму яго імя з 1940-х гадоў было нададзена вуліцам у Баранавічах, Віцебску, Лідзе, Мінску, Полацку і Магілёве.

У Кандрата Фёдаравіча Рылеева распачыналася чужоўная кар'ера ў структурах імператарскай адміністрацыі. Ён скончыў 1-ы Пецяргбургскі кадэцкі корпус у 19 год (1814), адслужыў чатыры гады ў расійскай арміі. Менавіта тады (з 1814 па 1815 гады) ён знаходзіўся на беларускіх землях,

у Навагрудскім павеце. Адразу пасля службы, у 1821 годзе, Кандрат Фёдаравіч заняў пасаду засядацеля Пецяргбургскай крымінальнай палаты. Толькі з цягам часу яго палітычныя погляды выраслі ад памяркоўных канстытуцыйна-манархічных да рэспубліканскіх. Каб адчуць сябе больш вольна, Рылееву перайшоў працаваць у канцылярыю Расійска-амерыканскай гандлёвай кампаніі. Тады ж Кандрат Фёдаравіч стаў вядомым паэтам, лірыка якога была прасякнутая радыкалізмам дзекабрысцкага руху. Разам з Бястужавым наш герой працаваў над выданнем альманаха "Полярная звезда" і быў аўтарам агітацыйна-сатырычных вершаў, але... Яго таемную працу раскрылі, пасля лютэўскага паўстання дзекабрыстаў Рылеева арыштавалі і 15 ліпеня 1826 года пакаралі ў Петрапаўлаўскай крэпасці, у ліку пяці кіраўнікоў дзекабрысцкага паўстання.

У Мінску памяць пра вядомага рускага паэта-дзекабрыста была ўшанаваная ў пачатку 1950-х. Тады, на паўночным ускрайку горада, у прадмесці Арлоўка ішло будаўніцтва новай часткі сельгаспасёлка. Імя Рылеева надалі вуліцы працягласцю ў 300 метраў, па якой сёння пранумараваны 24 прыватныя дамы.

Дар'я САЦУКЕВІЧ
Фота Кастуся Дробава

Самая вялікая вуліца ад Кальварыі да «Захаду»

Дзекабрыст і паэт Аляксандр Адоеўскі з пачатку 1954 года стаў «часткай» Мінска... і не адной.

Узнікненне вуліцы Адоеўскага можна назваць палітычна-ідэалагічным ходам гарадскіх уладаў. Гэты паэт не стаў класікам XIX стагоддзя, але быў сябрам Лермантава, Агарова... А яго творы цікавілі Леніна і словы паэта "Из искры возгорится пламя..." ён зрабіў эпіграфам да сваёй газеты "Искра".

У першыя гады пасля ўзнікнення вулачка імя Адоеўскага была невялікай, у прыватным сектары, побач са старымі Кальварыйскімі могілкамі. У хуткім часе на ёй пабудавалі бальніцу, а на вольнай пляцоўцы ля могілак — гаражы. Побач размясціўся і аднайменны завулак, падобны на літару

Радзішчаў і «Мінск-сіці»

Знакамітаму рускаму вандроўніку, што так і не патрапіў у Мінскую губерню, «падаравалі» вуліцу ў сталіцы БССР у 1940-х гадах.

Аляксандр Мікалаевіч Радзішчаў набыў папулярнасць сярод сваіх сучаснікаў за адукаванасць і прагрэсіўныя погляды. Давялося яму вучыцца і ў Пажскім корпусе ў Пецяргбургу, і ў Лейпцыгскім універсітэце, служыць у Сенаце, штабе Фінляндскай дывізіі і Камерцкалегіі. Менавіта ён стаў бацькам рэвалюцыйнай

— Праўда, што Леанід Міхайлавіч адразу паставіў вам умову: вершаў не пісаць?
 — Ён сказаў: "Вера, кідай пісаць вершы і выходзь за мяне". Але прымусу не было. Проста трапіўшы ў Літінстыгута разумееш, што трэба альбо пісаць добра, альбо не пісаць увогуле.
 — Калі вы ўпершыню ўбачылі будучага мужа?
 — Гэта было яшчэ да Літінстыгута. Адна паэтка запрасіла мяне на вечарыну, дзе выступалі маладыя аўтары часопіса "Маладосць" — Шніп, Письмянкоў, Паўлікава, Галубовіч. Вяла вечарыну Яўгенія Янішчыц. А ў зале сядзелі на той час ужо масцітыя паэты, яны былі на падпітку і паводзілі сябе вельмі валь-яжна, устаўлялі рэплікі, перабівалі. Маладыя толькі пасміхаліся вінавата. Галубовіч таксама быў на падпітку. І калі "масцітыя" задалі яму нейкае недарэчнае пытанне, ён сказаў строгім голасам: "Пытанні пасля, я яшчэ не скончыў". Нахабныя старэйшыя пісьменнікі асекліся, і ён чытаў без перашкоды. Я тады падумала: ёсць у чалавека гонар, відаць, таму, што не працуе ні ў якіх рэдакцыях, "філфакаў не канчаў". Тады ён быў вясковым электрыкам. І нават кніжкі ў яго не было.

А ў Маскве ён быў ужо непігунчы і вельмі высакамерны. Нас з ім пазнаёмілі як землякоў, а пасля сустрэкаю яго ў ліфце — адварочваецца, не вітаецца.
 — Гэта было нешта кішталу зорнай хваробы?
 — Магчыма, а можа, проста так прыкрываў нейкую сарамлівасць правінцыйную, хто ведае. У інтэрнаце мая сяброўка аднойчы спытала ў Галубовіча: "Я ж з тваімі зямлячкамі жыву, чаму да нас у госці не заходзіш?". А ён адказаў: "Гара не ідзе да Магамета". Яна гэта нам пераказала, а я без усялякай задняй думкі кажу: "Мы яшчэ паглядзім, хто гара, а хто Магамет".

— Леанід Міхайлавіч часта распавядае гісторыі пра сваю бурную маладосць. Не сакрэт, што ён нават лячыўся ад алкагалізму ў псіхіятрычнай лякарні.
 — Была справа. Адраду ён ляжаў недзе ў Крывошынне. Праўда, пасля таго зноў пачаў піць. Усе гэтыя гісторыі калісьці ўжо друкаваліся ў яго інтэрв'ю і "Зацемках" — ну, напрыклад, як ён аднойчы атрымаўшы ў Мінску ганарар за кнігу, паехаў у Слуцк на таскоўцы, і там трапіў у выцвярэннік. Ці вядомы выпадак, калі Галубовіч ездзіў на Усеагульны семінар маладых пісьменнікаў у Маскву, і яго як таленавітага паэта з адметнай біяграфіяй павінны былі здымаць для праграмы "Время". Калі

Крытычнае жыццё Леаніда Галубовіча

Вера і Леанід Галубовічы, як і многія пісьменніцкія пары, пазнаёміліся ў маскоўскім Літінстыгутаце. Узрост быў ужо не вучнёўскі — яму споўнілася 37, а ёй 29 гадоў. Таленавіты паэт Леанід Галубовіч на той час меў, як кажуць, "багатую біяграфію". Вера Іванаўна

таксама пісала вершы, асвоіла ў эканамічным тэхнікуме неактуальную сёння спецыяльнасць — вывучала перфаратары і табулятары, пра якія цяпер увогуле мала хто ведае. Доўга не раздумвалі — адразу ажаніліся і нарадзілі дачку Ксеню.

прыехала здымачная група, ён быў абсалютна п'яны. Увогуле мне ён рэдка распавядае такія гісторыі, бо я не люблю гэтага любавання п'янай маладосцю, лічу, што тут няма чым ганарыцца.

— А як удалося кінуць, ён кадыраваўся?
 — Была нейкая медыцынская дапамога. Але ён не п'е ўжо 22 гады — гэта ўнутраная забарона. Лёня завязаў з алкаголем за год да паступлення на ВЛК.

— Пра Галубовіча часта кажуць, што ён кінуў піць, паліць і пісаць вершы.
 — Вядома ж, пісаць вершы ён перастаў не з-за таго, што кінуў піць і паліць. Гэта поўнае глупства, што сапраўдныя паэты заўсёды п'юць. Ну вось Сяс п'ю і што? Ён таксама амаль не пісаў у апошнія гады. Чаму Галубовіч кінуў пісаць вершы? Напэўна, жыццё стала нейкае

непазтычнае. Ён тады сказаў у адным радыёінтэрв'ю нешта кішталу: "Хай у мяне рука адсохне, калі я яшчэ напішу верш". Я не думаю, што ён хацеў нешта камусьці даказаць, проста зразумеў, што ўжо не пішацца. І сваё абяцанне "падагнаў" пад гэтае адчуванне.

— Можна, усё ж такі ёсць нейкія прыхаваныя спробы?
 — Памятаю, аднойчы ў яго здарыўся верш — здаецца, ён нідзе яго не друкаваў. А больш я нічога не ведаю. Ён занадта шчыры, каб нешта ад некага хаваць.

— Праца ў крытыцы кампенсуе для яго адсутнасць пазіў? І ці часта аўтары злучаюцца на яго крытычныя артыкулы?
 — Бывае. Аднойчы адзін пісьменнік нават абяцаў яго *застрыліць*. Праўда, гэта нельга назваць сур'ёзнай пагрожай. Цяпер, наколькі я ведаю, у іх нармаль-

на зносіны. А крытыкай ён пачаў займацца вельмі даўно, яна заўсёды для яго ішла паралельна з пазіўяй. Ён веў крытычную старонку ў "ЛіМе", яшчэ калі рэдактарам быў Анатоль Вяцінскі.

— З кім сярбуе Леанід Міхайлавіч? У вас бываюць госці?
 — Амаль ніколі. Ён даволі замкнуты ў гэтым сэнсе чалавек. Раней былі Асташонак, Сяс, Купрэў. Іх усіх ужо няма на свеце. У Галубовіча як у чалавека, што калісьці моцна піў, ёсць цяга да людзей, якія таксама злоўжываюць. Яны часта ў нас з'яўляліся, грукалі ў дзверы, прыходзілі нават ноччу. Купрэў наогул не мог жыць у кватэры, гэта быў вакзальны чалавек...

— Галубовіч цяпер амаль не з'яўляецца на публіцы.
 — Ён і раней не надта выходзіў у свет, але тады быў Дом літаратара. Гэта быў сапраўды свой дом. А цяпер "кудысьці" трэба ісці, а Лёня дамасед.

— Чым займаецца ваша дачка Ксеня?
 — Сама не ведаю — чым яна толькі не займаецца. Вучыцца завочна ў Акадэміі мастацтваў на рэжысёрскім факультэце, канчае другі курс. Пакуль нідзе не працуе. Характары ў іх з бацькам у прынтэпе аднолькавыя, таму яны і не знаходзяць агульнай мовы — аднайменныя зарады, самі ведаюць... Шмат у чым падобныя сваёй унутрысямейнай безапярэчнасцю і эгаізмам: я так хачу, значыць, так і будзе. Гэта такое галубовічаўскае.

— Я ведаю, што дзякуючы Ксені ў вашай кватэры часта збіраецца моладзь, варыць ежу і пасля раздае яе бяздомным.
 — Гэта называецца "ежа замест бомб". Мне гэта не падабаецца. Яны

кормяць не толькі тых, каму патрабуецца дапамога, а проста, прабачце за выраз, жлабоў, алкаголікаў, якія хочуду на халыву паесці. Але моладзь — ідэалісты, ім здаецца, што яны свет пераробяць.

— У яе мара жыць на свкоце — у закінутым доме, нешта накіптал камуны. Мне шмат гадоў прыйшлося правесці ў інтэрнатах, нічога добрага ў такім спосабе жыцця не бачу. У інтэрнаце Літінстыгута паўсюль шнырылі паўкі. І гэта была не апошняя прычына, па якой я не скончыла адукацыю.

— З-за незапатрабавальнай спецыяльнасці вам, напэўна, давалося памяняць не адно месца працы?
 — Працавала на аўтазаводзе, на кінастудыі "Беларусьфільм", пераключыўцай на радыё, у іншых месцах. Адраду пасля дэкрэтнага адпачынку пайшла білецэрам-кантралярам у Дом літаратара. Галубовіч тады з дапамогай Генадзя Бураўкіна ўладкаваўся на тэлебачанне, веў у жывым эфіры дыскусіі з дзеячамі культуры. Троху папрацавала ў часопісе "Роднае слова". Пасля расфарміравання часопіса "Крыніца" Лёня застаўся без працы. Пачаўся безграшовы час. Я нават пайшла ў вяртаўнікі. Яму таксама цяжка было ўладкавацца: беларускамоўных выданняў мала, ды і Галубовіч такая фігура, што не ўсюды і возьмуць. А ён, мабыць, вяртаўніком працаваць не стаў бы...

— А Леанід Міхайлавіч як былі электрык можа нешта адрамантаваць?
 — У прынтэпе, так. Але калі трэба штосьці зрабіць (напрыклад, разетку памянцка), у яго пачынаецца нерваванне і "хлопанне крыламі"...

— Ён здатны на нейкую аферу, авантуру?
 — Абсалютна не. Ён чалавек правільны, да немагчымаці педантычны. Яму трэба, каб усё ляжало роўна і на сваім месцы. Бывае, чытаю газету, пайду, каб выключыць чайнік, вяртаюся, а газета ўжо ляжыць у стосе. Такія ў яго дзівацтвы. Пра гэтых людзей кажуць: устанеш ноччу вады папіць, вярнуўся, а пасцель ужо засланая.

Аляксандра ХАЛОПІК

Асабісты эксперымент

"Сумным наша жыццё аніак не назавеш. Ёсць адчуванне, што нават за час гэтай гутаркі можа адбыцца нешта зусім для мяне неспадзяванае, а магчыма, і самім інтэрв'ю я штосьці мяняю ў нашых адносінах", — прызнаецца Міраслава Шавыркiна, рэдактарка, аўтарка вершаваных і праязічных твораў. Іх шлюбу з паэтам і даследчыкам літаратуры Юрасём Пацпопа толькі паўтара года. А пачалося ўсё з чатырохгадовага сяброўства і супольных літаратурна-культурных зацікаўленняў. Пошукі пароляў, ключоў і адмычак да ўзаемаразумеання працягваюцца: "Час ад часу прыходжу да высновы, што я выйшла замуж таму, што мне вельмі цікава, якім атрымаецца жыццё з гэтым чалавекам".

— У мінулым годзе Юрась Пацпопа пераехаў з Гародні ў Мінск, памянаў выкладанне ў Гарадзенскім універсітэце на рэдактарскую працу ў "Мастацкай літаратуры". Гэтыя сур'ёзныя крокі ён зрабіў дзеля вас?
 — Мне, вядома, хацелася б так думаць. Але Юра не той чалавек, які можа ўсё кінуць у імя рамантычнага каханні. Здаецца, наадварот, ён здольны адмовіцца ад яго, калі яно замінае творчасці. У нас ёсць адвечная тэма для спрэчак: дзе лепш — у горадзе ці ў вёсцы. Дык воль аднойчы Юра казаў мне, што ў горадзе жыць зусім немагчыма, калі толькі дзеля каханай жанчыны. Я не забылася гэтых слоў, а можа, нават троху іх перафразіравала, каб яны грэлі мне сэрца. Першая спроба ўзяць шлюб скончылася пераўвонем стасункаў на некалькіх месцах. Можна сказаць, што мы ажаніліся з другога заходу. Адпачатку нібыта само сабой меркавалася жыць у сталіцы: я вырасла на асфальце і не ўяўляю свайго жыцця па-за Мінскам. Для Юры, наадварот, горад — нешта часовае. Для яго існуе хутар пад Лідай, куды ён у дзяцінстве ездзіў да бабы з дзедам, мястэчка Азёры каля Гародні, дзе ён жыў з сям'я гадоў (між іншым, я часам смяюся: адзінае, што нас лу-

чыць, — гэта ўлюбёнасць у Азёры). І, мне здаецца, у яго заўсёды ёсць думка пра магчымаць сысці туды. Сымвалічна, што ключы ад хутара ён паўсюль носіць з сабой, хоць і бывае там зрэдку.

— З якой Юрась сям'я? І як успрынялі вашы бацькі новага зяця?
 — Як напісана ў паэтычнай анталогіі, Юрась Пацпопа — сын ляснічага. Бацька загінуў, калі Юру было 14 гадоў. А маці Галіна Браніславаўна, таксама працавала ў лясніцтве. Юра часам скардзіцца: "Ты кажаш, як мая мама!" Я радуся: ну вось, значыць, ёсць у мяне аднадумцы.

— Што тычыцца маіх бацькоў, то я ўдзячная ім за тое, што яны ніколі не аспрэчвалі майго выбару. Хоць добра разумеюць: жывучы з паэтам — не раскатуеш. Мой бацька і Юра былі знаёмыя і раней, прынамсі, завочна. Юра жартуе: "Ці ведаў я, калі падпісваўся на першы нумар "Роднага слова", што ажанюся з дачкой гадоўнага рэдактара?" А я ў той час яшчэ ў школу хадзіла.

— У вас абайх гэта другі шлюб. Ці падтрымліваеце сувязь з былымі мужам і жонкай?
 — З першым мужам, скульптарам Аляксандрам Прохаравым, падтрымлівае стасункі наша з ім дачка, а я толькі

ка з'яўляюся на літаратурных імпрэзах. А воль Юра вельмі любіць выступіць перад удзячнымі слухачамі.

— Я, дарэчы, вельмі ўзрадавалася, што ў яго на працы з'явілася дзяўчына, якой ён з ранішняй гарбатай можа "чытаць лекцыі" па мовазнаўстве — частка маёй "домі" дасталася ёй. Хоць я заўсёды з цікавасцю яго слухаю. Але мая цікавасць "не такая". Пачынаю задаваць пытанні, бо не магу прыняць усё на веру, а Юру падаецца, нібыта я з ім не згодная.

— Увогуле шмат разыходжанняў у поглядах?
 — Мы вельмі розныя. Пачнём ужо з таго, што я жаваранак, а Юра сава — несупадзенне жыццёвых рытмаў. Здавалася б, беларускамоўная сям'я, абое рэдактары, працуем на нівелі літаратуры, але хто б чуў тэя спрэчкі! Нават розны падыход да мовы: я, скажам, папулярызатар — рада кожнаму беларускаму слову, а Юра пурыст, яму патрэба менавіта такая беларуская мова, якой ён яе сабе ўяўляе.

— На этапе сяброўства мы цудоўна пагадзіліся. Але нядарна я як карэктар пачала чытаць яго новую кнігу, што мае выйсці. Досыць было пагумачыць свае заўвагі, каб чытанне на тым і скончылася. Парадокс: я працую рэдактарам 12 гадоў і магу пераканаць любога аўтара, а мужа, хоць забіце, — не выходзіць.

— Шлюб для нас стаў новым этапам адносінаў. У побытавых сутыкненнях выявіліся нечаканыя рысы характара — і майго, і Юравага. Мая асабістая прастора па плошчы значна меншая за ягоную. Мне каб нешта ўзважыць, абдумаць, стае гадзіны ў людным метро, а яму для творчасці неабходная цішыня, якую я аніак не магу забяспечыць у звычайнай двухпакаёўцы.

— Паміж нам існуе нейкае прыцягненне. Здаецца, мы ідзем рознымі дарогамі, але ніяк не можам абмінуць адно аднаго. У гэтым штосьці ёсць...

Саша ДОРСКАЯ

— Дачка мне казала: "Я спадзявалася, што калі ты выйдзеш замуж, то ў мяне з'явіцца сястрычка. Ну, у горшым выпадку — брацік". Мы завялі хамячка. Сёння гэтае пытанне нават не ўзнімаецца, бо ў мяне крэдыт на кватэру, і я мушу працаваць столькі, што не толькі пра дэкрэтны, а і пра ўвогуле адпачынак не можа быць размовы. Але калі раптам Пан Бог даць, то адмаўляцца не будзем.

— Муж чытае вам свае вершы?
 — Наколькі мне вядома, цяпер ён вершаў не піша — больш павернуты на навуковую працу, у яго выходзяць артыкулы, воджукі. Але я спадзяюся, што свой апошні верш ён яшчэ не стварыў.

— Як раскрывалася для знаёмых, для літаратурнага свету, што вы пара?
 — Па-мойму, і цяпер многія не ведаюць. Мы ў прынтэпе ніколі гэта асабліва не афішыравалі. І да таго ж, я рэд-

— А агульнае дзіця пакуль не плануеце?
 — Агульнае дзіця пакуль не плануеце?

Боскі дар і паэта, і перакладчыка

Браніслаў Спрынчан выдаў каля двух дзесяткаў зборнікаў паэзіі. Яго вершы высока ацэньваліся і аўтарытэтнымі літаратуразнаўцамі, і крытыкамі, і калегамі-пісьменнікамі, і — самае галоўнае — былі запатрабаваны чытачамі... У жніўні паэт рыхтаваўся адзначыць сваё васьмідзесяцігоддзе. Але трагічная выпадковасць абрвала яго жыццё за некалькі тыдняў да юбілейнай даты...

Вонкава, паводле даведнікаў, жыццёвы і літаратурны лёс Браніслава Пятровіча выглядае надзвычайна паспяховым, нека па-асабліваму ўдачлівым. І толькі дэталёвае і ўважлівае азнаямленне з біяграфіяй паэта дазваляе зразумець, што "везунком" ён зусім не быў; за ўсімі дасягненнямі, за ўсімі творчымі здзяйсненнямі — вучоба, праца, жыццёвы досвед. І не толькі гэта. Апроч усяго (ці нават — у першую чаргу), — сумленнасць, шчырасць, чалавечнасць. У яго вершах адлюстравана само жыццё, асабіста перажытыя ўражанні, пачуцці, назіранні...

Браніслаў Пятровіч Спрынчан нарадзіўся ў 1928 годзе на Украіне ў вёсцы Каніж Наваміргарадскага раёна Кіраваградскай вобласці. Па-мойму сама дата нараджэння сведчыць, у якіх умовах сталае будучы паэт, які ўспаміны звязаны ў яго з дзяцінствам. "Я добра памятаю гады фашысцкай акупацыі, наша напаягалоднае дзяцінства, — сказаў ён у адным з інтэрв'ю. — У хаце — ні кавалачка хлеба, ні драбочка солі. Часта я браў вялікую торбу і ішоў цёмным вечарам у поле. Там, на іржышчы, я знаходзіў невялікія грудкі з жгнёвых каласкоў, сабраных мышамі на зіму... Пасля мы сушылі, абмалочвалі гэтыя каласкі і малолі з іх муку..." Гэтыя эпізоды дзяцінства праз многа гадоў увасобіліся ў кранальныя паэтычныя радкі:

*На гэтай зеленой земле
От памяти некуда деться...
Военное горькое детство
В тревожно притихшем селе.*

*Я тенью скользил по полям,
Искал, озираясь с опаской,
Остатки мышинных припасов —
Колосья с трухой пополам.*

*Порою встречала меня
Удача, так щедро и просто,
То рыжей метелкою проса,
То жидким пучком ячменя.*

Скончыўшы сем класаў, у 1945 годзе Б. Спрынчан паступіў на кавальскае аддзяленне Кіраваградскага тэхнікума сельскагаспадарчага машынабудуўніцтва. Пасля завяршэння вучобы атрымаў накіраванне на "Гомсельмаш". Паэзія паэта дзеляўся сваімі ўспамінамі: "Працаваў я ля молата падручным і кавалём. На ўсё жыццё запамніў першую сустрэчу з кавальскім цэхам, які аглушыў мяне грукатам пневматычных молатаў. Над горанамі мільгалі языкі польмя. Бліскалі іскры. <...> Усё гэта было дзівам. Захапляла. Заварожвала. Нараджаліся першыя радкі маіх вершаў, якія пасля рабочай змены я чытаў сваім заводскім сябрам..."

Вытворчая тэма сталася для паэта цалкам натуральнай. У яго творах шматранна адлюстраваліся і маштабныя індустрыяльныя працэсы, і асобныя эпізоды працоўнай будзённасці, уласныя ўражанні і жыццё цэлага пакалення.

У дэбютнай кнізе Б. Спрынчана "Над кручамі Сожа" (1957) вытворчая тэма дамінавае. Але разам з тым, многія вершы са зборніка дазвалялі адчуць, што тэматычны дыяпазон творчасці паэта будзе няўзыхальна пашырацца. Эстэтыка вобразаў, вытанчанасць эмоцый, глыбіня пачуццяў сведчылі пра вялікі творчы патэнцыял аўтара. А некаторыя вершы ("Подснежник", "Ветер с юга теплыми дождями...", "Как будто луга осыпает пороша...", "Путь уводит к отчому порогу...", "Друзья говорят, упрекая...") насамрэч здзіўлялі вастрыней зроку паэта, яго шчырасцю да непрыкметных дэталю рэчаіснасці, нечаканасцю мастацкіх асаблівасцей.

...Вядома, што сапраўдны творца ніколі не задавальняецца дасягнутым, зробленым, заўжды знаходзіцца ў пошуку, імкнецца да самаўдасканалення. Думаемца, якраз гэтае імкненне прывяло Б. Спрынчана ў Літаратурны інстытут імя Максіма Горкага. Хача вярта падкрэсліць, што непасрэдна вучоба стала для яго толькі спецасаблівымі "курсамі павышэння кваліфікацыі", бо паэтычны талент — заўжды прыроджаны, набыць яго немагчыма. Менавіта пра гэтую якасць — сапраўднасць творчага дару паэта — захоплена пісаў Ілья Сяльвінскі ў рэцэнзіі на дыплом-

ную работу Б. Спрынчана "Полесские зори": "Не магу прыгадаць ніводнага выпадку, калі б так званыя "вытворчыя вершы" задавалі мае эстэтычныя запатрабаванні. <...> І вось упершыню сустрэўся з сапраўднай непадзольнай музай індустрыі ў вершах Браніслава Спрынчана". І далей, прааналізаваўшы асобныя творы, рэцэнзент адзначыў, што гэтыя вершы нарадзіліся, дзякуючы "шільнай назіральнасці" аўтара, яны "жывуць самастойным паэтычным жыццём, нікога не пераймаючы, нікога не нагадваючы". Меркаванне Ільі Сяльвінскага падзяліў і Усевалад Іванаў, які ацаніў дыплом найвышэйшай адзнакай.

Паэзія — заўжды праца душы, пачуцця, думкі... Чытаючы кнігі Б. Спрынчана, усведамляеш глыбіню інтэлекту аўтара, шчырыню эрудыцыі, багацце яго жыццёвых уражанняў, уласцівых людзям чуйным, з душой адкрытай і ўзвышанай. У кожным паэтычным зборніку — "В центральном пролете" (1961), "Ветер на откосах" (1964), "Плавка" (1968), "Черты лица" (1970)... — адчуваецца свядомая і мэтаксіраваная праца аўтара над стылем, словам, вобразам, відавочны яго духоўны і творчы рост.

Самыя яркія вобразы ў вершах Б. Спрынчана нібыта імгненна "схоплены" поглядам паэта, яны прыпадабняюцца да адкрыцця, азарэння. Гэта і рака, злоўленая марозам "на лунную блесну" ("Горынь"), і леснічоўка, якую ахапіў "лес крутой подковой" ("Альбуць")... Яны адначасова простыя, кранальныя і вельмі трапныя, арыгінальныя. Нездарма ў рэцэнзіі на паэтычны зборнік "Ясень" Леў Озераў падкрэсліваў: "Ломячы хрыбет рыгорыцы і дыдактыцы, ішоў паэт да вобраза. Ён не даверыўся клічнікам, бяздумным выкрыкам і слоўным штапам. Жывы рух паэтычнай мовы, натуральнасць — гэтаму ён аддаў перавагу".

У цэлым пра творчасць Б. Спрынчана без перабольшання можна сказаць, што яна натхнялася любоўю. Да жыцця, да людзей, да роднай Беларусі... Творы паэта валодаюць рэдкай якасцю: напісаныя па-руску, яны з'яўляюцца беларускімі ў сваёй аснове, па сваёй ментальнай сутнасці, па эстэтыцы і нават па гучанні. У яго вершах адлюстраваліся характары і норавы беларусаў, нацыянальная культура, традыцыі, святы і будні, гістарычныя падзеі. Ад кнігі да кнігі — "Жизни вечные круги" (1990), "Васильки на белом поле" (1990), "Смутный день" (1994), "Вербная неделя" (2002), "Осенний вереск" (2006) — поле зроку аўтара пашыраецца, ахоплівае ўсё новыя прасторы Беларусі... Дастаткова пералічыць адно некаторыя назвы вершаў, каб уявіць "геаграфію" творчай увагі паэта: "Заславль", "Браславские озера", "Минск", "В Бельничках", "У Нёмана", "Солигорску", "Альбуць", "Мирский замок", "На Исlochи", "Туровщина", "Гомель", "В Гольшанах"... Аднак лепш за самога аўтара пра выгокі яго натхнення, пра яго трапяткую любоў не скажаш:

*Мой край —
от Ветки до Сморгони,
От Браслава до Автюков, —
В тебе былых столетий корни
И завязь будущих веков.*

*Минск,
Новогрудок,
Несвиж,
Брест —
Твои духовные твердыни.*

*Не перечесть священных мест,
Не остудит золу Хатыни.*

*Мой край, твой розовый рассвет,
Твои певучие пейзажи —
Во мне.*

*Пусть где-то есть и краше, —
Нигде проникновенней нет.*

Сталіца і правінцыя, гістарычныя і культурныя помнікі, легендарныя лідэры нацыі, раскоша прыроды... Увасабленне шматгабачнай Беларусі ў Б. Спрынчана не самамэта, а этычны ключ, што дазваляе чытачу адкрываць веліч Айчыны, усведамляць свае выгокі, адчуваць глыбіню родных каранёў. А гэта — высокая мэта. Нават мова твораў паэта асабліва... Адным з адрозненняў стылю аўтара, што выразна характарызуе яго творчую індывідуальнасць, з'яўляецца выкарыстанне ў творах беларускіх слоў. Зусім нязмушана ў паэтычных радках гучаць "хата" і "бусел", "раница" і "бульба", "бацька" і "магуля"... Пры гэтым яны не толькі не выпадаюць з моўнай плыні, але істотна ўзбагачаюць яе. Больш за тое, гэты мастацкі прыём кранае чытача, дазваляе яшчэ раз адчуць невераежную глыбіню пачуццяў паэта, яго любоў да нацыянальнай мовы, каларыт і мелодыку якой ён імкнецца перадаць і ў вобразе, і ў слове...

*«Жыта красуе,
ліпа мядуе,
бульба цвіце...» —
Вспомнилась строчка,
и лик Беларуси,
Что отражается в тысячах русел,
Вновь предо мною — во всей красоте.*

«Лето»

...Асобнай увагі заслугоўвае яшчэ адзін напрамак творчай дзейнасці Б. Спрынчана — праца ў галіне літаратурнага перакладу. Яго майстэрства паэта-перакладчыка заўважалі і адзначалі многія айчыныя майстры пяра. Яшчэ тры дзесяцігоддзі таму, аналізуючы кнігу "Вечная страда", Аляксей Пысін узнагародзіў высокімі ацэнкамі не толькі аўтарскую паэзію, але асобна падкрэсліў: "Вечную страду" завяршае раздзел перакладаў "Из сердца в сердце". У перакладах Б. Спрынчана — народныя паэты Беларусі Пятрусь Броўка, Максім Танк, Пімен Панчанка, а таксама Генадзь Бураўкін, Анатоль Вярыжскі, Ніл Глевіч, Анатоль Грачанікаў, Пятрусь Макаль, Уладзімір Паўлаў, Янка Сіпакоў і іншыя. Мы павінны быць удзячны Б. Спрынчану за тое, што ён спрыяе знаёмству твораў беларускіх паэтаў з рускім чытачом. Перакладчык ён удумлівы і патрабавальны, у сваёй працы не шкадуе сіл і таленту".

...І ў апошнія гады Б. Спрынчан "трымаў руку на пульсе" сучаснага літаратурнага працэсу... Пад чуйным пяром перакладчыка загучалі на рускай мове найбольш арыгінальныя ўзоры беларускай паэзіі — творы Таісы Бондар, Васіля Гадулькі, Івана Карэндзі, Міхася Пазнякова, Міколы Мятліцкага, Уладзіміра Марука і многіх іншых аўтараў.

Не магу абісьці ўвагай яшчэ адну акалічнасць, якая характарызуе Б. Спрынчана як чалавека, асобу і творцу. Маю на ўвазе тое, што ён — заснавальнік сапраўднай творчай дыйнасці. Вядомым беларускім паэтам стаў Вадзім Спрынчан — сын Браніслава Пятровіча; некалькі год таму паспяхова дэбютавала з паэтычным зборнікам унучка Аксана... Безумоўна, гэтыя факты — яшчэ адно сведчанне харызмы старэйшыны роду, яго адноснаў да творчасці, да паэзіі, высокага статусу літаратуры на шкале сямейных каштоўнасцей.

Браніслаў Пятровіч быў светлым чалавекам, ён любіў жыццё і бачыў у ім прыгожае... З глыбокім смуткам сёння чытаюцца радкі верша "Отсылаю, оттремело лето", які ўвайшоў у апошняю кнігу паэта:

*Снова под раскаты соловья
Затрепещут листья бересклета,
Но мое — печально это — лето,
Отсыяв и тихо канув в Лету,
Не вернется на крути своя.*

Лада АЛЕЙНИК

Браніслаў СПРЫНЧАН

* * *

*Жнівень — вяршыня працоўнага ўзлёту.
Ток палявы — сартавальнік зацяты:
Лёгкай мяккіня ляціць пазалота,
Золатам важкім кладуцца зярняты.*

*Каб пустазелле не ўжралася ў збожжа,
Трыер шчыруе... Пара сартавання —
Гэта праверка і твайго сартавання:
Здатны на што ты,
што здэйсніць ты можаш.*

*Клопамат дня ад мяккінай паловы —
Свежым дыханнем жыццёвае сілы —
Зернем адвеецца вартнае слова,
Думцы таёмнай вызваліць крылы.*

*Светламу часу — тэрмін нязводны.
Неба яснее, сад даспявае —
Бярвіца лісце на яблынях плодных,
А на бясплодных зялёна буяе.*

*І, прыкрываючы ствол аблачынна,
Лісце заідаецца ў хвалях паветра.
Толькі — на жаль —
адхіліць немагчыма*

Час падрахунку, — як вечнасці нетры...

*Вецер круты ўсё дарэштыва аголіць,
Бачна ўсё стане як на далоні...
Адпалыхалі заранкі над полем,
Плаваюць буслы ў блакітным бяздонні,
Лісіцкі іржавы злятае паволі...*

Нараджэнне баразны

— Но-о! —

*і гнядыва наляглі на вупраж,
Гужы пняквоўя натужна затрымцелі,
Спружынні плуг — і зрэзаў скібу рупна:
Якраз на святна ворыва пацэліў!*

Цуд нараджэння баразны!..

*Ніколі
Той чуд не знікне, ён заўжды са мною:
Пакуль жыю, я помню, як у полі
Ішоў за плугам першай баразною.*

*Пласт вінтаваў спадыспаду крылата
Па люстры глянцаванага адвала,
І баразна дымлілася бухмата,
Душу вяновым духам абдавала.*

*Хіба забудзеш, як блакітам неба
Льсьняны пласт святліста наліваўся,
Як сонца край, нібы акраец хлеба,
Над раннім даяглядам узнімаўся.*

*А ў паднябессі як званкі віселі:
Ліліся з неба трэлі жайруквоўя...
Зямлі маёй вясновае вяселле,
Шляхоў маіх сялянская аснова!..*

Альбуць

Д. К. Міцкевічу

*Птушак світ і шчоўкат.
Сонечна вярбе.
Хата-леснічоўка,
Добры дзень табе!*

*І табе, і сцежкам,
Што мяне ў палон
Узялі дарэштыва, —
Мой зямныя паклон.*

*Лес, што васільковы
Ў небе ўжос грабе,
Гожаю падковай
Абступіў цябе.*

*Вокны з сонцам бліскім, —
Прамянёў уток.
Кастуся калыска.
Коласа выток.*

*Ён глядзіць з тых вокан
Быццам і цяпер...
Шэпчуцца асокі,
Водар лье аер.*

*Гэты пошум гаю,
Гэты звон чмяля...
Божжа, ці бывае
Дзе святлей зямля?!*

*Бусел на праталах,
Бель снягоў... —
Ты ўся
Песняй уратала
Ў сэрца Кастуся.*

*Што прайшло-мінула,
Не сплыло з вадой:
Сэрца ўсё вярнула
«Новаю зямлэй».*

*...Вечар. І пара мне
Зной адцаць паклон
Хаце ў спеўнай раме
Салаўіных крон.*

*Кланяюся нізка:
Будзь здарова, будзь,
Коласа калыска,
Ціхая Альбуць!*

Пераклад з рускай Васіля ЗУЁНКА

Калі казаць шчыра, прафесійных майстроў прыгожага беларускага слова ў нас няма. А вось сапраўдных пісьменнікаў, творы якіх запамінаюцца і хваляюць чытачоў, можна па пальцах пералічыць... Не памылюся, калі сярод іх назаву без пары спачылага Івана Кірэйчыка. Азметнага паэта, таленавітага празаіка і журналіста. Творы Івана

Аляксандравіча яскрава вылучаюцца непадробнай шчырасцю, высокім прафесіяналізмам, сучаснасцю. Яны прасякнуты высокім грамадзянскім пафасам, сумленнасцю, дабрынёй, да краёў напоўнены бодем за лёс роднай мовы, а таксама за лёс Гомельшчыны і любой Брэстчыны, якія пацярпелі ад аварыі на ЧАЭС.

аб'яднання "Магістраль," якое дзейнічала ў пачатку 90-х гадоў. Усмішлівы, чубаты, з добрым, адкрытым абліччам адразу прыцягнуў увагу паэтаў-пачаткоўцаў. Прыязна павітаўся з усімі прысутнымі, ды кажа Васілю Ткачову, які тады кіраваў Гомельскім абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў:

— Гэтых гурткоўцаў ужо трэба друкаваць! Толькі тады будзе жаданне пісаць добрую прозу і вершы. Бо, калі друкуюць, чалавек набіраецца вопыту, нараджаецца натхненне...

Як прыемна, што словы вядомага пісьменніка ўпалі на добрую глебу: з Божай дапамогай пабачылі тады свет тры зборнікі "Магістраль," дзе змаглі надрукаваць свае творы ўсе пісьменнікі Гомельшчыны. Знакамітыя і не надта вядомыя...

Як успамінае Вера Фёдарэўна Кірэйчык, Іван Аляксандравіч ніколі не хігрыў. Быў сумленным, адкрытым, і вельмі патрабавальным да кожнага свайго радка. Цудоўна валодаў усімі літаратурнымі жанрамі, меў добры запас беларускіх прыказак і пагаворак. Гэтае багацце дасталося яму ад маці, Лізаветы Герасімаўны. Разумнай, сціплай, працавітай вясковай жанчыны, якую сын жартаўліва называў "народнай энцыклапедыяй." Апантана любіў беларускае слоўка, шанаваў яго, усяляк прапагандаваў.

Варта падкрэсліць, у сям'і Кірэйчыкаў існавала добрая завядзёнка: усе паміж сабой размаўлялі толькі на роднай мове. У адным са сваіх вершаў паэт шчыра прызнаўся:

Слова роднае...
Што б са мной стала
Без цябе?
Без цябе ж я не я.
Без цябе не ўяўляю Купаль,
Без цябе парчнелі б купавы
У майго паркавага краю...
Слова роднае —
вечнасьць мая.

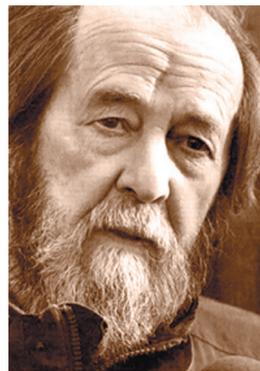
Неяк прыехалі Кірэйчыкі ў гошці на малую радзіму. У Ганцавічах выпінулі на платформу цягвіка чамаданы з падарункамі для родных. Азірнуўся Іван, бачыць побач хлопцаў, якія некага сустракалі. Ветліва папрасіў: маўляў, даражэнькія, дапамажыце данесці чамадан да аўтавакзала. Бо я — ваш зямляк!

Тыя ў сваю чаргу пацікавіліся:
— А вы, прабачце, хто?
— Я, хлопчыкі, Іван Кірэйчык.
— Дык мы ж вас добра ведаем!
Бо вашыя вершы вучылі яшчэ ў школе. Мы дапаможам...

На кухні пісьменніка заўсёды таўкліся пачаткоўцы, якія прыносілі соды, на вуліцу Пушкіна, свае рукапісы. У своеасаблівую літаратурную гасціню заходзілі і сталыя пісьменнікі. Напэўна, каб параіцца, пагаварыць пра сёе-тое. Ніколі Іван Аляксандравіч не наракаў на свой лёс, не скардзіўся. Сваё гора старанна хаваў ад чужых вачэй. Менавіта душэўныя пакуты адабралі здароўе ў былога марака-балтыяца, загналі ў магілу...

Памёр Іван Кірэйчык 16 лютага 1996 года. Пахавалі яго на могілках у "Асаўцах", побач з сынамі. Але зямлякі не забылі паэта: яго імем названа вуліца ў вёсцы Гута, дзе ён нарадзіўся і рос.

Ганна АПРОШЧАНКА
г. Гомель

Урокі Салжаніцына

Пайшоў з жыцця Аляксандр Ісаевіч Салжаніцын, сапраўды вялікі чалавек. Уплыў яго творчасці на грамадскае жыццё настолькі велізарны, што яго ў гэтых адносінах параўнаць ні з кім немагчыма. Хіба што з Львом Талстым. Амаль што кожны яго твор становіцца падзеяй. Аповесць невядомага аўтара, школьнага настаўніка з Разаншчыны, "Один день Ивана Денисовича", якая была надрукавана ў 1962 годзе ў часопісе "Новый мир" мужнай руліваецца Аляксандра Твардоўскага, адкрыла ў савецкай літаратуры дагэтуль недакрамальную тэму: бесчалавечнасць сталінскага рэжыму, якая прыкрывалася гуманнымі ідэямі сацыялізму. Хроніка аднаго лагернага дня зэка Шухава нанесла мацнейшы ўдар па сістэме, пры якой сталі магчымымі павальныя арышты, расстрэлы, ссылы на катаргу нявінных людзей. Свайго героя Салжаніцын ведаў вельмі добра. Капітан з баявымі ўзнагародамі, ён і сам быў арыштаваны ў 1945 годзе і асуджаны на восем гадоў лагераў і вечную ссылку. Выйшаў толькі ў 56-м.

З гэтай аповесці і пачалося ўзыходжанне зоркі Салжаніцына — змагара, пісьменніка, гісторыка, мысліцеля, прарока. У 60-я гады ён працуе над раманам "Архипелаг ГУЛАГ". У выніку ў гэтым, як ён называе яго сам, «опыте художественного исследования», пісьменнік аб'ёмна і пераканаўча намаляваў карціны масавых рэпрэсій і гвалту ў сталінскі час. У 1965 годзе архіў пісьменніка арыштоўваецца КДБ. Друкаванне яго твораў забароньваецца. А праз пяць гадоў ён становіцца лаўрэатам Нобелеўскай прэміі «за нравственную силу, с которой он продолжил традицию русской литературы». Потым у сваёй Нобелеўскай лекцыі Салжаніцын скажа: "Против многого в мире может выстоять ложь — но не против искусства. А едва развешана будет ложь — отвратительно откроется нагота насилия — и насилие дряхлое падёт".

У лютым 1974 года на Захадзе выходзіць першы том "Архипелага ГУЛАГ". Цяпер арыштоўваюць не архіў — самога аўтара. Ён абвінавачваецца ў дзяржаўнай здрадзе і высляецца за межы краіны. Пачынаецца замежны перыяд жыцця (Швейцарыя, Цюрых, і ЗША, штат Вермонт). Пісьменнік не пакідае сваю тэму. Ён працуе над васьмітомнай эпопеей "Красное колесо" — аб рускай гісторыі 1914 — 1916 гадоў. А тым часам пачалася гарбачоўская перабудова. Раней за Аляксандра Ісаевіча вяртаюцца на радзіму яго творы. У 1989 годзе "Новый мир" друкуе раздзелы з "Архипелага ГУЛАГ", за што потым Салжаніцын атрымае Дзяржаўную прэмію Расійскай Федэрацыі. І зноў сенсацыя, трыумф! У 1998 годзе Салжаніцын узнагароджваецца ордэнам Св. Андрэя Першаазаннага, але пісьменнік заявіў: "От верховной власти, доведшей Россию до нынешнего гнибелого состояния, я принял [узнагароду] не могу". Гэтага пісьменніку не даравалі. Дадзенныя яму расійскім тэлебачаннем 10 персанальных хвілін у тымдзень адабралі: словы прарока небяспечныя. Пасля яго маунументальных даследаванняў "Как обустроить Россию" і «Двести лет вместе», мякка кажучы, нязгодных з ім у Расіі і суседніх краінах, сярод рускіх і нярускіх, стала значна больш. Практычна ён апынуўся ў ізаляцыі. Нават ад газет і часопісаў. І да апошняга працаваў над трыццацітомным зборам сваіх твораў.

...Пайшоў з жыцця тытан духу. Воля, сумленнасць, бяспрашнасьць учынкаў і думкі, катаржная праца, каб выканаць сваё прызначэнне — вось гадоўны ўрок Аляксандра Салжаніцына. Ён сімвал таго, які трэба жыць не па хлусні. Ён — тая вяршыня, якая, хочацца спадзявацца, будзе бачна самым аддаленым пакаленням.

Генрых ДАЛЦОВІЧ

Юрый САПАЖКОЎ

«З родным словам душой падзялюся...»

Самабытны пісьменнік нарадзіўся 19 сакавіка 1935 года ў маляўнічай вёсцы Гута Ганцавіцкага раёна. Бацька загінуў на вайне, таму маці адна выхоўвала двух дзяцей. Дзяцінства было нялёгкім. З васьмігадовага ўзросту хлопчык ужо лічыцца вясковым пастушком, зарабляе сабе на адзенне і абутак. У школу хадзіў толькі тады, калі надыходзіла зіма... Каб папоўніць скарбонку школьных ведаў, старанна займаўся самаадукацыяй. Атрымаўшы ў спадчыну ад сваёй матулі выдатную памяць, ды шмат чаго яшчэ добрага, Янак (так звалі яго ў вёсцы) у адзін момант запамінаў патрэбны матэрыял. Вандроўкі з пугай, ды яшчэ з свежым паветры, надоўга ўрэзаліся ў памяць. Гэтыя ўспаміны заўсёды хвалілі пісьменніка. Таму займаўся значнае месца, адлюстраваліся ў ягоных творах.

Калі юнаку было 16 гадоў, у раённай газеце з'явілася першая публікацыя, якая потым стала лёсавызначальнай. Пасля заканчэння сярэдняй школы некаторы час працаваў у мясцовым калгасе, потым служыў на Балтыйскім флоце. У вольны час прыгожы, шыракаплечы марак шмат пісаў, ды актыўна друкаваўся ў газеце "Страж Балтыкі", "Советская Отчизна", у часопісе "Нёман." Менавіта ў гэтыя гады Іван Кірэйчык пазнаёміўся з паэтам Міхаілам Чабатаевым, Генадзем Бураўкіным, Міхаілам Сідарэнкам ды іншымі. Сябраўскай стасункі атрымаліся змястоўнымі, дапамагалі знайсці асабісты стыль у творчасці, правільныя накірункі. Таксама ветліва і прыязна сустракаў паэта і Рыгор Бярозкін, які клапаціваўся, бы той бацька, падтрымліваў, даваў слушныя парады.

Спачатку Кірэйчык пісаў на рускай мове. Але, як кажуць, роднае — заўсёды лагоднае. Як прызнаваўся некалі Іван Аляксандравіч, вяртанне да роднай мовы давалася яму цяжка. Хоць і ведаў яе дасканала, але рускамоўны аспродак (маецца на ўвазе служба на флоце) сваю справу зрабіў... Таму змушаны быў пераходзіць на прозу. Добрым набыткам атрымаліся кнігі прозы: "Пялёсткі бераг", "Багацце душы — людзям", "Каласам хлібца долу", "Калінавая квецень", публікацыі ў калектыўных зборніках "Вернутая

шчасце", "Люблю будзённы дзень", ды выступленні ў шматлікіх часопісах і газетах. На рахунку пісьменніка ёсць таксама кніжкі вершаў: "Аснова" і "З маіх крыніц." Пазней у літаратурным запісе выйшлі кнігі партызан Р. Лазабеева "Лясныя пабрацімы" і М. Качана "Апалены ранак".

З 1958 года юнак ужо быў літсупрацоўнікам ганцавіцкага раённай газеты "Сялянская праўда", потым — загадчыкам аддзела. Час дарэмна не губляў: завочна вучыўся ў БДУ на факультэце журналістыкі. Варта нагадаць, што гэтая "раёнка" дала творчыя крылы для палёту такім вядомым пісьменнікам, як Міхасю Рудкоўскаму, Васілю Праскураву, Міхаілу Дубянецкаму, Віктару Гардзёну, Алесю Кажадубу, Алесю Каско, Уладзіміру Маруку... У 1962 годзе Ганцавіцкі раён нечакана для ўсіх ліквідавалі, журналісты размяцеліся ў розныя бакі.

Нейкі час Іван Кірэйчык рабіў адказным сакратаром у міжраённай газеце ў Ляхавічах, карэспандэнтам рэспубліканскага радыё ў Пінску. Пазней была праца ў "Чырвонай змене", дзе яму прапанавалі пасаду ўласнага карэспандэнта па Гомельскай вобласці. У невядомым абласным горадзе яго чакала праіска і жаданая ўтульная кватэра. Параіўшыся з жонкай, Верай Фёдарэўнай, Іван Аляксандравіч даў згоду на

пераезд. Не ведаў тады Кірэйчык, што на другой радзіме яго чакаюць і радасці, і гора... Менавіта ў Гомелі нарадзіліся шматлікія лірычныя вершы, нарысы, якія палюбіліся і запамніліся чытачам. Жыў пісьменнік на вуліцы Пушкіна. Непадальку працякаў Сож, куды часцяком са сваёй сям'ёй наведваўся малады летуценнік. Цікава, што Сож, як і маляўнічыя рачулікі Нача і Лань, таксама стаў родным. Асабліва падабаўся яму левабярэжны парк, дзе, відавочна, нарадзіліся вольныя вершаваныя радкі: "Нібы ў казку прыходжу соды, мне тут кожная тайна вядома...", "Закіпаюць травы на лугах...", "Серабрыцца рака, як парча...", "Вільнула сцежка ўбок хвостом лісьнім...", "Даспела восень у кустах..."

Пасля "Чырвонкі" працаваў у газеце "Гомельская праўда", карэспандэнтам часопіса "Работніца і сялянка"... Марыў перасяліцца ў родныя мясціны, каб працаваць у Брэсце, у абласной газеце "Заря." Але Гомель чамусьці не адпускаў яго. Прыцягваў, чараваў сваімі прасторнымі краявідамі, непаўторным ландшафтам.

Разам з жонкай і сынамі Іван Аляксандравіч любіў блукаць каля Сожа. Там збіраў лекавыя зёлкі, суквецці ліпы і сасны. Ён добра ведаў аб усіх карысных якасцях розных траў, любіў слухаць спевы птушак, чуйна прыслухоўваўся да гукаў прыроды і зямлі. Яшчэ і сёння радуюць вочы дубы, якія калісьці Кірэйчык пасадзіў разам са сваім сынам Сярожам. Свой багаты жыццёвы вопыт ён імкнуўся перадаць малодшаму сыну, дзяліўся з ім прафесійнымі набыткамі.

І жылі спадзяванні, што Сярожа стане пісач не горш за бацьку. Бо ўжо спрабаваў юнак нешта рыфмаваць, друкавацца. Калі сын вучыўся ў ГДУ імя Ф. Скарыны на гісторыка-філалагічным факультэце, яго прызвалі на вайсковую службу, якая праходзіла на далёкім Сахаліне. І здарылася непрадбачнае: Сярожа не вярнуўся дадому жывым... Праз 11 месяцаў зноў пастукала ў дзверы вялікае гора: памёр старэйшы сын Аляксандр...

Помніцца, як аднойчы завітаў Іван Аляксандравіч на чарговае пасяджэнне абласнога літаратурнага

беларусам — П. Мсціслаўцам. У друкарні Мамонічаў сярод 85 выданняў на царкоўнаславянскай, старабеларускай, лацінскай і польскай мовах, да слова, быў выданы і Статут ВКЛ 1588 года.

Пра Б. Онкава (Багдан Онкавіч Грыцьвіч, Онкавіч, Онкавіч) і яго род вядома больш. Сам ён (? — пасля 1527) — зможны віленскі гараджанін, купец. Яго бацька Онка Грыцьвіч меў значныя зямельныя надзелы, вёў розныя гандаль, валодаў корчмамі ў многіх гарадах, у выніку чаго пазычаў грошы нават вялікаму князю ВКЛ. Сын Багдан быў яго пасобнікам, разам цяпелі ад розных дамаганняў рускіх феодалаў і купцоў. Пасля смерці бацькі Багдан атрымаў "госпадарскі лист" на многія землі, ганьдзяваў нерухомай маёмасцю, а таксама займаў розныя пасады ў Вільні (асэсар на судзе маршалака, член гарадской рады, бурмістр). Паколькі Ф. Скарына ў пражскіх выданнях неаднаразова (у даследаваных 18-і выпадаках) цёплым словам згадвае Б. Онкава, то, безумоўна, той аказаў значную фінансавую помач, а таксама спрыяў, каб выданы былі Ф. Скарынам кнігі распаўсюджваліся як у ВКЛ, так і за мяжой.

Мы, сённяшнія нашчадкі Ф. Скарыны, павінны сказаць падзячлівае тым Я. Бабічу і Б. Онкаву за тое высакароднае, што яны зрабілі і для свайго часу, і для будучыні беларускага народа.

Францыск Скарына і іншыя: 490 гадоў таму

Тады, у 1518-м, выхадзец са слаўнага Полацка знаходзіўся ў горадзе Прага. Ужо маючы гэўны выдавецкі вопыт (у 1517-м выдаў першыя чатыры кнігі Бібліі), працягваў нялёгка, але радасна працу над новымі выданнямі для роднага люду на ягонаў мове.

У 1518-м да ранейшых чатырох кніг Францыск Скарына дадаць яшчэ восем: у студзені — "Эклезіяст", "Песню песняў", кнігу "Трамудрасць божая", у жніўні — чатыры кнігі "Царства", у снежні — кнігу "Ісус Навін" (назвы сучасныя, паводле энцыклапедычнага даведніка "Скарына", Мн., 1988). Наступны год будзе яшчэ больш напружаным: трэба падрыхтаваць і выдаць адзінаццаць кніг (усяго не 22, як часам і сёння можна пачуць нават ад гісторыкаў і філалагаў, а 23) і падацца ў Вільню, каб там заснаваць першую ў ВКЛ друкарню. У вышэйназваным даведніку пра жыццё і дзейнасць Ф. Скарыны змешчаны 53 дакументальныя сведчанні і 140 каментарыяў да іх, названа звыш 1000 самых разнастайных крыніц, дзе так альбо інакш ідзе гаворка пра яго, асілка эпохі Адраджэння, аднаго з самых яркіх патрыярхаў беларускай культуры і нацыі.

Як жа ўдалося зусім небагатаму Скарыне ажыццявіць такую грандыёзную задуму? Так-так, як і многім цяпер. З грашовай дапамогай мецэнатаў.

Дык хто ж былі тыя багатыя дзядзькі, дабрадзеі, хто патраціў немалыя сродкі не на сыгтае жыццё і часамі на марнатраўныя ды распусныя ўцехі, а на першыя друкаваныя кнігі на мове, што несла люду вялікія пазнанні свету, слова Боскага, асвету, цывілізацыйнасць сярод іншых народаў Еўропы? На мове, што хутка, у 1529-м (можна, на першым этапе і пры ўдзеце Скарыны), ляжа ў аснову напісання першага Статута ВКЛ — адной з першых Канстытуцый на нашым кантыненте?

Гэта — Якуб Бабіч і Багдан Онкаў. Я. Бабіч (? — каля 1526), як значаў Ф. Скарына, "почтанный муж" і "найстаршій бурмістр славного и великого места Виленского". Ёсць меркаванне, што наш першадрукар зусім невыпадкова пасля Прагі перабраўся ў Вільню і наладзіў друкарню менавіта ў Бабічывым доме, які пазней перайшоў ва ўласнасць грамадскіх дзеячаў ВКЛ і выдаўцоў трох Мамонічаў (два браты і пляменнік аднаго з іх), дзе ў 1574—1576, 1583—1623 гадах на іхнія сродкі існавала друкарня, наладжаная іншым слаўным

Іван ЛАГВІНОВІЧ. Нарadzіўся на хутары Запрапасць Ганцавіцкага раёна ў 1940 годзе. У семнаццаць гадоў з'ехаў на заробкі ў Данбас. Скончыў у горадзе Снежнае Данецкай вобласці горнапрамысловае вучылішча і стаў шахцёрам. У 1977 годзе з прычыны прафесійнага захворвання перавёўся з шахты на аб'ягальную фабрыку слесарам. У 1990 годзе выйшаў на пенсію і праз год вярнуўся на Радзіму, у незалежную Рэспубліку Беларусь. Купіў кватэру і жыў у Баранавічах. Пачаў друкавацца ў газеце "Чырвоная змена" ў 1960 годзе. Пісаў пэўны час на рускай мове, выдаваўся ў калектыўных зборніках. Выйшлі ў свет кніжкі паэта "Разлука вырабывае" (2000), "Піліпаўка" (2001), "Ляга юдолі" (2003), "Далёкае і блізкае" (2004). У мінулым годзе пабачыў свет яго новы зборнік "ПАЛЫНОВЫЯ КВЕТКІ" (Баранавічы, "Творчае згуртаванне "Святліца", 2007, рэдактар А. Каско, мастак А. Фалей, 400 асоб., 88 стар.)

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета ўзнагароджана ордэнам Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў Беларусі"

РВУ "Літаратура і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

Анатоль Акушэвіч
Лілія Ананіч
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Святлана Берасцень
Віктар Гардзей
Уладзімір Гіламедаў
Вольга Дадзімава
Уладзімір Дуктаў
Анатоль Жук
Вольга Казлова
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш
Дзмітрый Лыбін
Алесь Марціновіч
Мікола Станкевіч
Юрый Цвяткоў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарава, 19

Тэлефоны:

галёўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Адрэсы:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-95-62

крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04

прозы і паэзіі — 284-44-04

мастацтва — 284-82-04

бухгалтэрыя — 284-66-72

Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".

Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.

Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведамляюць сваё

прозвішча, поўнасьцю імя і
імя па бацьку, пашпартныя

звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць

з меркаваннямі
і думкамі аўтараў

публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра

РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова

"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства

"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856

Наклад 3359

Умоўна друк. арк. 3,72

Нумар падпісаны ў друк
13.08.2008 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715

Заказ — 4343

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9770024468001 0 8 0 3 3

Пайшоў Іванам, а вярнуўся Янам,
Быў вальнадумцам, зараз — уніят.
Схілюся галавою пакаяннай:
Хай ляжа на яе рука твая.
Знямоюць непатрэбныя папрокі,
Забудзецца разводніца зіма.
І я скажу:
"Хадзіў я ў свет далёкі, —
Там сонечнай такой, як ты, няма."

Вір беларускага жыцця не пакідаў
яму ўнутранага заспакаення, больш за
тое, вымагаў ахвяры ўласных сіл дзеля
агульнага нацыянальнага супраціву пе-
рад пагрозай іншароднага гвалту над
мацярынскай мовай, народнай культурай і
традыцыямі...

*Зацугляна жалезна
рахманая воля яе,
дзве лэйчыны нацягнуты
тракту Варшаўска-Маскоўскага.
Толькі вецер тужліва
бярозам і соснам пня
пра святлыя харугвы
Вялікага княства Літоўскага...*

Мне думаецца, Іван Лагвіновіч — па-
эт з даволі значным мастацкім патэнцы-
ялам, якому, аднак, наўрад ці суджана
раскрыцця і выявіцца дарэшткі. Пры-
чын тут шмат, у тым ліку і пералічаных
мною вышэй. Безумоўна, доўгі час яму
неставала беларускамоўнага атачэння,
калег-адраджэнцаў, рэдактараў і строгіх
крытыкаў. Выратаўвала паляшувка
цэльнасць натуры і рэдка для нашых
літаратараў, і, магчыма, празмерная са-
макрытычнасць.

*Парнас — гара крутая,
З вяршыняю няблізкай.
І кожны верш — прыступка.
Нямала мне такіх
Прыступак трэба ўзвесці,
Каб апынуцца ў храме
Прыгожыя пісьменства
Між выбітных майстроў
Дасведчаным паэтам
І надпіс, хоць на браме,
Пакінуць для нашчадкаў:
"І я спазнаў любоў!"*

Увесь час ён выдаваў сам сябе на
ўласныя грошы (гэта яго пяты паэтыч-
ны зборнік). Улічваючы яго падпіску на
шматлікія (у тым ліку і дзяржаўныя) бе-
ларускія перыядычныя выданні, можна
сказаць, што чалавек трыццаць гадоў
прапоўзаў пад чужой зямлёй дзеля таго,
каб на старасці займець сродкі на пад-
трымку ў сабе і ў беларускім грамадстве
высокага нацыянальна-патрыятычнага
духа. А нярэдка ж яшчэ проста, чым мог,
дапамагаў сябрам і калегам, якія трапля-
лі ў нявыкрутныя сітуацыі. Скажаце, ну,
гэта па-за літаратурай. А я скажу, не,
гэта таксама высокамастацкая праява
чалавечага жыцця... Бо вось жа, пачуй-
це яго ўласнае вызначэнне ці разуменне
паэзіі як такой:

*Агонь — агонія таго,
хто ў зыркмі польмі згарае.
Агонь сагрэе агнаго,
другога смерцю пакарае.
Я не маюся на яго
і ў роспачы не праклінаю,
бо ведаю, дзеля чаго
ў агні паэзіі сканаю.*

Зноў жа, некаму і гэтыя радкі мо-
гуць падацца залішне пафаснымі а то і
ўвогуле рытарычнымі. Пагаджуся, але
толькі пры адным удакладненні, што
падобныя высокія словы трэба пацвяр-
джаць уласнай творчай біяграфіяй. І
Лагвіновіч гэта шматкроць пацвярджае.
Сумленнасць і шчырасць яго творчых
і чалавечых паводзін падкрэслівае і
хрысціянская матывацыя большасці яго
вершаваных твораў. Некалькі гадоў
паэт перастварыў у вершах біблейскага
"Яна Прадвесніка" і Хрыстовую "Нагор-
ную пропаведзь"... І, як мне падаецца,
досыць удала. Відаць, ад хрысціянскай
маралі пераліваецца ў яго вершы і
спрадвечная вандроўная смага, што
вядзецца і *неспакой* душу журлівым
жалем і спагядлівым смуткам. Нават у
такіх крынічна-чыстых лірычных вер-
шах, дзе, здавалася б, няма месца сля-
пой безвыходнасці.

*Мы падзялілі наша неба,
дзе жаўранкі і жураўлі...
Вазьмі сабе акраец хлеба,
што разам з'есці не змаглі.
Ідзі!.. Мне трэба слёзы ўцярці,
бо я спазнаў ужо з табой
каханне большае за сэрца,
і, большы за каханне, боль...*

Думаю, а чаму Лагвіновіч не пераства-
рыў "Кнігу Эклезіяста", мудрасць яко-
га вынікае з ахоўнай кансерватыўнасці
чалавечага ладу жыцця і скрушнага пе-
сімізму, вельмі блізкіх яму? Ды, відаць,
таму, што тут "супадзенне" поўнае, ня-
ма зору, каб выявіць вонкі сваю "не-
фармагнасць". Нездарма ж паэт прысвя-
ціў адмысловы верш перакладчыку "Бі-
бліі" Васілю Сёмуху. Трэба адзначыць, у
адрозненне ад пераважнай бальшыні бе-
ларускіх паэтаў, І. Лагвіновіч не скрозь
традыцыйна-стагтычны, хоць на той са-
май традыцыі "заземлены", а ўвесь яго
фармальны, жанравы і стылістычны
пошук заснаваны менавіта на чатырох
вуглавых камянях гэтага літаратурнага
падмурка нашай літаратуры. Асноўная
тэматычная і ідэйная скіраванасць яго
творчасці — гэта лірычнае праяўленне
і асэнсаванне свайго ўнутранага духоў-
нага жыцця, яго рэакцый, вычыванняў
і алюзіяў у псіхалагічных скрутах і пра-
ламленнях... А ўжо на фоне гэтага кан-
тэксту, як на экране, само па сабе, між-
вольна адлюстроўваюцца і грамадскія
працэсы жыцця, якія часта "заганяюць"
адзінокага паэта ў кут беспрасветнага
песімізму, з якога даводзіцца пасля доў-
га і пакутліва шукаць выйсце...

*Агзінока, сіратліва...
Апроч Бога — анікога!..
Не прабачацца прылівы
дзіўнай музыкі былога.
Абязгучыліся гукі,
абязмовілася мова...
Сэрцу амплітуду мукі
надакучыла ўтаймоўваць.*

Якраз у такіх "нездаровыя" хвіліны
жыцця і кладуцца ім на паперу шараго-
выя, недасканалыя вершы, хоць відавоч-
нага рыфмаплэцтва ў яго зборніках я ні
разу не сустракаў. Зазвычай такія эма-
цыйныя і не да канца вычутыя вершы
трапляюцца ў яго падчас "творчага за-
вісання" паміж "высокімі і нізкімі матэ-
рыямі" (паднебным і прыземным), гэта
значыць, паміж духоўным помыслам
і хлебам надзённым... Усё спадарожнае
гэтаму, інерцыйнае — і вышлэскавецца
зрэдка на чысты аркуш паперы. Зрэш-
ты, гэта тычыцца творчасці большасці
нашых паэтаў. Галоўнае, што перава-
жаюць вартыя вершы. Яны і застаюцца
сучаснаму, няхай і малалікаму, чытачу і,
спадзяюся, застануцца чытачу будуча-
му. Думаю, варта было б выдаць збор-
нік Івана Лагвіновіча і нашым дзяржаў-
ным выдаўцам (для адчування вяржасці
яго паэтычнай творчасці). Як мінімум,
пяцьдзесят лепшых яго вершаў, на маё
меркаванне, дадалася б да нацыянальнай
беларускай паэзіі адметным мастацкім
набыткам. І ўвогуле, нашай літаратур-
най супольнасці трэба было б дапамагчы
паэту з Запрапасці зняць з яго самотнай
душы залішняе элегічнае сумненні ва
ўласным таленце:

*Землякі! Калі ўлетку
сном апошнім засну,
палыновыя кветкі
лягуць хай на труну.
Не шукайце на помнік
мрамур або граніт —
на капец кіне поўнач
згаслы метэарыт.
Быў я сціплым паэтам,
не ўслаўляў міражы —
помніка і букетаў
лепшых не заслужыў.*

Што праўда, з помнікамі цяпер і ў на-
родных паэтай праблемы, а вось дабrot-
на выдадзеную сваёй дзяржавай кніжку
— Іван Лагвіновіч заслужыў. Хай бы і
была — помнікам.

*"Раней мастацтва і літаратура былі
забавай, таблеткай, што падтрымлі-
вала і падбадзёрвала людзей, давала ім
моц і надзею. Цяпер гэтая таблетка не-
патрэбная, Цяпер, калі вы цудоўны па-
эт, але не "нашумелі", вас не заўважаць.
Настаў час скандальных герояў".*

Віктар ЕРАФЕЕЎ

Больш як дзесяць год знаёмства з
творчасцю Івана Лагвіновіча дае мне
права казаць пра яго паэтычны плён
без асаблівай суб'ектыўнай пагрэшна-
сці. Тым больш, што бачыліся мы (міма-
ходзь) толькі аднойчы, і да гэтай пары
падтрымліваем знаёмства праз тэлефон
і ліставанне. Такая геаграфічная адда-
ленасць увесь гэты час кампенсавалася
намі нязмушанымі літаратурнымі ста-
сункамі. Да таго ж, бацькаўшчына Івана
Піліпавіча (Ганцаўшчына) зусім непадалёк
ад маёй радзімы (Клеччыны). Мож-
на сказаць, што ўмоўна нас раздзялялі
толькі дзесяць гадоў розніцы ва ўзросце
ды густая сцяна Машукоўскага лесу. Але
змяляцкія акалічнасці пэўным чынам і
збліжалі — знаёмым жыццёвым побы-
там, адметным фольклорам, а таксама
адметным народным мысларствам і
своасаблівай метафорыкай. Розніла нас
толькі наша часавая прысутнасць і адсут-
насць тут. Справа ў тым, што І. Лагвіно-
віч, скончыўшы сем класаў і папрацаваў-
шы ў леспрагасе, у семнаццаць гадоў
з'ехаў са свайго хутара Запрапасць, што
за пяць кіламетраў ад Малкавіч, на зар-
обкі ў далёка-глыбокія шахты Данбаса,
каб зняць матэрыяльны цяжар з бацькоў-
скіх плячэй ды пазбыцца паляшувкай
пасляваеннай беднасці і галечы. І гэта
яму, няхай і коштам уласнага здароўя,
здзейсніць удалося. Там адзінай пана-
цэяй ад настальгіі па радзіме была для
яго паэзія, якую любіў змалку, а рыф-
маваць і ўвогуле пачаў з трэцяга класа.
Аднак пісаць на "чужыне" ўсё часцей
даводзілася па-руску. Душа, розум і до-
свед як ні бунтавалі супраць такой ду-
хоўнай дыскрымінацыі, а змушаны бы-
лі, дзеля самай унутранай культывацыі
літаратурнай творчасці, перарабляць і
пераасэнсоўваць сябе, груба кажучы,
на іншы, хоць і братні, капыл... Заста-
вацца ў баку ад тамашняга культурнага
жыцця і пісьменніцкай сябрыны, заган-
яючы сябе ў беспрасветны кут адзіно-
ты, было б неапраўданым самасудам і
ўвогуле пакараннем празмерным. Туды
якраз "заганяўся" ўвесь яго беларускі
духоўны і паэтычны вопыт. І нельга ска-
заць, што ён там гібеў і дэградуіраваў, а
хутчэй наадварот, не зважаючы на сваю
аўтаномнасць, падсвядома ўмацоўваўся
за кошт нацыянальных імпульсаў, якія
пераадольвалі ўсякія, у тым ліку і ідэала-
гічныя, кардоны... Пра тое высноўваецца
і з яго колішняй інтымнай лірыкі:

*Юнак аддалаўся ад дома свайго,
связа на ішцац высахала.
Бяроза з пагорка яму наўздагон
зляёнаю хусткай махала.
(1961)*

І толькі праз трыццаць з гакаў гадоў
вярнуўся Іван Лагвіновіч на хутар *род-
най мовы*, а яна ўжо, аказваецца, тутэй-
шымі людзьмі амаль незапатрабаваная.
Раней хоць вёска *мовіла*, дык і вёскі як
такой па сутнасці не стала, а пра хутар і
ўвогуле толькі памяць засталася...

Неяк прадчувальна боязна, каб і сён-
няшні наш агульнадзяржаўны "сыход з
мовы" не абярнуўся для тых, хто некалі
ўсё ж будзе змушаны вярнуцца да яе,
вяртаннем да яе немаўлячага ўзросту ці,
лепш сказаць, да беларускай здзяціне-
лай нацыянальнай старасці... Але да гэта-
га ўсё, здаецца, далёка, таму і заспа-
койваем сябе ("на наш век хопіць")...

Пасля пераезду на Радзіму, *напраца-
ваўшы ў Данбасе невылечны вугальны
антракоз і неблагуна па нашых мерках
расійскую пенсію*, асеў ён на сталае
жыхарства ў Баранавічах, дзе, на яго
шчасце, было (і ёсць) даволі шырокае
кола творчых і духоўна заангажаваных
беларушчынай людзей. Таму яшчэ адна
прагнаў да мастацтва душа была прыня-
та імі як родная.